

Min hembygds stränder

Av Per Bodén

Innehåll

Draged	2	Frukoststället	43
Drageviken	2	Gäddkrokshällan	43
Jättberget	3	Mössövassen	44
Edsvik	4	Själkåtan	46
Rönnstranden	6	Bresboviken	48
Linviken	8	Grönalund	48
Kilbäcken	9	Sandvarpet	49
Gammelgården	9	Sandsveden	50
Dukarsundet	10	Söristrannerne	50
Tiomarksten	14	Kalsved	50
Ostkarsand	14	Bresnäsberget	50
Mörkviken	17	Bresnäs	52
Hårdsvedsön	21	Notkojan	54
Ett olyckstillbud	23	Mössövikens notvarp	54
Hårdsvedsudden	25	Stensbäcken	55
Hårdsvedssand	26	Maslandet	55
Fiskbäcken	26	Kyrkle	55
Hundviken	28	Ol-Måns täkten	56
Lillsand	29	Krögers	56
Storsand	30	Östra och västra Skäret	57
Den gången blev		Folket i Grönviken	
jag rädd	31	och Småholmarna	59
Morviken	32	Grönvikens båtsmansgård	77
Kuckurällsviken	33	Klom-Olle och hans	
Kallharen	34	efterträdare	84
Korsviken	35	Los-mor och hennes	
Grolan	36	son Jonas Bolin	86
Haxa	37	Folket på Haret	89
Storgrundsudden	38	Den sista gård som upp-	
Klackarne	39	fördes vid Holmarna	93
Ytterklack	40	Dragenäset	94
Per-Ols stenarna	41	Vigrensviken	95
Gammelhamnen	42	Skogskiftet Drage	97
Örviken	43		

Min hembygds stränder

Av Per Bodén

För den som är född och uppväxt i en bygd vid kusten är stränderna och havet sammankopplat med många minnen från förfluten tid. Stränderna har haft stor betydelse för våra näringar, förbindelse med andra platser, och förnöjelse för människor i alla åldrar. När det, som i min barndom, fanns väg till byn som bara i någon mån var framkomlig med häst och kärra hade sjön stor betydelse. Trafiken gick till centrala platser såsom : Kyrkbyn, Iggesund och Hudiksvall. Goda hamnar för båtar finns det gott om vid Mössöns stränder.

Min far berättade att när jag kom till världen, det skedde söndagen den 9 juli 1905, rodde han till Kyrkbyn och hämtade barnmorskan Mina Verelius. Fröken Verelius, som alltid måste stå till tjänst vid sådana tillfällen, hade två damer till gäster från avlägsen ort. De två damerna som kanske var hennes nära anhöriga, frågade och fick lov att följa med på roddturen ut till Mössön. Det såg ut att bli en vacker högsommardag till förnöjelse för de långväga gästerna, som efter vad jag vill minnas berättelsen, var från fröken Verelius hemtrakt Slite på Gotland.

Vid deras hemfärd från Mössön började svarta moln att skjuta upp och åskan att mullra. Det drog ihop sig till ett oväder så hastigt att far beredde sig för att söka skydd vid Årsviksberget. Där vi^d en grotta, som är belägen nära sjön och har kallats "Ol-Lars Kåra", trängde de sig in allesamman mot bergväggen och räddade sig undan störtregnet som hade sin övergång utan så lång väntan.

Jag vill i det följande nedskryva mina minnen av egna upplevelser från platser vid Mössöns stränder. Sedan har jag minnen av händelser som mina föräldrar, grannar och vänner har berättat. Personer som dessa händelser berör kommer jag att föreställa genom att anteckna deras släktbeteckning från Njutångers Släktregister.

Mössön har en areal på över 600 hektar och strandlängden omkring hela halvön beräknas till 23,6 km. Landremsan som förbinder Mössön med Kyrkbyn har en bredd av endast 105 meter.

Draged

I kartabeskrivningen över Kyrkbyns skog vid storskiftet år 1770 beskrives skifteslagets rågång gå från Gårdsfjärd efter sjöstranden till en gammal risbråte i Drag Ede kallad. Vid den tiden inhägnades skogsmarken och fick inte betas av andra djur än de som hörde till skifteslaget.

Draged har fått sitt namn efter draging av båtar från den ena fjärden till den andra. Dubbla slanor låg utlagda hela vägen och rullar skiftades eftersom båten halades fram. Från södra till norra fjärden kunde det vara slitsamt, men det gick fort att komma fram med båten mot att ro den långa vägen omkring Mössölandet.

Anna Erling, född Nordin (6 S 8) berättade att hon i sällskap med Lisa Nordin, född Bodell (2 R 15) rodde från Njutångersskären till Iggesund och sålde strömming. När de hade sin försäljning färdig och skulle ro hem till sitt fiskeläge, hade sydostvinden blåst upp så häftigt att de fruktade för att inte orka ro fram omkring Mössölandet. De rodde då in till Drage och efter att ha plockat ur all lös inredning i båten drog de den över till södra fjärden. För senare tiders barn är det svårt att fatta den insats för fiskerinäringen kvinnorna gjorde vid denna tid.

Per Mikael Flinta (1 M 24) som bodde i Årsvik vid tiden omkring sekel skiftet hade häst på sin gård och brukade stå till tjänst med att köra över båtar vid Drage. Så sent som under tiden vid andra världskriget, då bara ett fåtal båtägare fick bränsletilldelning, drogs det båtar över från fjärd till fjärd.

Mina minnen från Drage är då jag åkte spark till Iggesund. Då åkte man på isen från Mössön och bar sparken oppför den branta backen där andra har arbetat med sin båtdragning.

Drageviken

Innan vattnet var förstört med allt orent från avloppen vid Iggesunds fabriker fanns det gott om fisk i Drageviken. Lars Käck (37 K 1) var den förste som sökte sig till denna lugna plats. Han byggde sin stuga på udden vid inloppet till viken. En plats som kallats för Drageholmen och egentligen hör till Kyrkbyns skifteslag. Sedan byggde Gustav Nordlund (11 F 11) på den södra sidan och hans måg Adolf Engberg (15 F 3) på västra sidan av sundet. En stuga på östra stranden i denna vik uppfördes av A. Selan (17 L) Där Gustav Nordlund byggde sin stuga hade Njutångers stuveriarbetare sin brygga och båt. De rodde ut till Svartvik och gick förbi Årsvik till Drageviken för att ro till sitt arbete på fartygen vid Skärnäs.

Jättberget

Jättberget har sitt namn efter den stora stenen som ligger på dess sluttning. Den stenen är en sevärdhet som satt fantasin igång med inbillningar om hur den kommit dit. Den ligger med så liten övervikt att det är ett under att den har legat kvar och inte rullat ner i sjön. Gamla mössöbor berättade, att byggmästare från Iggesund hade varit dit och med domkrafter försökt tippa stenen för rullning ned över berget och tänkte sig då få skåda något överväldigande.

Annandag pingst 1921 kom det upp ett förslag bland Mössöns pojkar att det skulle göras något för att få stenen på Jättberget att rulla ner i sjön. Vi hade hört berättelsen om det misslyckade företaget med domkrafterna, men det kom upp ett förslag, som av alla antogs, att det skulle gå att borra och spränga bort det som höll kvar stenen. Vi var många pojkar, i olika åldrar, som drog iväg till Jättberget. De äldre pojkarna, Sven Jutterström (55 J 3), Johan Larsson (1 B 13) och Per Östrand (9 K 15) var ledare i företaget och hade tagit med borrhögga, borrar och ammunition. Jag minns att det gick inte fort med borrhögen därför att det var så obekvämt läge att vara under stenen och slå på borren. Alle samman fick turas om och slå de slag man orkade. Vilken spänning då det var laddat och tänt ! Då skottet small av gick lufttrycket under stenen rätt mot oss som stod bakom, vilket jag tyckte kändes kusligt. Stenen låg kvar, och där ligger den än, och kommer troligen att ligga stilla i många år.

Vid Jättberget, eller närmare uppgivit en plats öster därom, skedde den 21 december 1924 en tragisk händelse och ett svårt olyckstillbud. Hudiksvalls Tidningen hade då följande notis i sina nyheter.

Hemmansägaren Edvin Norling (2 D 2) i Årsvik, Njutånger, begav sig vid 6-tiden i söndags morse från sitt hem för att gå till Mössön och delta i stuveriarbete på en ångare. Vid Drageviken gick han med sin sparkstötting ut på isen och följde stranden, då han plötsligt, som det senare visade sig, vid Jättberget körde igenom den av den milda väderleken försvagade isen och drunknade.

Då han inte kom till arbetsplatsen, antogo kamraterna, att han blivit sjuk och stannat hemma, men när de på kvällen tittade in till Norlings för att höra hur det var, upplystes att han farit hemifrån som vanligt. Vid omedelbart företagen efterforskning efter honom fann man vaken och vid dragning där hans lik. Det låg ett stycke framför sparkstöttingen

och under isen, medan sparkstöttingen ju gått rakt ned till botten och sålunda fanns i själva vaken. Av allt att döma har Norling, då han körde igenom, på grund av den fart han hade kastats fram över sparkstöttingen och förts under isen. Annars hade han säkerligen klarat sig, ty det var ej djupare än att han skulle nått med huvudet över vattnet om han stått på sparkstöttingen eller någon av de större stenarna på botten. Men då han nu omedelbart kom under isen och det därtill var så mörkt, att han ej kunnat se var vaken var, så blev situationen hopplös. Olycksplatsen var endast omkring 5 meter från land.

Den under så tragiska omständigheter bortgångne, som var i 35 - års-åldern, efterlämnade i djupaste sorg ung maka och två små barn.

Samma dag vid 3 - tiden på eftermiddagen var det nära att Jättbergs-vaken kommit att kräva ännu ett offer. 29 - årige cellulosaarbetaren Sven Jutterström (55 J 3) skulle nämligen från Mössön fara in till Iggesund på cykel och tog då vägen på isen utmed stranden. Jutterström märkte vaken vid Jättberget och gjorde därför en lång sväng utåt men brakade plötsligt genom isen. Tack vare sin simkunnighet och sinnesnärvaro lyckades Jutterström efter förtvivlade ansträngningar och efter att ha legat i vattnet i 20 minuter rulla sig upp på isen. Han fick dessbättre intet men av det långa kallbadet.

Edsvik

Edsvik har fått sitt namn efter ett ed, det vill säga en väg där båtar dragits fram. Det var samma förhållande som vid Drage, fastän det måste vara mycket länge sedan. Denna plats har också omtalats i samband med fiske. Vid udden var det ett bra ställe för en större ryssja och i viken fanns två notvarp.

Min sagesman Frans Jonsson (5 M 11) berättade när han en gång var med och drog not i Edsvik kom två personer, som var anställda vid brukskontoret i Iggesund, roende till dem då de skulle till att dra noten, och frågade om de fick köpa fisken som skulle komma med i varpet. De kom överens om priset och när de, som det heter på fackspråket, hjälpt noten visade det sig att fångsten motsvarade den summa de fått.

Hösten 1916 inträffade något vid Edsviksudden vilket diskuterades mycket bland Njutångers fiskarebefolkning. Vid den tiden var det i lag förbjudit att fiska med storryssjor efter den 15 oktober. Bland dem som hade ryssjor ute i olaga tid var Per Olof Myrgren (6 M 48) och Martin Strandell (4 S 20). De tog risken att ha en ryssja utlagd vid Edsviksudden. En dag kom landsfiskal J. A. Pilman (X7) (23 N 1) och polisman

Jonas Larsson (3 F 7) tillsammans med sin handräckning och drog opp ryssjan för vidare transport till säkert bevakad plats i Iggesund. Det blev stämning och böter för dessa tjuvfiskare.

Vintern efter höll landsfiskalen räfst med socknens tjuvfiskare. Nästan alla som brukade fiska med not blev åtalade för sina gärningar, vilka förseelser var svårt att kontrollera då den förbjudna tiden gällde på våren till och med den 1 juni.

Min far höll också på att bli åtalad för olaga notfiske. Det skedde då han var till kyrkan, och när han efter gudstjänstens slut gick ut ur kyrkan stod fjärdingsman Lars Larsson (3 F 8) utanför kyrkdörren och skulle delgiva honom stämning. Far svarade att det här har landsfiskalen ingen vinst av för min not är det slut med och jag har inte dragit not på flera år. Fjärdingsman Larsson genmälde att han var ombedd av landsfiskalen att fråga honom först om förhållandet innan stämningen delgavs. Därmed var saken uppgjord.

Edsviks första stugubebyggare var en iggesundsbo som hette Andreas Jonsson, - - Stora - Jonsson kallad. En glad och munvig värmlänning som hade ryggen förstörd till följd av en olyckshändelse. Han gick mycket framåt lutad stödd med ena handen på en käpp och den andra handen mot knä. Hans jättekrafter satt kvar i armarna, så att han kunde taga sig fram på vattnet med att ro även om det var den starkaste motvind. Han hade några skötar och fiskade strömming som han for till Iggesund och sålde. Skötarna brukade han lägga hemma i fjärden vid Jättberget och Djupa. För torkning av skötarna hade han en skötbana på en stor flottbrygga. Då han var så ofärdig gick det ändå att få skötarna opphäng då han slapp bära dem. Jag tyckte att han, trots sina förhållanden, hade trevligt vid sin stuga. Stora - Jonsson med sin förnöjsamhet och sina humoristiska repliker med värmlänsk dialekt är en av de bästa fiskargubbar jag har i minnet från den gamla tiden.

Straxt öster om Jonssons stuga fanns en uppodlad äga som kallades Bolins-sveden. Denna äga hade brukats av Jonas Bolin son till Anna Jonsson dotter (7 M 8). I min barndom var denna äga väl inhägnad och brukades som beteshage för häst av Jon Fransson (7 M 16) och hans efterträdare dottersonen John Jonsson. Vid stranden av denna äga brukade mössöbor ha båtar för att färdas till Iggesund.

Rönstrandssand

är en plats som jag inte har några minnen ifrån. Jag har hört omtalas att där skall finnas ett notvarp, vilket numera inte har någon betydelse när vattnet är så orent. En sommarstuga har funnits där en längre tid. Den har bytt ägare flera gånger. Dess nuvarande ägare heter Sigge Molin (13 M 2)

Rönstranden

Denna täkt innehöll ett tunnland åker och tillhörde Mössön nr 3. Vid hemmanets sämjedelning i början av 1800 - talet fick stamgården den östra och sub 3 den västra delen av täkten. På 1850 - talet tillsattes båtsmannen nr 157 Skarpflycka vilken fick denna äga till båtsmansjord för sig och sin hustrus livstid. Täkten hade god åkerjord men för dess skötsel hade den ett dåligt läge särskilt för båtsman Skarpflycka (1 K 44) då han skulle leja häst och inte kom fram med lass över Rönstrandetsberget utan måste fara den långa och besvärliga vägen över Edsvik och på isen efter fjärden. Jag minns då Rönstrandstäckten skördades. Jag var bara lillpojke, då jag tillsammans med Johan Eriksson (7 M 30) vandrade i skogen och kom till denna täkt, vilken jag minns så grann av vildklöver som stod färdig att slå av.

Före laga skiftet hade vi ett skogskifte, som gick ned mot norra fjärden, med en sträcka från östra sjöhagen i Linviken och till en liten sträcka väster om Rönstranden.

Vintern 1922 högg vi timmer ovanför Rönstrandstäckten och körde det till Slipen vid Iggesund för sågning. Jag var en gång med på en timmerfora till Iggesund. Vi körde över fjärden till norra landet och innanför Snokskär till Stenviken där vi fortsatte efter norra stranden av Iggesundsfjärden och över Hyvelön till Slipen. Det virke som sågades kom till användning sommarens efter då ny ladugård byggdes.

På detta skogskifte hade vi vintern 1924 avverkning av 233 kbm. kastved av vilken nedkördes 147 kbm. till lastplatsen vid Rönstranden och 86 kbm. till Skärsstranden uti Mössövik. Veden sorterades till 98 kbm. prima björk och 68 kbm. ^{prima}äl och aspved. I klassen prima ved fick den inte innehålla rund ved eller röta. Denna ved såldes till skutskeppare Oskar Malm, Björkliden, Blidö.

I september samma år kom han med sin skuta och lastade veden med början vid Rönstrand, där också vår granne John Jonsson (7 M 29) hade leverans av ved som samtidigt lastades. Skutan som hette Magnus lastade 300 kbm. ved. Det var en gammal skuta som var känd från yngre år då den seglade malm till Iggesund. Jag blev med vid lastningen emedan vid försäljningen av veden var överenskommit att säljaren skulle hålla en man till detta arbete. Magnus hade en besättning av fyra man. Två av pojkar-
na rullade fullastade vedkärror med sådan hållfasthet, att det gick undan alldeles otroligt. Jag fick arbeta med plockning och stuvning av ved tillsammans med skepparen och kocken samt Johan Larsson (8 M 4) i Fiskbäcken som skepparen hade anställt.

Efter lastningen av vår levererade ved flyttades skutan 200 m. väster till John Jonssons vedupplag. När denna ved hade lastats. -- Det var på eftermiddagen som skutan var klar för avsegling till Skäret vid Mössö-
viken, där ytterligare ved skulle lastas.

Jag följde med på skutan som passagerare och John Jonsson som anlita-
lots. Magnus hade ingen motor utan skepparen lejde Ville Mörtsjö (8 M 5) som bogserade den i motvind ut till Hårdsvedsön där det gick att hissa segel för kryssning mot den sydostliga vinden. Det föreföll besynnerligt att skepparen befälde kocken att gå till väders för att göra loss topp-
seglen. Kocken som var en yngling, på kanske femton år, skulle befallas till alla göromål. Han fick trava ved tillika med matlagningen ----. Aldrig en ledig stund. Från denna resa har jag ett trevligt minne . - - Jag fick stå till roders och lära mig styra en segelskuta för bidevind. Vi gick med slagen så att vi kom upp mot Aftonvadsskär. Sjömansyrket
kändes lockande då jag tittade på de stora seglen. Dessa fick inte leva, utan det skulle styras med fyllda segel så nära opp i vinden som möjligt

När vi äntligen kom ut på Släten och fick akterlig vind var det kväll och vinden började att stillna. Då vi kom till Bergsundet bjöd skepparen oss in i kajutan för att dricka te. Till sist mojnade vinden så att seg-
len hängde slaka. Sista sträckan från Kalsved och fram till lastplatsen bogserade skepparen sin skuta med en Svalan utombordsmotor som han hade i roddbåten.

Dagen efter lastades veden och skutan var klar för avsegling. När jag for hem från vedlastningen blev jag ombedd av skepparen att gå till tele-
fon i byn, som då fanns allmänt för byn inmonterad hos Jutterströms, och beställa ett personligt samtal till kl. 8 till hans hustru Rut Malm med telefonadress Oxhalsö 8.

Oskar Malm kom på kvällen, som var den 22 september, och betalade veden. Far tyckte det var den bästa affär han hade gjort med kastved. Han fick 8:50 kr. för prima björkved och 6:50 kr. per kbm. för sekundaved som bestod av asp, al och barrved och inte fick innehålla rund ved eller röta.

Linviken

Linviken har troligen fått sitt namn efter linodling. Västra delen av täkten som ligger högst och uppodlades först har mager mylla som passade bra för linodling. Denna täkt innehöll 60 ar åker och tillhörde Mössön 2.

Anders Olofsson f. 1783 (6 M 7) fick ägan Linviken i arv, från sitt föräldrahem, på sin och sin hustrus livstid. Hans hustru Brita Jonsdotter dog 1867 och jorden föll tillbaka till stamhemmanet som då sedan 1833 var kluvet till två hemman.

Linviken delades så att stamgården Mössön nr 2 fick den norra och Mössön sub 2 den södra halvan. Margta Olofsdotter (9 K 10) fick från sitt föräldrahem, Mössön nr 2, halva Linviken på sin och ett av sina barns tid. Hennes dotter Brita Eriksdotter (55 J 3) avled 1946 och denna halva av ägan Linviken återföll till hemmanet. Vid laga skifte i Mössön åren 1924 - 1934 skiftades Linviken till samma hemman.

Den 20 november 1836 skedde en olyckshändelse vid Linviksudden. Det var Jon Jonsson (7 M 13) som gick ner på svag is och drunknade. Han gick tillsammans med Mårten Persson (6 M 8) på hemväg från Hudiksvall och gick på isen från Iggesund förbi Skärnäs över fjärden med Edsvik som mål. Då de kom ut på fjärden blev det mörkt och tjocka så att de såg inget land. Jon Jonsson kom inte överens med sin färdkamrat om rätta kursen utan gick sin egen väg och höll längre i ostlig riktning, med påföljd att han kom ända till Linviksudden, där det var så svag is att han gick ner och inte kunde taga sig upp. Han hade kastat vantarna på isen med tanke på att de skulle bli synliga för att finna hans döda kropp.

Linviken som nu är till större delen igenväxt med skog sköttes mycket väl av dess brukare. Min svärfar Erik Östrand (9 K 15), som var ägare av Mössön sub 2, berättade att de odlade potatis i denna täkt. Det var sandjord som gjorde att det blev god potatis. Då de hade kunder på Iggesund, gick det lämpligt att ro dit och sälja potatis. Han berättade även hur de fraktade dit tunnor med strömmingsgil (strömmingsräns) och simpor som togs reda på vid fisket för att gödsla jorden.

Mitt första minne av Linviken är när jag gick dit i följe med min jämnåriga kamrat Vilhelm Jutterström (55 J 6). De hade én ko och en oxkalv som skulle hämtas hem från betet. Denna oxkalv tyckte vi var lagom stor för oss att rida på. Hur det gick för oss som ryttare, om det gick någon lång sträcka, har jag glömt. --- Och tur är det !

Familjen Jutterström hade mycket att göra med Linviken. Där hade de sin höslått och sjöfoder som bärgades nästan varje höstrå för att sedan på hösten bäras hem och på vintern med manuell kraft dragas hem på kälke

Där hade de även båten som var deras färdmedel för att komma till och från arbetet vid Iggesund.

Linviksudden blev bebyggd 1916. Lars Eriksson (13 F 3) sökte sig till denna vackra plats med uppbyggande av sommarstuga. ---- Vilken skilnad ! Vad trevlig tomtplats det var då mot vad det är nu med en omgivning av orent vatten i hela fjärden.

Jag mins när Linviksudden räknades som god fiskeplats för storryssja. Den platsen togs då med tillika med Mörkviksharet och Lillsand vid dygning (lottning), då storryssjorna skulle sättas.

Kilbäcken

Namnet kommer av en bäck som kommer från utfallsdiken genom inägorna Kilarne, Gammelgården och Gölmyre. Stormyran har även sitt utlopp till dessa utfallsdiken.

När inre fjärdarna fryser till ända mot Dukarsundet brukar det bli en iskant med öppet vatten mot Kilbäcken. Därför har platsen blivit använd av dem som kom med båtar från Iggesundshället efter stora båtrännan och skulle hem till Mössön. Där drog de opp och band båten vilken även kunde användas flera gånger för säsongen då havet var öppet mot Dukarsundet.

Vintervägen från Mössön till Idenor gick Gammelgårdsvägen och ned på fjärden vid Kilbäcken, förbi Furskär och Braskär och över Edlandet och Vintergatan.

De stugor som är belägen vid Kilbäcken äges av Gustav Hallberg (23 P 4) och Albert Engberg. De byggde stugorna i början av 1930- talet

Gammelgården

Denna äga har fått sitt namn efter den gård som har varit där. Det synes tydliga grundstenar efter där gården varit. Jag kan ge en ledning att finna platsen. På 1781- års storskifteskarta finns ingen gård ut-satt, emedan den var för länge sedan bortriven, men platsen är på en ängesbacke, figur 94 1/2, mellan åkerfigurerna 103 och 105.

Gammelgården har efter äldsta forskning tillhört Mössön nr 1, vars nuvarande ägare, Artur Jonsson, innehar material för forskning i dess historia. Ursprungligen var hemmanets gård i Gammelgårdstäkten men blev under mitten av 1600- talet ny gård uppförd på den tomt där hemmanets gård nu är belägen.

När det den 9 april 1665 hölls bouppteckning efter hemmanets avlidne ägare Knut Halvarsson (5 M Vll) antecknades följande i bouppteckningen: Nu blev gården med sjöboen undantagande den byggnaden som är västan på gården som är stufva och en bood och en kammare och ett loft för 50 D.
En kopparkittel i gammelgården för 10 D.
Husen i gammelgården värderad för 20 D.
Troligen var inte Gammelgårdens hus vid den tiden nyttjade som bostad. Den 16 april 1672 hölls bouppteckning efter Knut Halvarssons hustru Sigrid Eriksdotter, och förmåler det då i den upprättade bouppteckningen följande om husen i Gammelgårdstäkten.

Först hemmanet i skatt 5 öre belöper 200 D.

Gården bleve skattad tillika mäds husen i gamla gården mäds förre skattningen i en summa som följer 80 D. Km. Frans Jonsson (5 M ll) berättade att hans svärfader Johannes Pettersson (5 M 10) hade hört sina fäder tala om Knut som bodde i Gammelgården. Den senaste förändringen vid utägan Gammelgården är att den såldes 1946 och kommit i A - B Iggesund Bruks ägo.

Dukarsundet

Från Dukarsundet har jag många minnen. Jag har som lillpojke varit där många dagar och metat abborrar. Det räknades för mycket bättre metaställe än hemma i Mössöviken. Det gjorde nog till att vi fick komma längre hemifrån och se litet av omgivningen i en annan fjärd. Vid den tiden såg man inte många motorbåtar. I stället fanns det segelskutor och bogserbåtar med pråmsläp som passerade sundet.

Två omgångar har Dukarsundet blivit uppmuddrat. Sommaren 1930 muddrades sundets farled första gången. Ett av A - B Skånska cements mudderverk gjorde muddringen. Verkmästaren hette Svensson och hyrade bostad hos oss några veckor med sin familj. - - - De var skåningar. Vid Dukarsundet hade passagerarbåten Sylfid sin angöringskaj för påstigande och avstigande resenärer. Efter den tidens förhållande hade mössöborna bekvämt att göra stadsresor. Sylfid gick från Hudiksvall till Iggesund morgon och afton två gånger i veckan med angöring av bryggor vid Dukarsundet, Fågelvik, Saltvik samt vid flera ställen i Lingarö och

Maln. Mössöborna hade byggt en kaj där gångstigen går ner straxt väster om där fyren nu är belägen eller närmare bestämt vid nuvarande Alfred Enströms (7 M 33) sommarstuga. Turlista för Sylfids avgång och ankomst-tider fa nns på Hudiksvalls tidningars annönssida.

Jag mins vilken upplevelse det var att få följa med och åka ångbåt till sta'n. När skepparen drog i handtaget och lät ångpipan ljuda tyckte man det lät storartat. Det var ^{då} som i vår tid, småpojkar har alltid tyckt om hårda ljud. När mor reste med Sylfid till sta'n brukade jag gå henne till mötes vid Kajen och hjälpa henne bära hem de saker som hon ha ndlat. Då gick man i god tid och stod väntande vid stranden för att få se Sylfid komma fram vid Ljusgrunden och sedan närma sig Dukarsundet. Min första marknadsresa gjordes med Sylfid. Jag var kanske tio år och fick följa med far till staden. Fick man komma med så var man lika då som barn är nu för tiden. För jag mins jag tyckte att båten gick hem alldeles för tidigt. ----- Kotorget med dess nöjesliv var lockande !

Sylfids turer till Iggesund upphörde år 1922 då Klingberg hade börjat med busstrafik mellan Hudiksvall och Iggesund. Redan 1921 gick en lastbil med passagerare på denna trad.

Vid Dukarsundet brukade vi ta över hästar till Dukarskär och sedan därifrån till Brakskär. Som liten pojke fick man ro med hårda tag för att hålla undan när hästen simmade efter båten. Längsta sträckan var mellan Dukarskär och Brakskär. Det tycks efter senare tiders förhållande att det var mycket besvär för att få bete till en häst en kort tid mellan sladdning och kupning vid potatisodling.

En midsommarhelg i min barndom hade vi familjen Per Erik Viklund (9 M 3) i Mekrossla till gäster. Per Erik som hade stort hästintresse, liksom de övriga av hans bröder, blev glad över förslaget att göra en resa till Brakskär och se över våra hästar. Jag mins så väl den midsom-mardagen. Det var en trevlig utfärd för oss allesamman. Per Erik och Brita Viklund träffade sina bekanta, Johan och Sara Andersson (4 T 15), som var ute i sin sommarstuga på Brakskär.

Även på Dukarskär fanns bete för hästar. Där betade vi med vår häst sista gången vi hade häst på öar. Sommarstuguägarna, byggmästare P. J. Johansson (18 D 1) och revisor . . . Pettersson (), gjorde anmärkningar att deras planteringar vid stugorna hade blivit förstörda av vår häst som hade betesgång på ön. Far uppsökte dem och fick dem att ta reson över hans skäliga rättigheter om betet på Njutångers öar. Följande år fick de ha sina stugutomter i fred, emedan mössöbönderna be-tade aldrig mera med sina husdjur på dessa öar. Även på Björkskär har mössöbor haft sina hästar på bete. Det berättas att Jon Fransson (7 M 16

hade en häst som gick över bråten vid landremsan och kom på Skälölandet, där han fick stora besvär att finna den.

År 1919 var jag med och körde ner virke vid Dukarsundet. Ströms Bruk hade avverkningar på Frans Jonssons hemman som hade en skogstrakt vid Gammelgården. Vi körde med en märr som inte hade nått fyra år. Hon hette Lyda och var född, uppväxt, dresserad och inkörd hemma vid gården. Det blev en bra dragare som blev kvar i gården till sin dödsdag. ~~Vad denna~~ Vid denna körning var hon osäker liksom unghästar brukar vara.

Jag mins händelser från denna körning. Vår väg till skogskiftet gick bakom logen vid Oppigården mot Lillmyran och Stormyran. En morgon när vi åkte ut och skulle förbi denna loge så högg märren i sken så att far hade mycket svårt att få henne lugn. Hon skyggade för ett slakt som hängde i dörröppningen. Det var Karl Hallberg (3 R 39) och hans måg Lars Persson (7 N 23) som höll på slakta en tjur som Hallberg köpt av Lars Erik Larsson (1 B 13). Efter den händelsen hade Lyda rädsla för slakt. Hon blev alltid mycket orolig då hon kände lukten av slaktade djur.

Vi körde ner större delen av virket till stranden vid skogskiftets östra rågång. Far drog hop massaveden i skogen och jag fick köra ner och lasta av. Jag var en ung körkarl som inte fyllt fjorton år. En gång då jag skulle lasta av sprang Lyda ifrån mig med fullt sken upp över backen så att det small och dundrade i stenarna. Far hörde bullret så att han kom fram till vägen och stoppade den vilda farten. Sedan körde han ner med tomma släpen till vältplassen och piskade på den stackars märren så att jag tyckte det var alldeles för hård bestraffning. Men efter den bastan sprang aldrig Lyda från sin körkarl.

Körningen gick inte dåligt. Det var på toppen av den s. k. första kristiden. Vi körde ner virke med en förtjänst av fyratio kronor per dag. De sista dagarna körningen pågick började vaken i Dukarsundet att öka betydligt. Ibland då jag kom till stranden såg jag sjöfågel på sundet. Det stundade mot vårskyttet vilket idkades så allmänt på den tiden. Far lovade mig att bara körningen blev färdig skulle vi ut och skjuta knipor och skrakar. Även änder skulle beskjas. Det var ingen skytt som fruktade någon frilyssning på den tiden. Någon ortsbo som kunde åtala tjuvskyttar fanns inte och lagens arm sträckte sig inte till Mössön.

En vacker afton denna tid rustade vi för storskytte vid Dukarsundet och dess omgivning. Det plockades fram vättar. Laddades patroner och gjordes i ordning matsäck som stoppades ner i jaktväskan. Samma kväll som denna jaktutrustning pågick kom predikant Per Bergström till oss och skulle hålla andaktstund i Mössö skolhus. Vi åt kvällsmåltid tillsammans med predikant Bergström och följde honom till skolhuset och åhörde sång

och Guds ords förkunnande. Jag mins då vi gick hem talade far om för Bergström att vi skulle ut på natten för att skjuta sjöfågel. Han kallade oss för tjuvskyttar vilket far försvarade med att sjöfåglar med långa näbbar, sådana som skrakar och pracker, var tillåtna att skjuta.

Vi tog våra gevär och övrig utrustning och marscherade i kvällens mörker till Dukarsundet. Där hade vi båten i sjön och förtöjd på lämplig plats. Allt som beträffade farkosten hade vi iordningställt föregående dagar. Därefter rodde vi över till Dukarskär och gick upp i skogen där det var slät mark och lä för kalla vindar. Där gjorde vi upp en brasa, en riktig stockeld, för att få det varmt och skönt. Vi tillagade stora granrisbäddar att ligga på och fick varmt mot brasan så att man måste när det blev för hett ömsa sidor för att få jämn temperatur mot kroppens hud. För en pojke i fjortonårsåldern kändes det som en verklig vildmarksjakt att få tillreda detta nattläger. Elden lyste upp i den mörka natten. Sjögången från havet hördes med dån och gnissel i iskanterna. Frågeställningen vid denna trivsamma natt gällde vad vi vid morgongryningen skulle få tag på goda skytteplatser. Till slut föll jag i sömn och vaknade med att det föll snö i ansiktet. Det kom en övergående snöby som inte gjorde någon skada. Vi hade elden som värmdes och torkade upp det våta. Elden, rätt behandlad, är ett element som hjälpt människor na ända från världens begynnelse.

På morgonen hade fjärden ett annat utseende. Då var isen bruten från havet och in mot Dukarsundsvaken. Vi rodde ut för att komma till de gamla goda skytteplatserna där iskanten brukar gå mot Grinnöudden och vid Brakskär. När vi kom dit så var det öppet ännu längre in i bukten mot Grinnöholmarna. Då hade far ett förslag att vi skulle dra båten genom isen fram till den vak som gick ut från Edsundet. För där skulle det finnas bra skytteplatser. Fast det inte var så långt avstånd till nästa vak blev det ganska arbetsamt att dra fram båten. Jag fick ett bra ställe för vättarna vid Edsundet på Grinnösidan. Isen låg kvar på Vintergatsfjärden och iskanten gick dit jag hade vättarna och skyttekojan. En minnesbild har jag från denna förtjusande natt. Något som jag inte sett varken förr eller senare. Det var en stor orrlek. Ett stort antal orrar som höll till på isen på Vintergatsfjärden inte så långt från där jag satt. Vilket naturens skådespel där de sprang runt om varandra och ibland hoppade upp och ned, och hur de blåste och bullrade med sitt spel.

På morgonen blev det en bitande kyla så att alltsamman av vakarna frös igen utom det område där strömdraget gick i sundet, där jag hade

vättarna. De fåglar som kom hade ingen annan vak att slå ned uti än framför min skyttekoja. Vissa tider frös jag så mycket så att jag måste opp och springa in genom skogen för att bli varm. När jag då kom tillbaka var det fågel vid vättarna som flög opp, emedan det fanns inte något skydd att krypa mot och komma dem i skjuthåll. Jaktbytet var ändå inte dåligt, för jag sköt fem knipor och far sköt en and där han hade sitt ställe på en av Grinnöholmarna.

Tiomarkssten

är en plats som jag inte hört något berättas om än att det har varit ett bra ^{nåt-}ställe vid sikens lektid. Namnet står på storskifteskartan från 1781. Ingen vet vad det härleder sig ifrån.

Ingenjör J. O. Holmdahls (37 D 2) sommarställe anlades på 1930- talet. Han köpte tomt av Artur Jonsson, Mössön 1.

Ostkarssand

Hur denna plats fått sitt namn är svårt att uttyda. Kanske strandlinjen vid mycket högre vattenstånd har liknat ett ostkar. Att någon hittat ett ostkar på stranden låter föga troligt för det var nog ett mycket sällsynt fall att ostkar kom drivande på fjärdarna.

Platsen har omtalats som ett mycket givande strömmingsnotvarp. Vid haret öster om notvarpet har det varit en plats för storryssja. Den platsen togs med tillika med Linviksudden och Lillsand vid dygning (lottning) då storryssjorna skulle sättas.

Sin sista betydelse hade Ostkarsandsvarpet under den tid då vattenområdet var ankarplats och akterförtöjningarna fästes vid stranden. Innan Dukarsundet uppmuddrades måste större lastbåtar förtöja på denna redd. Dessa fartyg fick erlägga hamppenningar efter K. Majts. fastställd taxa per registerton. Stranden tillhörde ägaren av Mössön sub 2, fastän Iggesunds Bruk inkasserade hamnavgiften. De hade flera redder vid egna stränder i inre fjärden, där de hade sökt och erhållit dispens att infordra hamppenningar av fartyg som förtöjde. På samma sätt utkrävde de hamppenningar av fartyg som förtöjde på yttre redder vid Ostkarssand, fast de inte ägde landet med dess vattenområde. Det har berättats att

vid tiden av 1890- talet fick Iggesunds Bruk en årlig inkomst på cirka 2000 kronor av de fartyg som förtöjde på notvarpet vid Ostkarssand. Mössöbönderna som ägde fiskerättigheterna var till bruksförvaltaren och klagade att de fått intrång på sitt notvarp men fick ingen gottgörelse för den skada de lidit. Det värdefulla strömmingsnotvarpet blev med tiden alldeles förstört på grund av allt skrot som kastades i sjön från båtarna som låg där och lastade.

Min svärfar Erik Östrand (9 K 15) var under 1890- talet ägare till hemmanet Mössön nr 2. Till detta hemman hörde stranden och vattnet där de stora fartygen förtöjde. Han hade ingen makt att hindra intrånget på sin egendom. Iggesunds Bruk som hade dispens att infordra hampenningar roffade åt sig stora vinster av en fastighet som de inte ägde. Östrand rådfrågade en jurist och fick upplysning att han skulle söka rättighet för att infordra hampenningar av fartyg som förtöjde på hans hamnplats. Det medföljde att satsa pengar på lösa värden. Efter vad han berättade skulle dessa rättigheter kunnat bli en kostnad på 1000 kr. vilket var en stor summa pengar på den tiden. Risker var stor för att Iggesunds Bruk kunnat gjort andra utvägar. De ägde Oxskär som har djup hamn på västra stranden och uppmuddring av Dukarsundet har kunnat gjorts tidigare. År 1900 köpte Iggesunds Bruk hemmanet av Erik Östrand och blev då ägare av stranden och vattenrätten vid Ostkarssand. Därefter fäste de stora järnringar i hällorna på stranden. Förut förtöjdes fartygen i kättingar som snoddes omkring större stenar. Vid laga skiftet i Mössön 1924 - 1934 hade Bolaget en begäran som godkändes av övriga delägare att de vid fiske i byns gemensamma fiskevatten inte skulle hindra fartyg att ankra och förtöja vid Bolagets stränder.

På redde vid Ostkarssand låg stora båtar från främmande länder. Sommaren 1923 var det två båtar från Japan som låg där flera dagar och lastade pappersmassa. Båtarna hette Malta Maru och Erie. Maru. Vid den tiden då det inte var så bekvämt att komma på förströelser till städer och samhällen brukade sjöfolket från denna redd under sin fritid komma upp till Mössön för att träffa folk och se sig omkring. Japanerna kom också fram till byn. Man tyckte att de var duktiga att ta sig fram efter skogsstigar i det främmande landet. Somliga av dem hade ingen hänsyn hur de gick fram över täkterna som då stod med hö näst före slätten. Vi såg hur de gick med ett litet gevär och sköt småfåglar som de tog vara på och stoppade i en påse .

En afton kom två trevliga japaner till vår gårdsplan. Vi gick ut och tog emot dem och bad dem stiga in för fortsatt samtal på teckenspråket.

De var intresserade att se hur vi bodde och klåfingrade på allting. En av dem försökte att dra separatorn vid skumning av mjölken. Far tog fram en stor världskarta som Hudiksvalls Posten gav ut vid Rysk- Japanska kriget 1905. De visade oss på kartan hur de hade gått och hur de skulle gå med sin båt. Far pekade på Port Artur och sedan på Ryssland och knuffade med den andra näven en av japanerna i bröstet. De skrattade gott och förstod att det fanns sympati för deras krig med Ryssland.

En av japanbåtarna låg här över en söndag och fick mycket besök av folk som de artigt tog emot och visade sitt förhållande ombord. Jag kom ombord i sällskap med Arvid Eriksson (7 M 25). Det var mycket intressant att se dessa människors levnadsförhållande. Vi såg hur de tillredde sin mat, och hur de åt med träpinnar. En del av dem gick klädda i japanska kläder. Vi såg en som spelade med en trumpet som var tillverkad av bamburör. Han läste även i en bok och såg högtidlig ut, så att vi antog att han förrättade sin söndagsandakt.

De hade särskilt ymnigt med katter som hade lekfulla ungar i alla åldrar. Jag tyckte det kunde inte vara orätt att tigga en av kattungarna och tog en av kissemissarna och gick fram till en av befälspersonerna vilken nickade och gav sitt bifall till min begäran. Arvid Eriksson roddde båten till Mörkviken och jag höll i kattungen, och bar den sedan i händerna hem till gården.

Senare blev jag upplyst att det var förbjudit att taga djur från fartyg som kom från främmande länder. Sådana djur skall först vara i karantän-station.

Det var en gråspräcklig honkatt som vi kallade Japanesa. Hon hade en smidig kropp och var särdeles snabb för jakt av råttor. Småfåglar jagade hon hänsynslöst. Hon till och med högg sina klor i en skata.

Stugan vid Ostkarssand byggdes av Erik Jutterström (55 J 4). Det är hans änka och barn som numera äger och brukar stugan.

ONAS JONSSON SKARPLYCKA FÖDD 1803 DÖD 1839
KÖT EN GÅNG ENLIGT SÄGEN EN JÄTTE ORM VID MÖRKVIKEN.

Mörkviken

Den har troligen fått sitt namn efter mörker och skugga som uppstod när storskogen växte mot stränderna. Numera kallas viken Mörtviken som är en uttydning av vårt dialektord möscht med svenskt sj- ljud. Vi har även samma dialektord för fisken mört. På storskifteskartan från år 1781 heter viken Mörkviken.

Jag har hört omtalas att mot östra stranden av viken skall finnas ett notvarp, vilket på senare tid inte haft någon betydelse.

Det berättades allmänt i min barndom om den stora sjöormen som landade i Mörkviken. Jonas Jonsson Skarplycka (7 F 29) som vistades vid Mörkviken och högg ved råkade ut för detta odjur. Han hade bössa med sig och kunde försvara sig med att skjuta ett skott, vilket inte dödade ormen på en gång. Att ladda om en mynningsladdare i den belägenheten var otänkbart. Ormen högg i bösspipan och Skarplycka blev förskräckt och sprang opp till byn för att meddela folk vad han hade gjort. När Skarplycka med sitt sällskap kom tillbaka var ormen död. Berättelsen om ormens längd har jag glömt. Jag mins folk som sade att den var grov som en kannhämtare och hade huvud som en kalv. Berättelsen bekräftades med att länsman Jonas Stakel (13 S 4) var dit och mätte ormens längd och grovlek. De flesta människor vågade inte gå i närheten av ormen, för att den luktade så illa. Dessa historier om stora sjöormar finns i folkfantasin lite varstans i landet.

Bössan som Skarplycka dödade ormen med finns i min ägo. Den kallades för duvbössa, emedan det är en bild av en fågel instansad i överändan av pipan. Sägen är att smeden som tillverkat bössan hette Duva. Far köpte den av sin farbror Lars Erik Ersson (6 V 6) som hade förvervat den av Johan Jonsson Sandin (7 F 30). Son till Jonas Jonsson Skarplycka och gick under namnet Ögrens-Jante Emedan hans styvfader hette Anders Ögren.

Den första bebyggelse i Mörkviken var en koja som fiskare från Njutånger använde på hösten vid sikfisket. Bland andra fiskare så användes den av Sven Svensson i Snäckmor. (1 F 25)

Kojan stod öppen för allmänheten och användes mycket av kringresande kvastmakare --- s. k. skojare som på vårarna kom från sina hemorter Ljusdal och Njurunda. De slog sig tillsammans från båda landskapen med sin utrustning av stora skötbåtar. Båtarna var rymliga för alla deras barn, hundar och kvastar, tillika med provjant som de tiggde och bytte sig till. Båtarna var väl riggade med stora segel och de hade gott om tid att vänta på vind, så att de behövde inte slita så mycket med rodd då de skulle förflytta sig. På grund av kvastmakarnas tilltagande

tilltagande verksamhet revs kajan ned. Mössöborna fruktade att de skulle få hemortsrätt i byn.

Innan kajen byggdes vid Dukarsundet hade mössöborna en moring utankrad i Mörkviken. Den användes vid stadsresor med passagerarbåten som gick mellan Iggesund och Hudiksvall. Roddbåten fästes vid moringen och passagerarbåten kom in i viken och tog passagerare ombord.

Min svärfar, Erik Östrand (9 K 15), och hans söner idkade yrkesfiske med stuga, sjöbod och banvall i Mörkviken. De hade på sin tid den förnämsta fiskarbåten i Njutånger. Den byggdes av Myrgren och Benett i Hudiksvall. Motorn var en s. k. Jungfemma. Efter första världskriget avtog fiskets lönsamhet och de övergick mera till stuveriarbete vilket ibland låg nära till när båtarna låg förtöjda på redden vid Ostkarssand.

Vilhelm Mörtsjö (8 M 5) som förut haft skärboningar vid Kallharen hade sin båt förtöjd vid Östrands brygga i Mörkviken. Han arbetade vid stuveri och hade för övrigt sin samfärdsel till Iggesund via denna plats

Min far hade alltid båt, en s. k. snebb, i båthamnen i Mörkviken. Den användes för våra näringar. Torsdagar var fjortonde dag var det likvid (avlöningsdag) på Iggesunds Bruk. Då skulle man dit och sälja produkter och inköpa behövliga varor från Iggesunds Brukshandel. Mestadels var det kvinnorna som gjorde dessa affärsresor. De tog smöret i en korg på ryggen med ett rep över axeln och en kruka med tio liter mjölk framtill som motvikt och gick med denna börda den steniga vägen till Mörkviken. Sedan måste de många gånger ro i hård motvind upp över fjärden till Iggesund. Ibland kunde det blåsa upp hård ostlig vind så även hemfärden kunde bli slitsam. Därefter skulle handelsvarorna bäras från Mörkviken hem till gården. Min mor berättade ett äventyr från dessa likvidsresor som är särskilt fäst i mitt minne. På dessa avlöningsdagar var det torghandel på Bruket med försäljning av alla sorts varor. Mor bevistade torget och köpte en gris som hon bar i en säck ner till båten. När hon satte ner säcken på bryggan kom grisen ut ur säcken och stack iväg så att hon och Kajsa Jonsson (7 M 24) som hon hade i sällskap fick stora besvär innan de hant fatt den och fick den fångad.

Det tycks för kvinnorna skulle dessa bruksresor vara bara strävan för tillvaron, men ändå fanns det behållning av glädje och förnöjsamhet. De fick komma ut och träffa bekanta från andra orter göra nya bekant- skaper och utbyta tankar med andra människor än de som fanns hemma i byn

För binäringarna jakt och fiske hade man stor användning av en båt i Mörkviken. Det var mer av fisk och vilt på norra än på södra sidan av Mössön.

Hösten 1917 gjorde far stora vinster med sin säljakt. Han brukade stå på pass vid Oxskärssundet, där sälarna när de sam genom sundet brukade dyka opp i lämpligt skotthåll. En gång hade han en stor säl att passa. Den syntes utanför oxskär och sam även genom sundet utan att dyka opp i skotthåll. Det gick på tredje dagen innan han fick lämpligt avstånd att sikta och döda denna säl med sin kula. Den var en bland de största sälar han hade skjutit. Sedan han hade kokat späcket fick han 50 liter tran, vilken han sålde till målaren A. Andersson (13 K 1) i Iggesund och fick 7:- kronor per liter. Samma höst sköt han ytterligare två sälar vilka var mindre. Sältran var en god ersättning för linolja som under krigstiden kostade 25:- kronor per liter. För att framställa säljaktens vinst kan jag berätta att samma år köpte far vår första utombordsmotor, en märket Svalan, för 350 kronor. Det var en stor nyhet och stort misstroende mot denna motor. Det fanns bara en utombordsmotor i vår kommun och den ägdes av kassör G. Blombergsson (29 V 1) i Iggesund.

Det kunde ibland trots god tillsyn bli stora äventyr med båtar. Far brukade berätta hur han miste sin snebb vid båthamnen i Mörkviken. Det var på senhösten ett år som det blev ovanligt mycket högvatten, ett s.k. sjösprång, som gjorde att båten som hade varit uppdragen och bunden slet sig loss och kom på drift. Han sökte efter den på området mellan Mössön och Idenorslandet. --- Den gick inte att finna. Efter en tid stod det en annons i Hudiksvalls Posten om en båt som var upphittad och tillvaratagen av en person som hette Vendin från Sågtäckten i Rogsta. Far skrev ett brev till denne Vendin och beskrev alla kännetecken på sin båt med påföljd att det kom ett svar med besked att det var hans båt som de funnit i drivisen på norra sidan av Rogsta-Bergön. Han hade gjort båten själv för eget bruk och ville inte göra sig utan båt med att sälja den till någon rogstafiskare. Därför beslöt han sig för att fara med häst och vagn och hämta båten i Sågtäckten och köra den till Hudiksvall. Där skulle han vinterlägga båten för att sedan på våren ta den sjövägen hem till Mössön. Man tycker i vår tid att det var en lång väg att köra med häst och vagn från Mössön till Sågtäckten. Särskilt besvärligt den tiden på året då dagsljuset varade så kort. Jag minns han berättade att på morgonen då han kom fram till sta'n började det regna så att

han gick in till en affär och köpte sig en oljerock. När han kom fram till Sågtäkten och sökte efter Vendin så hade han farit ut med båten till ett fiskeläge som hette Örarne. Det blev en stor missräkning i resplanen. Han fick plats åt hästen i ett stall vid ett bönhus där en kvinna vidtalades att ge hästen foder och vatten. Sedan följde han med två fiskare som skulle ut till Örarne, så att han fick hämta båten och göra opp med Vendin om bärgarlön. Det blev sena mörka kvällen innan de kom fram till Örarne och far skulle övernatta hos dessa fiskare. På natten började det blåsa opp en nodostlig kuling så att han fruktade för att bli kvar på Örarne nästkommande dag. Därför beslöt han sig trots mörker och hård vind att ro därifrån. Efter vad ^{jag} tar ut avståndet på kartan är det inte längre än cirka 3500 meter mellan Örarne och Sågtäkten. Han fick ta till alla krafter han hade för att få fram båten mot den hårda vinden. Det finns en udde 1000 meter från Örarne som han tänkte kunna passera med att få västerligare kurs och följa en farled som går innanför de yttre småskären. Mot denna udde var nodosten så hård att han orkade inte ro fram båten. Han rodde en längre tid men kom ingenstans. Till sist kom det en stor våg som gick över framstävven och slog in en myckenhet vatten i båten. Då kom han till besinning att hans räddning var värdefullare än båten och tänkte att kom han bara välbärgad tillbaka till Örarne så skulle övergiva båten och försöka komma hem. Han satt med vatten i båten, kläderna genomblöta och fick med stor aktsamhet passa båten för vågorna då han länsade tillbaka. Fiskrarna på Örarne hjälpte honom att få torra kläder medan han torkade sina som var blöta. På morgonen hade stormen bedarrat så att han kunde komma därifrån. Båten som var ny sålde han för 25 kronor. Tjugu kronor gav han till dem som hade hittat och bärgat den. De fann den på drift ute bland sammanpackade isflak och hade haft stort besvär med bärgningen. Sedan betalade han den som hade haft vård om hästen i bönhusstallet i Sågtäkten. Och inte nog med det. ----- Efter det han kom hem fick han värk i händerna av blodsprängda blåsor som uppstod vid den hårda och trotsande rodden. Han måste två omgångar till läkare på Hudiksvalls lasarett för att skära och behandla sina onda händer.

Mor berättade många gånger att vid samma tid på natten då far kämpade mot havets makter så vaknade hon av en otäck dröm, där hon såg att han höll på drunkna. Hon tyckte det var besynnerligt för hon var förvissad om att han vistades på land och hade ingen ängslan för att han kunde komma i sjöolycka.

Östrand's fiskarstuga såldes till Herbert Sundberg (11S 11) i Iggesund. Bruksförvaltaren G. Segerkvist (35 F 1) uppförde på 1920- talet sommarstuga i Mörkviken. Stugan tillhör nu K. Hovergergs dödsbo. (49 J 1).

Frans Sten (30 T L) byggde vid samma tid stuga på Mörkviksudden. Stugan äges nu av hans måg Fridolf Söderstedt (25 S 4). Dennes måg Ossian Karlsson (13 J 28) byggde stuga straxt intill. En stuga är uppförd i östra stranden av viken och äges av G. Jonsson (X7) 1 S 36).

Sune Colling (10 J 35) har uppfört stuga på en plats mellan Hårdsvedsudden och Mörkviksudden.

Gallkon är namnet på stranden och en grynna 100 m. öster om Mörkviksudden. Den omtalas som ett nätställe vid sikens lektid. Vissa år var platsen fisklös, men något år ^{ibland} kunde den vara mycket givande.

Hårdsvedsön

Hårdsvedsön har fått sitt namn efter tåkten Hårdsved. Ön är upptagen på 1781 års storskifteskarta och tillhör Mössön nr 1. Hårdsvedsöns äldsta bebyggelse bestod av mycket primitiva fiskarkojor.

Jan Ersson-Vixner (1 V 12) höll till på ön när han var ute och husbehovsfiskade strömming. På den tiden fanns det strömming som var mycket större och fetare än vad den är nu. Jag har hört berättas om Jan Ersson i Vik som mycket intresserad och förnöjsam med sitt fiske. Han var en trevlig bild av förnöjsamhet då han glödstekte och åt fetströmming i sin fiskarkoja.

Lars Öberg (5 K 12) hade koja på Hårdsvedsön som han använde på höstarna vid sikfisket. Senare blev hans son Mattias yrkesfiskare på ön.

Erik Eriksson (8 J 15) i Norra Iggesund hade även en koja på ön. Far köpte denna koja och byggde senare sin stuga straxt intill.

Från denna plats har jag trevliga minnen. Vi hade sjöbod och förträfflig torkplats för skötar, nät och storryssja. Alltsamman hade trevligt läge.

När jag var bara ung skolpojke följde jag med far och fiskade strömming. Jag var till god hjälp med att plocka skötarna när de stenades och att ro ut skötarna vid läggningen. Jag har mycket trevliga minnen från detta fiske. På kvällarna hade vi en brasa i den öppna spisen som lyste och värmdes opp den lilla stugan. Då brukade vår gode granne Mattias Öberg komma på besök och diskutera dagens fiske vilket sedan övergick till berättelser om hans upplevelser i främmande länder. Han var en god

berättare som i sin ungdom hade seglat på de stora världshaven. Särskilt intressanta var hans berättelser från Brasilien och Argentina. Han hade varit med och seglat långt in i landet efter Laplatafloden.

Skötarna drogs upp tidigt medan det var mörkt, så att jag hant komma hem i tid för att gå till skolan. När far ruskade strömmingen av skötarna brukade jag sitta inne i stugan och läsa på läxorna. Sedan fick jag hjälpa till att bära upp skötarna och hänga upp dem på banan. Jag var lång efter min ålder så att det gick bra att nå upp med skötarna till bankammarna. Det som var mest påkännande var att bära hem strömmingen från Mörkviken.

Sydost på Hårdsvedsön fanns en bra plats för storryssja vid fiske av abborre. Sista gången jag var där med storryssja var vid mitten av 1930-talet. Jag fiskade tillsammans med Artur Jonsson (5 M 12), och hade mycket god fiskelycka --- Men dålig avsättning på fisk. Då vi fick höra att yrkesfiskare hade fått bara 15 öre per kg. för abborre med en sortering av fyra stycken på kg., drog vi upp ryssjan innan tiden var inne för torkning. Vi hade fått nog för eget behov och den stora mängd av abborre som var i ryssjan då vi drog upp den tömde vi tillbaka i sjön.

År 1923 byggde August Larsson (7 N 24) sin stuga på Hårdsvedsön. De vistades mycket på ön samtidigt med det vi var där och idkade fiske. Det hände många år att vi drog upp storryssjan för torkning på midsommarafteon. Då var alltid August Larssons ute på sitt sommarnöje och brukade bjuda oss på kaffe.

Som ett P. S. av skildringen om våra sammanträffanden på Hårdsvedsön med Mattias Öberg vill jag uppteckna hans samtal med far om förhållandet på Flakskär vid deras barndom. De voro som barn uppväxta tillsammans i denna fiskarhamn. De berättade om både trevliga och sorgliga händelser. Det som föll mig mest i minnet var deras förundran hur förhållandena hade förändrats från deras barndom till dåvarande 1920-tal.

Flakskärssundet hade djupt vatten så att de kunde obehindrat ro igenom med stora båtar. På Flakskär fanns sju och på Brännön fyra fiskarehushåll enligt följande uppteckning :

<u>Flakskär</u>	<u>Brännön</u>
Per Bodén, (6V8) Bosatt i Kyrkb.	Olof Boman, (2B37) Bosatt i Boda
Lars Erik Ersson, (6V6)" Sundsätt.	Olof Persson, (2B16) " "
Lars Öberg, (5K12) " Öränge	Anders Bodell, (21B4) " Trötte
Erik Boström, (1B15) " "	Olof Ersson Bodell, (1B10) i Boda
Mats Jonsson, (1T14) " "	
Per Eriksson, (3K24)" "	
Henrik Eriksson, (3 K 25)"	

Ett olyckstillbudEtt olyckstillbud

Det hände en höstnatt då jag var i femton års ålder. Jag följde jag v far på husbehovsfiske av strömming. Vi hade vår stuga upptagen av en handelsresande från Åmål som hette John Västergren. Denne handelsresanden de gästade hos vår granne Mattias Öberg och hade hyrt vår stuga till sovrums. Vi måste därför ligga och sova på en bädd i sjöboden. Vår mat och vårt kaffe kokade vi ute vid stranden.

Det gick bra att ligga i sjöboden och höra havets brus, vilket ljud kom av en sydostlig kuling som var lagom stark för ett gynnsamt strömmingsfiske. Sedan vi sovit en stund vaknade far av att höra nödrop. Då vi kom ut på bryggan uppfattade vi att nödroppen kom från sundet mellan Hårdsvedsön och fastlandet.

I becksvalt mörker rörde vi ut till de nödställda som befanns vara fiskare från Enånger som med sin båt kört fast på stenarna i sundet. Öberg hade kommit ut före oss till de nödställda och satt i sin lilla till eka och gav dem en uppsträckning för deras dåliga förmåga att hålla kursen i det rätta farvattnet. De försvarade sig med att de såg ljuset från stugan och då styrde de till land för att träffa folk. Vi fick båten av grundet och bogserade den till vår brygga. Den befanns inte ha större skada än att propellersprinten gått av och ett av propellerbladen var litet skadat.

Båtens ägare och förare hette Per Högberg (X7) 8 G 11) hemmahörande i Enånger och hade tre supkamrater från samma socken. En av dem, hette Karl Enkvist (X31) 4 V 12) stod där i den kyliga natten genomblöt och frös.

De hade ett hemskt olyckstillbud att berätta. Det hände på hemresan från Hudiksvall under mörker och hård vind med sjögång. När de kom utanför Skogljusgrund skulle Enkvist kliva över strömmingslådorna på båtflaken och fram till fören för att hämta en brännvinsbutelj som skulle ytterligare öka deras glada reshumör. Han föll då överbord och kom ur synhåll för de övriga. Högberg försökte backa, men fick inte manövreringen att fungera utan måste vända med båten och söka efter den nödställda. Med stor tur och besvär av mörker och sjögång fick de fatt honom och fick honom lyckligt räddad.

Enkvist fick komma in i Öbergs stuga och bli omhändertagen med torra kläder och en varm bädd för nattens sömn och vila. De övriga låg i Högbergs båt som var fastlagd vid vår brygga.

På morgonen då vi kom hem med skötarna hade de stigit upp och satt i båten gäspande och molokna efter nattens strapats. De tackade för den hjälp de fått och med reparerad propeller styrde Högberg sin båt till sitt hem för att återgå till sin näring.

Sista gången jag vistades på Hårdsvedsön med fiske var hösten 1941. Jag hade tillsammans med VILLE Jutterström (55 J 3) lagt nät vid Oxskärs-haren och Grindölandet. Vi hade båten i Mörkviken och gick hem på kvällen. På morgonen då vi gick hemifrån för att ta opp näten var det tio grader kallt och blåste nordvästlig vind. Vi hade något lä för vinden där vi tog opp näten. Vi hade klätt oss väl och klarade oss bra för källden. Jag skötte opptagningen av näten och höll mig varm om händerna hela tiden.

Sedan for vi till Hårdsvedsön för att hänga opp näten på torkbanan. Solen hade kommit opp ganska högt och kändes varm och skön fast näten på båtflaken frös ihop mer och mer. Vi hängde opp dem på sjöbodväggen och trodde att de skulle tina opp i solskenet, men de bara frös ihop. Därefter måste vi kasta alla näten i sjön för att få dem optinade. Sedan tog vi ett nät i sänder, plockade av simporna, och gick opp på banan och hängde opp. Det blev så kallt om fingrarna så att vi kunde inte hålla på länge utan måste in i stugan och värma oss vid brasan som vi hade i den öppna spisen. Den gången beundrade jag Farbror Jutterström för hans starka hälsa och krafter. När vi stod och värmdes händerna mot brasan frågade han hur gammal jag var, och jag svarade att jag var 36 år. Han ringaktade mig inte för att jag frös om händerna men framhöll att han var dubbelt så gammal. Han hade då en ålder av 71 år och blev 72 vid början av nästa år.

Vi hade många hyrande sommargäster i vår stuga på Hårdsvedsön. Den siste som hade stugan var Johan Sättlin (X7) 4 S 22). Han brukade den i 17 år till och med 1942 då jag bytte stuga med Anders Nordell (10 P 1) som hade sin stuga vid Kallharen. Det skedde under andra världskriget då inga andra än yrkesfiskare fick åka med sina motorbåtar. Nordell brukade åka cykel ut till Mössön och sedan gå ut till sin stuga vid Kallharen. Han blev mycket intresserad när jag bjöd honom att byta stugor,

emedan han fick mycket närmare väg både att ro eller åka cykel till närheten av sommarstugan. Han begärde och fick 25 kronor vid byte av sjöbodan och därmed tog jag Kallharstugan i besittning.

Vid första världskrigets utbrott med mobilisering av landstormen till bevakning vid inloppet till Iggesund hade de sin första förläggning i ett tält vid Dukarsundet. Efter några veckors tid, då väderleken blev kyligare, tog de inkvartering i vår stuga på Hårdsvedsön. På nodöstra sidan av ön finns en liten skans som uppmurades av dessa landstormsmän vilka hade sin hemvist i Enånger.

Hårdsvedsudden

Vid denna plats lät år 1916 poststationsföreståndaren vid Iggesund, Fröken Augusta Johansson, bygga sin sommarstuga som hon kallade för Kallebo. Hon var en mycket originell dam som hade haft en högre bekantskapskrets och levde på sina stora minnen. Hon var född i Sigtuna år 1862 och kom till Iggesund 1913. Från sitt hem i Sigtuna och om sina släktingar och sina bekantskaper från de yngre åren hade hon mycket att berätta för alla som hon kom tillsammans med. Hennes far var skeppare på en båt som gick på Mälaren. Hennes syster var gift med kyrkoherden Hedlund i Rogsta. Vilken hade en son som blev kyrkoherde i Vaxholm. En son blev advokat, bosatt i Stockholm, och brukade tillbringa sin semester hos Augusta Johansson. Han köpte senare en stuga på Bergön och hade där sitt sommarställe. Kyrkoherde Hedlund i Rogsta hade en dotter som blev gift med ~~gift med~~ greve Calling vilken tjänsgjorde som domare vid Svea hovrätt.

Av fröken Johanssons bekantskapsskildring av riksbekant folk tyckte jag det hördes mest intressant när hon berättade om sitt sammanträffande med August Strindbergs första fru Siri von Essen. Hon bodde en tid som Strindbergs fränskilda maka i Sigtuna och hyrde lägenhet hos fröken Johanssons goda vänner. Strindberg brukade komma och träffa sina pojkar som han tog med i en båt och rodde ut på Sigtunafjärden.

Fröken Johansson hade berättelser från den stora högtidliga dagen, den 24 april 1880, då Vegaexpeditionen mottogs i Stockholm. Hon var bekant med en löjtnant som hon fick följa genom högvakten till Skeppsholmen där det ståtliga mottagandet kunde skådas på nära håll.

År 1922 blev hon pensionerad och köpte då Gustav Östlins gård i Holmarne där hon bodde sina sista tolv år med Kallebo som extra sommarställe.

Hårdsvedssand

är en vacker sandslätt som bebyggdes i början av 1930- talet av skogschefen Tigerström (77 S 2). Hans änka fru Irma Tigerström vistas fortfarande i denna sommarstuga (år 1966). Hon äger också Kallebo framlidna Augusta Johanssons sommarställe.

Fiskbäcken

Namnet på platsen härleder sig från bäcken som kommer från Hårdsvedstjärn och rinner ut i havet. Bäckens uppgrävdes 1907 till ett djupt utfallsdike som gjorde att vattennivån på tjärnen sänktes betydligt och åkrjorden ovanför blev torrare och fastare att bruka. Vid Fiskbäcken har funnits både skäckverk och skvalterkvarn. Det berättades att Jan Petter Jansson (5 M 9) från Östergården var en intresserad mjölnare som drev sin skvalterkvarn med litet vatten och dålig produktion. Han brukade spela fiol och då hade han den med sig till kvarnen för att öva sig medan han väntade på mälden. Kvarnstenarna som låg kvar sedan byggnaden rivdes blev stulna av rospiggas. Det berättas att det syntes spår på stranden efter det stenarna rullades och lastades i båt för att tagas ombord på en skuta. På den tiden låg roslagsskutor på Hundviksbukten och inväntade vind. Fiskbäckskvarnens stenar kom till Roslagen och fick snurra i en väderkvarn.

Den lilla stugan i Fiskbäcken byggdes på 1870- talet av folkskollärare A. G. Jansson i Njutånger. Min sagesman Frans Jonsson (5 M 11) berättade att samma år som han slutade skolan följde han med och hjälpte Jansson flytta stugan från Kyrkbyn till Fiskbäcken. De lastade byggnadstimmer och tillhörande saker i en s. k. skötbåt och rodde ut över fjärden tills de kom till Häsholmen där de satte iland för matrast och vila. Då tog Jansson fram brännvinspluntan och drack och bjöd även pojken som han förut samma år haft i sin skola. Jansons stuga i Fisk-

bäcken var den första sommarstuga för fritidsändamål som byggdes i Njutånger. Han brukade fiska med nät och hade goda fångsplatser nära intill.

Efter folksollärare Janssons tid hade stugan flera ägare. Jag har hört omtalas att konsul Ekblom vistades där en tid och Peder Knutsson (9 D 1) ägde och brukade den en tid till sommarnöje.

Johan Larsson, allmänt kallad Fiskbäcks-Johan (8 M 4) förvärvade stugan vid sekelskiftet. Där bodde han året om tillsammans med sin hustru Greta, vilken vi äldre har i gott minne som söndagslärarinna i Mössöns skolor. Hon kom i grubbel och svårmod som övergick till en nästan våldsam sinnessjukdom.

Johan Larsson var en utav mina bekanta från min barndoms by. Han var nära jämnårig med mina föräldrar och liksom flera bybor i min barndom försörjde han sig huvudsakligen av det som haver gav, nämligen fiske och även jakt.

Han såg ut som fiskare brukade göra, han var mager och kortväxt, hade svart hår, mörk hy och pigga livliga ögon. Det som fattades i hans mycket glada och beskedliga utseendet var helskägget.

Fiskbäcks-Johan som han allmänt kallades hade ett sinnelag som passade mycket bra för hans omgivning. Han hade en förnöjsamhet mycket mer än andra människor. Han var alltid nöjd och belåten med sin lott i livets alla stunder. Den stuga där han bodde låg mot havet och avsides från grannar. Man kan föreställa sig att hans karaktär danades efter den plats där han bodde. Han deltog sällan i någon offentlig sammankomst. Han tog inte så stor del av något som svenska folkhemmet har bjudit oss. Det han mest sökte efter som förnöjelse var skogens vilda djur. Han hade en förmåga liksom en indian att kunna se spår i den torraste mark efter både djur och människor.

På sina senare år hade han arbete vid Iggesunds stuveri, där han fick en skaplig inkomst som ändå inte ändrade så mycket av hans levnadsförhållande.

Fiskbäcks-Johan var en person med egenskaper som är av värde att minnas.

Den andra stugan i Fiskbäcken byggdes 1906 av Nils Engman (1 F 26) Han bosatte sig i Fiskbäcken för att ägna sig åt sjöfart. Jag mins hans ångbåt, en bogserbåt som hette Svea, vilken förut gått i Dellarna och blev nedfraktad till havet. Engman som förut fört bogserbåten Hilma vid Iggesunds Bruk köpte Svea tillsammans med Anders Eriksson i Gillsäter (2 B 20) och handlanden E. G. Bodin i Norra Iggesund (9 B 7), och gick som skeppare med denna båt. Den största planen på detta dåliga företag skulle vara att bogsera de malmlastade skutorna till Iggesund vilka ibland måste ankra på Hundviksbukten för väntan på lämplig vind.

Engman flyttade med sin familj från fiskbäcken 1912 då han fick plats som maskinist på Sofieholms kraftstation.

Engmans stuga i Fiskbäcken stod obebodd i många år. Den enda användning de hade för den var någon söndag på sommaren då de gjorde en utfärd dit med inbjudna gäster.

På 1920- talet köptes stugan av N. T. O. - logen i Iggesund som hade den några år som tillhåll vid sina utfärder. Därefter såldes stugan till konsumföreståndaren N. Paulsson i Iggesund som ännu äger och brukar den.

Hundviken

Denna plats har i forna tider varit en bra hamn för båtar. Därifrån hade mössöborna sin båtförbindelse till Hudiksvall. På storskifteskartor från 1781 är det väg utsatt från gårdarna i byn och till Hundviken. En sjöbod i Hundviken är även utsatt på kartan. På slutet av 1800- talet tillverkades tegel ovanför denna hamn.

I Hundviken finns ett notvarp som förr varit mycket givande. Det har berättats från nödåret 1867 hur drivande havis låg packad mot kusten ända tills dagen före midsommarafton. Då öppnades vattnet i Hundviken och omkring Mössölandet så att mössöborna kunde komma ut med sitt första notfiske för den våren. I Hundviksvarpet fick de strömming och även en del sik så att de for till Hudiksvall med lastad båt för att sälja. Den nyfångade strömmingen var den första som såldes i Hudiksvall det året.

Jag mins ett gammalt båthus på den plats som vi nu brukar ha båtar i Hundviken. Det kom ur bruk på grund av landhöjningen och blev inte underhållet så att det togs därifrån.

Edvin Engberg (22 H 8) och hans svärfader Karl Backman (8 M 3) byggde stuga på Hundviksudden på 1920- talet.

Valdemar Sigerud (24 D 3) byggde en stuga straxt norr om Hundviken under samma tid. Den stugan köptes senare och ombyggdes av ingenjör K. E. Löjdborg, vilkens änka nu äger stugan.

Vid Hundvikens gamla torkplats byggde jag tillsammans med Artur Jonsson år 1948 en sjöbod. Vi flyttade ett fäjs från båtsman L. E. Mörtsjö's gård vilket blev en bra sjöbod. År 1959 sålde Artur Jonsson sin andel till Tore Bergroth (11 S 20).

Lillsand

Jag tycker platsen passade bättre heta storsand, för jag mins inte annat än det varit en stor slätt. Dess ändamål har varit upplagsplats för virke och ved från stora områden av skogen. När det avverkades props var en sådan plats värdefull. Lillsand har haft två stora avverkningsepoker. År 1891 köpte virkeshandlanderna Berglund och Sundvik i Rogsta hemmanet Mössön nr 2 och avverkade all dess skog som hade en areal av 400 tunnland. I slutet av 1890- talet hade L. O. Frank i Enånger avverkningsrätten på yttre skogsområdet av Mössön nr 1. Stora områden av dessa båda hemman hade skog som kördes efter basvägen ned till Lillsand. Båda gångerna gjordes kalavverkningar. Även vek skog gick till propstravarna.

Bebyggelsen på Lillsand är från 1934 då ingenjör Yngve Sundblad köpte en gammal bondgård i Delsbo som han lät flytta hit. År 1953 köpte han tomt för 50 öre kvm. av Artur Jonsson (5 M 12).

Lillsand är ett känt namn som fiskeplats. Från äldre tider har det varit ett strömmingsnotvarp och ända till nuvarande tid ett bra ställe för storryssja. Min far berättade om när storryssjorna kom i bruk i våra trakter. De kallades finnryssjor och denna fångstmetod hade sin början av två hitflyttade finnländare, Karl Matsson (15 K 4) och Granskog. Storryssjestället Lillsand har varit särskilt givande för abborre. Jag har varit med och tagit upp 250 kg. abborre i en vittjning. Min far och Artur Jonsson (5 M 12) fiskade tillsammans. De hade ryssjan utsatt på två sättningar och fick under den tiden 2.000 kg. abborre. De for till fiskhandlande Södergrann i Hudiksvall och sålde fångsterna som de inte fick mera för än 25 öre kilo. Det hände det märkliga året 1921 då Mössö viken öppnades från is den 13 april och Kyrkbyfjärden den 10 april.

Samma tidiga vår sådde Lars Erik Larsson (1B13) den 29 april på den s. k. Gulåkern.

Några år senare efter det stora fiskafänget av abborre fick samma fiskare en lax som vägde 22 kg. vilken de sålde för 3:50 kr. per kg. Fiskeriinstruktör Hjalmar Skoglund kom till fiskhandeln och fick se jättefisken som han beräknade till en ålder av åtta år.

Under den tiden hade Artur Jonsson en båt med ruff, och driven med en fem hästkrafters fotogenmotor, som var mycket lämplig för stadsresor.

Jan - Pärs

är namnet på ett strömmingsnotvarp som är beläget 500 meter öster om Lillsand. Jan - Pärs är numera känd plats för läggning av en skötkrok under vårsäsongen.

Storsand

Masmästare Hellqvist vilken senare avflyttade från orten byggde på 1920- talet den första stugan vid Storsand. Han sålde sin stuga till disponent Gunnar Sundblad som 1929 köpte av John Jonsson (7 M 29) 9900 kvm. tomtmark för 200 kronor. Sundblad köpte år 1933 en gammal byggnad i Delsbo som han lät flytta och uppbygga vid Lillsand. Denna gammelgård flyttades 1963 till Iggesund och är uppbyggd intill bruks- herrgården.

Edor Pilström (1 F 29) köpte tomt och byggde stuga vid Storsand på 1950- talet.

Storsandsudden, Storbåtsudden, Storstensudden och Mössnäsudden är belägna mot öppna havet. Många hårda vindar har hotat sjöfarare utanför denna strand. Trots fruktan för det farliga havet finns ingen bevarad berättelse om sjöolyckor därifrån.

Den gången blev jag rädd

År 1917 hade min far ombyggnad av gården. Efter upptimring och takning skulle det muras för köksspis och två kakelugnar. Det skulle vara murtegel vilket inte var det lättaste att få hem. Yrkesfiskarna hade båtmotorer, men de hade så knapp tilldelning av motorbränsle att det räckte inte till att driva näringen. Det fanns ingen att anlita som fraktade tegel från Hudiksvall. Därför måste vi på det gamla sättet ta ga till segling och rodd.

Vi fick låna Olle Enströms (7 M 27) s. k. skötbåt som riggades upp med två mindre segel. Jag tyckte som trettonårig pojke att det var spännande och intressant när vi utrustade och började vår resa till staden. När vi rodde ut till Bergsundet, då kom far ihåg att han glömt det viktigaste hemma --- nämligen penningar. Han satte båten iland i Kalsved (Karlsved) och skyndade sig hem efter penningar och fortsatte därefter den fördröjda resan. Sedan vi rott ut genom Bergsundet sträckte vi segel för en sydostlig bris som på eftermiddagen mojnade av och saktade farten då vi kom i Hudiksvallsfjärden. Det gick till slut så sakta att vi måste taga ner seglen och ro från Djuped och fram till staden. Då vi kom fram till Fisksundet hade klockan blivit tio och mörka natten.

Vi vaknade efter en god sömn på vår bädd i en öppen båt och såg hur dagens arbetsliv började i staden. Sundsvallsbankens hus byggdes det året, och jag såg på morgonen, där jag låg i bädden på båtflaken, de höga ställningarna där arbetarna höll till.

Det var mycket som skulle uträttas i staden. Murtegel köptes av konsul Lindberg som hade sitt upplag vid sjöbodarna öst i staden. Vi lastade 550 st. tegel som tryckte ner båten så att det inte var mycket kvar av borden. En av arbetarna som langade fram tegel frågade om vi var från Enånger, för enångersborna brukade lasta så där djärft.

Det såg bekymmersamt ut att komma hem med den tegellasten, emedan vi hade motvind. Intill oss låg en liten fraktbåt som drevs med ångmaskin. Den hette Trugg och ägdes av A. Johansson och E. J. Hedberg i Enånger. Far gick dit och frågade båtens skeppare vad de skulle ha för att ta vår båt på släp till Saltvik. Han fick ett avvisande svar
----- Vi tar inga bogseringar. Senare körde de om oss i fjärden.

Det var inte annat att göra än att börja hemresan. Vi lämnade kajen klockan två och hissade segel för att börja kryssningen ut genom Hudiksvallsfjärden. Sydostvinden blåste vänlig sjöbris som väl behövdes för att vi skulle kunna komma fram. Jag blev förundrad båtens bog kunde

slå ifrån de hotande vågorna, och hur seglen kunde balansera den tungt lastade båten. Det blev inte stor framgång på varje slag vi gjorde. Vinden avtog mot kvällen och vi hant inte längre än till Saltvik då vi måste taga ner seglen och ro fram båten med den tunga lasten.

Vi rodde och hade vår stuga på Hårdsvedsön som mål för nattens vila. Men ack vilken dryg rodd det blev. Jag blev så trött innan vi kom fram, så jag höll på somna där jag satt på bakskottet och rodde. Vid elva tiden kom vi fram till Hårdsvedsön och fick lägga oss att sova.

Nästa dag som var lördag rodde vi till Hundviken, där vi förtöjde båten och gick hem för att invänta bättre vind för segling omkring Mössölandet.

Även på söndagen fortsatte den sydostliga vinden att blåsa, men far beslutade ändå att fara runt Mössölandet. Vi lossade 100st. tegel på Engmans kaj i Fiskbäcken så att båten flöt lättare och skulle kunna ta de större vågorna vid färden fram till Mössövik. Det gick bra att ro till Storsandsudden och sedan sträcka segel och gå på kryssning ända tills vi kom mitt på Släten och skulle vända för kurs in genom Bergsundet.

På Släten blåste sydosten hårdare och det såg mycket allvarligt ut hur vi skulle klara oss att vända. Jag blev kommenderad att ro allt vad jag orkade med åran på ena sidan. Jag har aldrig i mitt liv varit så rädd. På förhand beräknade jag att om båten sjönk skulle jag hålla en åra under armarna för att inte gå till botten så fort. Det kom en våg och slog in efter hela sidan. Därefter kom en mindre med allt vattnet över teglet som drog i sig alltsamman. Sedan slog en våg in över aktern, men då hade vinden så pass kraft i seglen att båten gled undan de farliga vågorna.

Morviken

På storskifteskartan sedan 1781 heter platsen Mordviken. Det finns inga sägner om att det skulle ha skett ett mord som givit upphov till namnet.

Innerst i viken finns ett notvarp som ~~var~~ jag en gång varit med och dragit noten. Utanför inloppet finns ett strömmingsnotvarp som har omtalats för att vara givande. Även fiske med skötar, s. k. skötkrok, idkas vid Morviksrännan.

I Morviken finns en bra upplagsplats för produkter ur skogen. Där brukade min morfar ha kastved, s. k. strandved, som avverkades från Morviksskiftet. Ett skogskifte på 62 tunnland som före laga skifte

hörde till vår gård. Veden såldes till Hudiksvall och fraktades vid den tiden med en s. k. storbåt som ägdes och brukades av Jon Fansson (7 M 16). Båten drevs med segel och kunde lasta trettio tiokvartersfamnar alnslång ved. Det berättas att min morfar brukade avverka och sälja 100 famnar varje vår.

Ovan sandslätten vid inloppet till Morviken byggdes den första stugan vid denna vik. Det var två ogifta byggherrar : Ingenjör Gustavsson och kamrer Åberg från Iggesund. Ingenjör L. Bovin (36 S 1) köpte stugan och tomt därtill av Gerhard Enström (1 B 17).

Vilhelm Jutterström (55 J 6) byggde stuga på Morviksudden och köpte tomt av Gerhard Enström år 1953.

Kuckurällsviken

På storskifteskartan från 1781 kallas viken Gudshamn. Jag tyckte det hördes intressant då Jon Olof Svedman (6 M 33) omtalade att de gamla agöfiskarna kallad^e deras hamn vid Klackarna för Gudshamn . - - Ingen som jag minns i Njutånger har brukat det namnet. Att gamla ortnamn förväxlas sker kanske mer i vår tid.

Per Hansson (20 L 3) byggde stuga vid Kuckurällsviken och köpte tomt av Gerhard Enström år 1953.

Bengt Persson (7 N 29) byggde stuga på vikens norra sida år 1964 och köpte samtidigt tomt av Gerhard Enström.

Intill Per Hanssons stuga finns en grundval efter skärboningar som tillhört Lars Larsson i Kyrkbyn (5 K 8).

Från denna plats har jag ett minne sedan 1926 då jag gjorde handräkning åt lantmätaren vid laga skifte. Mätningstekniker A. Vallberg hade fem man, då han stakade opp linjer. Jag brukade stå för huggningen av alla spett som skulle vara för stakningen. En gång då vi gick fram vid Långtjärn med en linje och jag strövade omkring för att finna smågranar passande till spett fick jag höra hundskall och en fårskälla som tycktes leda söder över åt Kallharen. Jag sprang ner till Morviken för att se hur fårjakten skulle avlöpa. Då hörde jag får bräkte vid Kuckurällsviken och när jag kom fram till stranden där Bengt Persson nu har sommarstuga fick jag se en hund på viken som sam efter ett får och bet det i ryggen. Jag nådde med att kasta sten på hunden så att jag fick den att sluta opp med sin grymma jakt. Fåren som tillhörde Frans Jonssons (5 M 11) blevo räddade för den gången. Hundrackaren ägdes av aktat folk i Örange.

När jag berättar om får så kan jag fortsätta med en fårjaktshistoria. Den gången jagade vi helt med den mänskliga kraften. Det hände en gång i mitten av 1920- talet som våra och Frans Jonssons får gick tillsammans och skulle tagas hem från skogsbete för att klippas. Jag hade till jakt-sällskap Arvid Eriksson (7 M 25), som var fosterson hos Frans Jonssons, och Hildur Larsson (13 T 4) som då tjänade hos oss. Vi hade varit ute föregående dag och letat efter dem men inte lyckats fått igen dem. Det antogs att de voro ytterst på näset, och det sades att de skulle vara mycket förvildade. Vi gick och lyssnade för att höra skällorna och kom att finna dem ovanför Storsand. Att locka dem till oss med medhavda brödbitar lyckades inte, utan de bara sprang undan. Vi hade hört berättas att det skulle gå att springa efter och jaga fåren tills de blev uttröttade och lät infånga sig. Det fanns inget annat att välja på än att fortsätta och försöka jaga fåren eller att gå hem. Detsenare förslaget tyckte vi kändes förnedrande.

Vi motade fåren så att vi fick dem långt österut i den oländiga terängen mot havet ända mot Mössönäsudden. Arvid följde efter dem och jag sprang till Morviken för att nappa tag i en av skälltackorna när de skulle fram mellan berget och sjön. Det lyckades inte. De sprang med en fart som inte gick att hejda. Hildur gick gångstigen hem och Arvid och jag fortsatte förföljandet. Det var mycket varmt och fåren hade lång ull och sedan tröttade de ut sig med att springa stora krockar som vi, när vi hörde skällorna, kunde genskjuta. Vi fortsatte med denna klappjakt hemöver och kom att få dem efter södra stranden mot Bresnäsberget. Då vi kom med drevet till Kalsved tänkte vi pressa dem mellan berget och sjön. Då skedde något som vi tyckte var ett under. ----- Fåren kapitulerade. De lade sig och sträckte ut benen och bara flåsade så att vi fick ta dem och binda skälltackorna och några till med tåg som vi hade med oss. Arvid satt kvar och höll uppsikt över den tillfångatagna fårahjorden, medan jag gick hem och tillkallade hjälp för deras hemtagande.

Kallharen

Sven Olsson (5 K 14) byggde på 1860- talet stuga och sjöbod i denna fiskarhamn.

Stugan köpte han och flyttade från vår gård i Mössön. Den stod i linje norr och söder österst på gården. Norra ändan hade två rum för tjänstefolk. På mitten av byggningen fanns portlidret där vägen gick in till gården. På södra änden fanns stall för hästarna.

Efter Sven Olsson ägdes och brukades skärboningarna av L. E. Mörtsjö (8 M 1) och därefter idkade hans son Johan fiske en tid med den stugan som bostad. Sedan rivdes stugan och sjöboden och flyttades på annan plats.

Ville Mörtsjö (8 M 5) byggde opp stuga och sjöbod i samma hamn år 190 . Han idkade fiske tills de dåliga tiderna efter första världskrigets slut då han övergick till stuveriarbete.

Ville Mörtsjö sålde stugan i början av 1920- talet till Anders Nordell i Iggesund (10 P 1).

År 1942 bytte jag till mig stugan av Nordell för min stuga på Hårdsvedsön. Jag reparerade opp den och hade den till 1950 då vi sålde den till ingenjör Birger Jernström (42 S 1) för 1800 kronor. Nu (detta år 1967) har jag hört att den är såld till folkskollärare J. E. Andersson i Iggesund för 20.000 kronor.

Lennart Nordlund (11 F 18) byggde stuga vid Kallharen på 1940- talet och köpte tomt år 1953 för 50 öre kvm. av Gerhard Enström.

Holmsundet

kallades hela fjärden. Namnet härleder sig sedan landet på södra sidan var en stor holme. Före landhöjningen måste det ha varit en bra genväg för dem som rodde runt omkring Mössölandet.

Sandsve'a

Där finns ett notvarp som jag en gång varit med och dragit. Där byggde Aldor Walqvist (14 B 22) styga i början av 1960- talet.

Korsviken

Korsviken var en inäga med),65 hektar åker. Före laga skiftet tillhörde det som är väster om bäcken Mössön nr 2 stångård, och det som är öster om bäcken tillhörde sub 2. Det blev så hävdad efter en sämjedelning som förrättades 1834 då bröderna Olof och Mats Jonsson bekom sina andelar av tåkten. Efter laga skiftet bekom sub 2, som ägdes av A B Iggesunds bruk, hela jordägan Korsviken. Bolaget lät avstycka tåkten med en liten skogstrakt från hemmanet och sålde det till Anders Olsson (5 N 14 vilken sedan sålde sitt ställe i Mössön till Anders Tiger och Hans Peres i Rättvik.

Vid Korsviksbäcken hade ägarna av Mössön nr 2 linsäck och kvarn. Ett lagfaret överenskommelsekontrakt från den 26 sept. 1813 fins bevara i mitt gårdsarkiv. Det handlar om hur Jon Matsson (6 M 6) på nr. 2

skall bygga linsäck och kvarn vid en bäck öster på skogen och överenskommer med de andra byamännen att han inte får uppdämma något vatten på myrarna om vårtiden sedan kreaturen kommer ut och om hösten medan kreaturen är ute på marken. Det synes ännu stockar efter dammen vid Norbergsängan.

Olle Engberg (9 K 13) berättade att han som liten pojke var i Korsviken med sin morfar Olof Jonsson (6 M 9) och malde. Kvarnens malning gick sakta så att den fick passas både dag och natt för att få det mesta möjliga malet. De hade en koja intill kvarnen där de kunde ligga och vila den tid det passade. En natt blev den lille Olle så sjuk att hans morfar vågade inte ha honom längre i kvarnkojan utan bar honom på ryggen den långa vägen hem till byn.

Det berättades efter min mormor då ^{hon} tjänade hos sin farbror Olof Jonsson (6 M 9) malde han säd på korsvikskvarnen och fick mjöl som de hand-siktade till grötmjöl. Gröten blev inte så ren och slät, utan det blev sådor med som stack i halsen, men det fick ändå duga att äta.

Av kvarnens verk gjorde Jon Olsson (6 M 13) tröskvandring under logen vid sin gård. Kvarn och skäckhuset köptes och togs till byggnadsmaterial av Ville Mörtsjö (8 M 5) då han byggde sin gård i Mössön.

Röingholmen

bebyggdes av Valdemar Sigerud (24 L 3) vid slutet av 1930 - talet.

Grolan

Denna insjö kan fortfarande när det är extra högt vattenstånd få inströmmande saltvatten från havet. I min barndom var sundet så brett att vi kunde inte hoppa över. Vissa tider fanns där en ryssja utsatt. Grolan brukade vara ett bra fiskeställe. Som ung pojke gick jag många gånger tillsammans med mina kamrater till Grolan och metade abborrar. Efter norra stranden av sjön fanns det fiskar som nappade. Ibland fick vi matsäck med oss och var där hela dagarna och fiskade.

Vid Grolan har funnits små odlingar. Den lilla slätten norr om sjön heter Maslandet efter en man som hette Mats Matsson (3 N 9) kallad Lång-Mas. Född 1802, död 1870. Denne Lång-Mas brukade arbeta hos sin släkt i Mössön. Han omtalas för duktig att utföra arbete om han kom under uppsikt av andra. Fick han gå sina egna vägar så fanns det ingen gräns på hans fantasi. Än i dag kan folk säga om någon person att han

är som Lång-Mas med sina stora planer. Vid Grolan gick han fram med stakningar för bebyggelse och skulle anlägga en stad. Sundet skulle han muddra och fördjupa så att skutor med saltlast kunde komma in. För Lång-Mas blev det inte mer än att han odlade upp ett litet land och timrade en liten koja som efter vad jag hört berättas blev flyttad och användes än i dag som vedbod vid Jutterströms gård i Mössön. -- Kanske om man får vara symbolisk kan Lång-Mas fantasiplaner gå i fullbodan. I vår framtid kan hända vad som helst då det gäller vägar och stor fritidsbebyggelse.

På södra sidan av Grolan har varit en inhägnad odling som arrenderades från Mössön sub 3 och brukades av A. Svedman (6 M 21) och hans efterkommande. Jag minns deras hölada och potatisland. Då var det högt vattenstånd så att då de rodde hem potatisen kunde de ro genom Grolsundet.

Under andra världskriget kom en stor spärrballong, med flera hundra meter lång släplina, driva nde och fastnade på skogstopparna vid Grolan. Den upptäcktes först av Per Hansson (20 L 3) och Frits Englin (1 M 41) som var ute tidigt på morgonen med sitt fiske. De gick till Klackarne och per telefon meddelade det de upptäckt för landsfiskalen vilken kom med folk som var kunniga att bärga ballongen. Det kom mycket folk som fick göra rätt för sin nyfikenhet med att hjälpa till och bära ner ballongen till båten där den sedan transporterades till Snäckmor. Var den kom att förvaras fick ingen av dess bärgare upplysning om. De flesta trodde när landsfiskalen antecknade alla närvarande som hjälpt till att det skulle bli god ersättning för besväret, men inte ens de två som förs upptäckte och meddelade om hittegodset hörde av någon ersättning.

Straxt utanför Grolsundet på den norra sidan finns ett notvarp som jag en gång varit med och dragit.

Haxa

På storskifteskartan från 1781 kallas platsen för Haxvarpsviken. De som forskar i gävlebornas fiskerihistoria finner flera haxvikar i samband med gävlebohamnar efter Norrlandskusten. Flera båtlag hade en haxe (större båt) tillsammans som användes vid flyttningen vår och höst. Under fiskesäsongen hade de den förtöjd vid en bra hamn. Här vid Haxa hade troligen Gammelhamnens gävlefiskare sin haxe.

Jag har hört berättas att utanför udden öster om viken skall finnas ett sjunket skutvrak.

Vid Haxa finns ett novarp som jag en gång tillsammans med Bertil Dalin (24 H 2) och Per Östrand ((K 15) varit med och dragit. När vi fått notgenerna i land fick vi se en stor fisk som rördes efter vattenytan i noten. Vi trodde då att vi skulle få en lax men i stället var det en mycket stor id.

Ett kort avstånd från stranden hade fiskare från Klackarne ett inhägnat potatisland.

Ett minne har jag från Haxa sedan jag var mycket ung. Jag hade fått ledigt från skolan för att följa min mor och jäta (valla) våra kor första dagen på våren då de löstes ut på skogsbete. De släptes ut tillsammans med våra grannars Jon Franssons kor. (7 M 16) Gamla dumma sedvänjor skulle fullföljas. Först skulle djuren släppas på vår gårdstomt, där de fick skumpa av sig det mesta av sin vårglädje. Sedan kördes de ut på skogen där det drog i väg tills vi kom ända till Haxa. Där stannade vi en längre tid så att både folk och få fick en behövlig vila. Nästa och följande dagar på en veckas tid skulle vi tillsammans med våra grannar gå med korna ända till Sandbacken. Då var det vanligt att gå över Vasshällorna då vi gick hem. ----- Kanske för att korna inte skulle kunna följa med oss hem. Vad trött korna, som på våren var otränade, skulle bli efter dessa marscher.

På senare tid då vi hade våra kor på skogsbete hände det många gånger att de inte gick hem till kvällarna. Då kunde vi få gå ända till Haxa för att få tag på dem. Hade man då förut på dagen skurit säd och sedan sent på kvällen kommit hem med korna från Haxa kände man sig ganska trött. Det föreföll besynnerligt att våra kor nästan varje dag gick ut till sydöstra änden av Mössölandet. - - - - Kanske var de traditionsbundna från mor till dotterkviga i många generationer.

Norrviken och Krögerviken

är nu mera bortlagda namn på vikar som förr när vattenståndet var högt fanns på södra sidan vid inloppet till Holmsundet.

Storgrundsudden

är en fiskeplats för nät och storryssja.

År 1923 i november månad rasade en av de svåraste stormar jag minns till. Då förläste många fartyg. Bland andra en belgisk båt som hette Pikarder, vilken var trälastad och blev vrak vid Hornslandsudden. En tysk båt vid namn Ostendorf som gick utan last fick roderskada under gång på Agöfjärden och gick i mörka natten i okänt vatten opp mot Bondei

och ankrade, varefter båda ankarkättingarna brast och båten kom med stor tur in mellan Hästholmen och Storgrundsudden. På morgonen då Alfred Svedman (6 M 35) vaknade i sin stuga vid Klackarne fiskeläge tyckte han sig se en stor stjärna som lyste in i fönstret. Då han kom ut fick han se ett stort fartyg som låg där utanför på södra sidan av Storgrundsudden.

Det kom en bärgningsbåt vid namn Ajax som satte i gång med att få loss båten från grundet. De anställde folk från land att tillsammans med bärgningsbåtens besättning arbeta med bärgningen. Jag arbetade där i tre dagar tillsammans med andra mössöbor. I två dagar arbetade jag tillsammans med Johan Larsson (8 M 4) med att dra pumpen åt dykaren. Båten hade ingen last av annat än vatten som strömmat in i lastrummet vilket inte efter det dykaren tätat en del av läckerna var värre än att pumparna kunde hålla läns. På kvällen sista dagen bjöd bärgningsbåtens kapten oss ombord att dricka kaffe. Då var havristen bärgad. Dykaren hade satt igen hålen så pass att de kunde bogsera den till Hudiksvall för bättre reparation, varefter den skulle gå hem till Tyskland för att tagas upp i docka.

Då vi sedan träffades och talade om denna fruktansvärda storm berättade de äldre om det som de mindes från sin tid. Den 18 april 1881 omtalades som en bemärkt dag angående hård snöstorm. Den inföll samtidigt med det att Anders Jonsson (7 M 22), allmänt kallad Jon-Frans Ante, gifte sig. Det berättades att många hus blåste sönder. Hos Jon Franssons (7 M 16) blåste taket av fårhuset och åkte i väggen på bostadshuset så att ett fönster krossades. Min morfar fruktade att taket på loggen skulle blåsa av så att han band fast takåsarna med kättingar och rep. Han fick bryta upp plankor i golvet för att få säkert fäste på bindningarna.

Fiskeläget Klackarne

Namnet är vilseledande för det låg norr om Ytterklack och Innerklack och heter på gamla storskifteskartan Jan Olofs hamn. Min mor berättade att i hennes barndom kallades hamnen för Svedbergs hamn. Min mormors morfar, Erik Jonsson (7 M 9), hade skärboningar i denna hamn. Troligen är det hans stuga som ännu finns kvar och är belägen mellan Alfred Svedmans och Gunnar Svedmans stugor. Denna gamla stuga ägdes och brukades senare av Erik Jonssons brorson, Jon Fransson (7 M 16), tillika med en sjöbod som jag minns flyttades till deras gård i Mössön.

Av nuvarande stugor, vilka alla brukas till fritidsstugor, är Gunnar Svedmans den äldsta. Gunnar Svedmans farfars - far, Jonas Holmström (6 M 11) byggde och brukade den för sin fiskerinäring. Sedan brukades den av hans son Anders Svedman (6 M 21). Sedan brukades den av hans son Johan Svedman (6 M 36), varefter den nu brukas av hans son Gunna^rSvedman (6 M 46) till fritidsstuga.

Den yttersta stugan på norra sidan av hamnen var Erik Matssons (7 K 10) skärboningar. Den ägdes sedan av Jonas Vickström (1 K 46) vilken sålde den till Jon Olof Svedman (6 M 33) som hade skärboningar straxt intill. Jon Olof Svedman och hans bror Alfred byggde nya skärboningar belägna mitt mot varandra i denna hamn.

På 1930 - talet byggde Alfred Svedmans son Johan Svedman (6 M 43) sina skärboningar vid södra sidan av hamnen. Där hade Jakob Karlsson (1 K 10) skärboningar som efter hans tid brukades några år av Jonas Lundin (1 K 10) varefter husen rivdes och flyttades därifrån.

Ytterklack

Klacken är fiskarhamnens rätta namn som på 1800 - talet hade två anläggningar för fiskare med eget fiske. Det var Jon Persson (12 K 4) som bodde straxt innanför nuvarande Adolf Svedmans (6 M 34) skärboningar och Jon Perssons måg Per Andersson (1 K 14) hade sina boningar i en vik litet längre väst. När man söker grundvalar efter skärfolkets boplatser får man gå opp i skogen. Det är nästan otroligt hur landhöjningen har verkat på inte längre tid.

Per Anderssons stuga hade rivits och flyttats till Klacken från Östergården i Mössön, där den stod väst på gården intill nuvarande syrenbuskar och äppelträd. Nu är det mycket folk som flyttar från avlägsna orter, men förr fick också gårdarna flytta. Det gick lätt att märka, riva ner och flytta en timmergård till en annan plats. Den dugde efter den tidens anspråk i det skick den befanns på sin nya plats. Erik Östlin (13 P 3) förvärvade Per Anderssons skärboningar och flyttade dem till Haret vid Olösundet. På 1930 - talet köpte Per Midell (3 V 26) den gården och flyttade den till Kyrkbyn.

Jon Persson omtalades för att vara en duktig fiskare som fick god bärning på sin näring. En bra skärkarl om han inte varit behäftad med avundsjuka. Det har berättats att det kom fiskare från Flaxskär med skötbåten hårt lastad med strömming som de skulle in till staden och sälja. De kom att frukta för vinden skulle tilltaga och för i land till Jon Persson för att låna skibord. Det var liksom båtboard av utspänt

tyg som fästades på båtsuderna för att hindra vattnet slå in i båten Jon Persson lånade gärna ut skiborden men befallde dem att skyndsamt fara därifrån, och sade att han tålde inte se deras strömmingsfångst. Jag hörde Adolf Svedman (6 M 34) berättade efter dem som mindes Jon Persson på Klacken att han brukade stå på den stora flata hällan som är vid Adolfs stuga och spana efter fiskare som var på hemväg med nattens fångst. Såg han då att någon båt var mycket nedlastad med strömming, och han själv samma natt blivit utan, kom han i sådant raseri att han kastade mössan på hällan och hoppade på den som en galning.

Efter Jon Persson hade Jon Erling (6 V 9) dessa skärboningar varefter min far och hans kompanjon Johan Öberg (5 K 12) köpte dem och idkade fiske några år. Sedan vet jag inte vad dessa gamla hus flyttades. Far berättade att det var dåliga tider för fiskare då han hade eget fiske. De fick sälja saltströmming för åtta kronor per tunna.

Per-Ols stenarna

De har fått sitt namn efter Per Olsson (1 F 19) som tillika med Olof Hök (1 M 50) drunknade vid Hästholmssundet den 2 sept. 1843. De för-olyckade seglade från staden i sällskap med Erik Månsson (2 V 11) och två kvinnor som jag inte hört berättas vem det var.

Händelsen blev skildrad i en visa diktad av min mormors far, Mats Jonsson (6 M 10), som hade poetiska anlag. Visan började med följande ord: "Den trettionde trenitatis jag aldrig glömma kan då båda liken lades i en grav". Vilken försumlighet att man inte försökte få reda på och uppteckna orden till denna visa. Elin Jonsson (14 V 7) berättade vid sina äldre år hur hon mindes att Anna Persdotter, allmänt kallad Per-Jans Anna (3 M 21), kunde denna visa ordagrant, men inte kom hon att uppteckna och bevara den. Inte heller visste hon att det var hennes farfar som diktat den sorgliga visan för än jag talade om det.

Per Olsson och hans följeslagare kom på sena mörka kvällen seglande hem från höstmarknaden i Hudiksvall. De seglade med ^{en} god bris och Per Olsson som var båtens ägare satt vid styret. När de skulle passera det nordvästra landet av Hästholmen blev Per Olsson varnad av de övriga att han skulle akta sig för en sten som de skulle passera. Per Olsson svarade övermodigt att sten är gammal och båten är ny, varefter han styrde så att båten gick på grund och slogs sönder. Detta missöde skedde nog inte så långt från land för de kom alla fem välbärgade i land på Hästholmen. Där stod de i mörker genomblöta och frusna och ingen såg dem eller hörde deras rop. Då beslutade Per Olsson att han skulle

simma över sundet till andra sidan där fiskare bodde och hade båtar. Han tog av sig en del kläder för att kunna simma bättre och framhöll att han var en duktig simmare. De övriga väntade och såg inte ett tecken efter honom. Det ansågs inte vara så stor ansträngning för en simkunnig att ta sig över sundet, så att de misstänkte inte att han drunknat. Något annat besynnerligt måste ha hänt då han inte kom tillbaka med båt. Efter en lång väntan på Per Olsson gick även Olle Hök i vattnet för att simma över till andra stranden. När inte heller han syntes återkomma eller någon annan blivit kallad att hjälpa dem förstod de övriga att både Per Olsson och Hök hade drunknat. För att hålla sig varm måste de springa i skogen. När kvinnorna ställde sig att vila för länge hade Erik Månsson ett spö och slog dem om de inte sprang iväg för att hålla sig varm. Då det ljusnade på morgonen blev de upptäckta och räddade av Jon Persson (12 K 4) som kom över med båt från Klacken. De förolyckade hittades på sjöbotten i sundet. Det troddes att den starka strömmen i sundet hade dragit ner dem.

I min barndom talades mycket om denna olyckshändelse, men nu sedan det förflutit 124 år efter händelsen hör man ingen tala därom. Man kan undra om folket 124 år i kommande tid talar så mycket om alla olyckor som kända personer råkar ut för nu i vår tid.

Gammelhamnen

Det hörs på namnet att anläggningen är gammal. Man får gå långt upp från stranden för att finna lämningar efter fiskrarnas boplatser. Det som nu kallas Gammelhamnstjärnen var då en havsvik med så pass djupt inlopp att de kunde obehindrat komma fram med sina båtar. Vid nodöstra stränbrinken kan man finna lämningar efter fyra boplatser. Det är mycket troligt att det var gävlefiskare som hade skärboningar i Gammelhamnen. Gävlefiskarna hade sina rättigheter att fiska efter Norrlandskusten och gävlebohamnar fanns det på många ställen. Emedan det finns en havsvik på motsatta sidan, som jag förut nämnt, så bevisar det att Gammelhamnen varit en gävlebohamn. Att det varit gävlefiskare och fiskat i Njutångers skärgård bekräftar Njutångers kyrkas dödsbok från 1715 med följande anteckningar :

Den 21 april avsommade, den 24 april begravdes Peder Jonssons (Denne man är nu borgare i Gävle. Som har legat i Njutångers skärgård i fiske förliden sommar. Men har här varit över vintern.) och Hustru Margeta Nilsdotters dotter Karin. Ålder 7 år nästkommande Sankt Simons dag.

Jag minns det äldre personer berättade från sin barndom att nuvarande utloppet från Gammelhamnstjärnen var då ett bra ställe för fiske. Tjärnen hade då rent vatten från havet.

Vid nuvarande Gammelhamnsbukten finns en upplagsplats för virke som varit mycket använd. Där har jag haft virke vid egna avverkningar och där har också virke upplagts av sålda rotposter.

Innerklack

har sin betydelse som fiskeplats för storryssja och även för strömmings-skötar.

Örviken

är också ett bra ställe för fiske. Jag minns från min barndom då John Jonsson (7 M 29) brukade sätta s. k. strandryssjor i Örviken. På höstarna då han inte kom dit med båt brukade han gå dit landvägen och kom hem med stora bördor med gäddor.

Frukoststället

Det är strömmingsfiskare som haft den platsen till frukostställe. Sägnen lyder att de rodde ut från Kyrkbyfjärden till de yttre skären och lade ut strömmingsskötarna. Därefter rodde de i land på Aftonvardsskär och kokade gröt och letade sig ett lämpligt ställe för båten uti vilken de hade en tids sömn och vila. På morgonen då de rodde hem brukade de stanna vid Frukoststället för att koka strömming och äta.

För 200 år sedan fanns det inga andra i Njutånger än bönderna som idkade fiske. I början av 1800- talet finner man i församlingsböckerna några personer som kallas för strandfiskare. Vad strandfiskare betyder har jag inte utforskat. Möjligen att det var sådana som fått tillstånd att fiska inom socknens territorium. Man vet hur skråväsendet verkade vid den tiden. Alla fiskare som fanns i socknen vid slutet av 1800- talet antecknades inte för fiskare utan skrevs för husmän.

Gäddkrokshällan

är en fiskeplats för storryssja och även namn på ett notvarp, fast notvarpet är beläget på ett avstånd av nära 200 meter längre in i Vassbukte

Gösta Eriksson (5 K 52) började bygga sin stuga vid Gäddkrokshällan år 1961.

Mössövassen

Namnet har varit vida känt bland sjöfolk. Där brukade skutorna ligga i hamn för att vänta på lämplig vind.

Jag minnes skutor som ägdes av njutångersreddare. Jönköping ägdes och seglades av Per Erik Fors (19 H 4) och Axel Sivertsson (14 S 22). Jönköping såldes till annan ort och blev under första världskriget skjuten i sank av tyskarna.

Rapid sålde Nils Sundkvist i Hamre, Idenor vid början av första världskriget till ett redderi av fyra njutångersbor för 8.000 kronor. Det var August Sundin (4 S 25) som skeppare och hans bror Svante Sundin (4 S 25) och Per Erik Bodén (6 V 15) seglade som besättningsmän och deras släkting Jonas Sundberg (4 S 18) hade en fjärdedels part i skutan. Efter första sommarens segling gick det med så god vinst att de efter sitt eget underhåll förtjänat igen inköpssumman. Seglingen nästa sommar gav ändå större vinster, mycket på grund av vågsamma resor till Tyskland under brinnande krig. Tyskarna ställde minlotsar till tjänst uti Östersjön för navigering till Lübeck. Efter den seglationsperioden sålde de Rapid och fick 40.000 kronor.

Skepparen Jonas Sundberg (4 S 18) ägde en tremastad skuta vid namn Maria-Sofia. Hon låg många gånger ankrad på Mössövassen. Vi visste mycket väl när dessa skutor låg där för besättningen brukade komma opp till byn och köpa mjölk. Det hände ibland att man som lillpojke stack iväg till Vassen för att se Sundbergs stora skuta. Maria-Sofia omtalades för att vara en vacker skuta. Sundberg sålde den för 30.000 kronor och efter intresserade sjöfolks berättelser såldes den sedan för 60.000 kronor. Vid slutet av kriget såldes den ytterligare för en summa av 90.000 kr. Slutet blev att Maria-Sofia strandade på Skånekusten i novemberstormen 1923 och blev vrak.

År 1906 låg en stor fyrmastad fullriggare förtöjd vid Gäddkrokshällan och intog last av props. Den ägdes av ett norskt redderi som inköpt den från Amerika. Skeppet som har omtalats så mycket hette Morninglejt. Det hade så höga master att de syntes över Bergön till Flakskär och Prackskär.

L. O. Frank i Enånger som köpte avverkningsrätter och hade stora avverkningar hade magasin på Mössövassen för den props som lastades och exporterades. Stranden vid vilken skeppet förtöjde hörde till vår gård och fastighet, men ryktet gick att en annan utan äganderätt av dessa stränder höll sig framme och krävde ut hamnpenningar.

Vassen

var en jordäga på ett och ett halvt tunnland åker som hört till Mössön nr 2. Detta hemman delades 1834 mellan bröderna Olof och Mats Jonsson (6 M 6). Vid den delningen fick Olof Jonsson nr 2 den mittersta delen av inägan Vassen och Mats Jonsson sub 2 en del i västra och en del i östra kanten av tåkten. Vid laga skiftet då nya ägor tillträdde 1930 bekom vi, Mössön nr 3, denna täkt. I en stor lada som jag rivde 1961 och tog till brännved fanns årtalet 1739 inhuggit i en stock överst i ena gaveln. Jag har stocken bevarad i en bod hemma vid gården.

I östra delen av tåkten finns en källa med mycket gott vatten, fast det är kallt så att det i allmänhet går inte att dricka som det befins från källan. I min barn och ungdom hängde en mugg på en stake invid källan till bekvämlighet för törstiga människor. Mina föräldrar och även andra varnade oss barn att vi inte skulle dricka vatten ur Vasskällan för där hade Jakob Jansson (10 K 6) druckit sig till döds. Han hade arbetat sig svettig med slagning av hö och sedan gått till källan och druckit av det kalla vattnet, varefter han lade sig att vila med påföljd att han började frysa och fick feber som tilltog så hastigt att efter tre dagar var han död.

I beteshagen söder om källan stod en stor jättegran som syntes vida omkring. Den gick under namnet vassgranen. Vid brösthöjd hade stammen en omkrets på tre meter. Den hade kvistar som var mycket grov. Då den visade tecken på att börja torka så fick Lars Olof Backman (10 T 7) och hans måg Gustav Andersson (1 N 15) köpa den till brännved. De gav fyra kronor för granen och fick därav tolv kbm. ved. Nog fick de arbeta och göra rätt för den veden. På den tiden vid mitten av 1930- talet fanns inga motorsågar.

I Vassen finns ett notvarp som benämnes Dongan. Varpet är mycket långgrunt så att det fordras långa rep. Förr var det givande med abborre i det varpet. Stranden ovan notvarpet har alltid varit en bra uppslagsplats för virke.

Sommarstugebebyggelsen i Vassen började med att Hugo Andersson (1 N 17) byggde sin stuga vid slutet av 1930- talet och köpte tomt till den 1965.

Arvid Sundström (19 G 33) började bygga sin stuga 1961 och köpte tomt till den 1965.

Ragnvald Lindgren (7 T 12) började också att bygga sin stuga i Vassen år 1961.

Själkåtan

är en mycket intressant plats som kan återfinnas ovanför notvarpet Dongan cirka 50 meter öster om rågången mellan avstyckningen från Mössön 1¹ som betecknas 1⁸ och 2⁷ på den ekonomiska kartan.

En skrivelse från mitten av 1600-talet förvarad av Artur Jonsson i Mössön handlar om lagsökning på en man vid namn Jakob Nilsson som befanns i Själkåtan. Det heter att han olovades vart år haver sålt vår skog åt hudiksvallsbor med ved och timmer och med sina snaror gillrar ha n ihjäl våra fåglar och olovligen haver rott vår skärgård, när vi haver nekat honom, så säger han att han hade lov av befallningsman förmodande, att det ännu en gång kommer till räkning, att oss måtte ske rätt fattige män

Förmodande en
gunslig svar

Knut Matsson	i Mössön
Knut Halvarsson	"
Lars Andersson	"

Olof Bromans Glysisvallur, häftet 17

Främre permen

Ransakning av själstenar efter kusten från Gnarp till Enånger, 1677.

Njutånger socken

Olof Larsson (1 J 1) i Iggesund, Erich Olofsson (5 M 1) i Mössön och Sven Olofsson (9 K 1V) i Kyrkiobyn såsom fullmächtige beklagade att det twingar Sochnen högeliga, det dhe desse åhåren måst draga Taxen för Siähle rodden, fast dhe ingen Siähle karl ehmdadt hawv, mycket mindre någon Siähl fånga kunna, sådan förre Siähle karlen Jacob Nilsson uti denne Skiären rodde wid pass 24 år tillbaka, den der för sitt afträde till Cronan skyldig blef 70 Lispund Speck, som Mössö-boerne med Sochnen måste betala, Emedan Siähle karlen icke mächtig war samma skuld ehrläg-gia, sådan han all sin egendomb först måst tillsättia.

Pell Pehrsson i Broo och Rogstad rodde sådan Ett år och icke fick Taxen fördenskuld han och avstod.

(Se Njutångers Släktregister (6 M 1). Per Persson hade en dotter "Margreta", född 1648, som fvar gift med bonden Lars Andersson, Mössön 2.

Njutångers kyrkas dödsbok år 1711 : Den 14 sept. avsomnade den 24 sept. begravdes Margta Padersdotter i Mössön. 1648 födder i Rogsta

och Sylta by. Fader: Per Persson. Moder: Anna Päderson. Levat i äktenskap med Lars Andersson i Mössön i 38 år. Levat ärlig och sjuklig.

I Njutångers Släktbok är det felskrivning på säljägaren Pell Perssons namn. Han heter inte Påhlsson i kyrkoböckerna.

Njutångers kyrkas dödsbok år 1717 :

Den 23 febr. avsomnade, den 10 mars begrofs Lars Andersson i Mössön, föddes i Mössön 1638. Fader : Anders Larsson. Moder : Hustru Carin Mårtensdotter. På sitt 26 år ingick äktenskap med Hustru Carin Olofsdotter i Iggesund. Levat med henne i 6 år. Vilken födde 3 döttrar. Varit änklung i 3 år. Sedan ingick äktenskap med Margta Persdotter i Rogsta och Bro by. Levde med henne i 38 år. Haft med henne en son och en dotter. Levat stilla och ärlig. (79 år)

Mattz i Fläckia och Enånger Soch rodde allenast Ett åhr, men ingen Siähl fick, derföre han ock afstod.

Erich Mårtensson i Sylta och Rogstad Sochn rodde uti 2 åhr, men intet Lyf fick, och sedermera Sochnen uthan Siälkarl warit, hwarföre Sochnen måst Taxan uti Penningar så för dhe åhren dhe Siählkarl hade som dhe åhren tå dhe ^{ingen} bekommit hafwa, hoos Befallningsman ehrläggia, befruchtandes der dhe denne bördan icke qwitte blifwe, at dhe för den stoora rest dhe uti komme åhre sin ägendomb måste qwitt gånga.

Knuth Mattzson i Mössön (7 M i) som hafwer warit bonde i Byen uti 40 åhr sade sig aldrig fått någon Siähl som kunde i Taxan ehrläggias.

Wästan på Hästholmen derest allmännings skiären börias, Taxerade för 4 1/2 Lispund hafwer i forna tyder warit Siählfång, och klagades än, att dhe der på många åhr intet Lyff hafwa bliwit warse, som der och nu ringa tillfälligheter fins för wattnetz aftagande.

Östan omkring Mössö Landet in till Ruggön, der Mössöboerne hafwa haft sin rodd Taxerat för 3 Lispund åhre dhe förige tillfällen, iänwäll af wattnetz affall odugse blefne, och elliest på bägge orterne onyttig eller gallstrandh eller sällan swallstilla.

Vilken ö som kallades för Ruggön kanske kan besvaras av framtida forskare. Jag tror att det var den stora ö som nu utgör södra delen av Mössölandet. Vid storskiftet 1780 kallades denna ö för Holmen. På 1600-talet var det en ganska djup farled mellan Vassen och Holmsundet. Ett annat förslag som kanske andra kan antaga att Ruggön är Bocksön som på senare tid fått namnet Roxön.

Vassharet

har varit en bra plats för sjöfågelskytte . Särskilt på vårarna när isen låg kvar i fjärdarna och vaken öppnades vid Svinsundet med utvidgande omkring haret.

Bresboviken

Den viken har alltid haft goda fiskeplatser. På östra sidan om det s. k. Katschharet har det varit ett bra ställe för att fiska med skottnät. I sundet mellan detta har och landet intill har det funnits en katscha . Den var gjord av träspjälor som slogs ned i sjöbotten lagomt tätt intill varandra så att det blev en ledarm som fortsatte med kettser liksom på en ryssja. Kettserna gick runt i labrynter ur vilka fisken inte kunde komma ut. När fisken togs därifrån användes hov.

Landet mellan Vassen och Bresboviken kallades i min barndom för Skatan. Där brukade Lars Erik Larsson (1 B 13), vilken före laga skiftet ägde denna skogstrakt, hugga kastved som han drog ned till stranden på en kälke. Sedan rodde han hem veden till Mössövikens och anlidade häst för transporten till Mössöns skolhus där han avyttrade veden.

Grönalund

var en inhägnad täkt i Bresboviken . Den uppröjdes och odlades av båtsman Lars Erik Mörtsjö (8 M 1). Namnet på platsen är gammalt. Det finns också på storskifteskartan från år 1781.

Båtsman Mörtsjö brukade sitt båtsmanstorp mycket omsorgsfullt. Han hade god hälsa och stora kroppskrafter vilket han ville framhålla, inte på något drygt sätt utan försynt och förnöjsamt. Jag har honom mycket väl i minnet "med den mörka hyn och skuggan från hans ögonbryn", för att anföra skaldens ord. Hans talesätt med bergslagsdialekt har för dem som minns honom särskilt bevarat hans minne. För körning av skörden från tåkterna lejde han aldrig häst. Likaså drog han gödseln från gården ut till tåkterna. Även den långa vägen till Grönalund klarade han av med egen manuell kraft. Han hade en liten gödselsläde på vilkens karmar han gjort en stång liksom på en snöplog. Med denna stång kunde han om det inte var motlut skjutsa fram släden. Vid medlutning hade han kraft at hålla igen och styra sin gödselsläde.

Den sista dragningsresa han gjorde, då nära åttio års ålder, drog han en skrinna halm från Kvavtjär och hem till Mössön. Några dagar efter sedan han varit till Kvavtjär och köpt halm insjuknade han i lunginflammation och dog.

Det är på senare tid som stugubebyggelsen tillkommit i Bresboviken. Ivar Åkerblom byggde och köpte tomt till sin stuga år 1965. Johan Johans son köpte tomt samtidigt men började bygga stugan tidigare. Sommaren 1967 kostade jag på brytning av väg mellan Sandbacken och Johans stuga. En sträcka på 450 meter som kostade 620 kronor för brytningen med bandtraktor. Vägbanan blev av Johan iordningställd så att första gången han kom fram till sin stuga med bil var den dag då trafiken i Sverige blev omlagd till höger.

Sandvarpet

har sitt namn efter fiske med not. De flesta ortnamn efter stränderna har fått sina namn på grund av fisket. Man måste sätta namn på platsen där det gick att få fisk. Udden väster om notvarpet är en plats som förr om vårarna alltid var belagd med storryssja. Notvarpet blev förstört våren 1918 på grund av sjunkvirke från vinterns avverkning på skogskiftet där ovanför. John Jonsson (7 M 29) som före laga skiftet var ägare till skogstrakten som gränsade till stranden mellan Grönalundshällorna och Sandvarpsudden sålde avverkningsrätten till A B Ströms Bruk. Avverkningen skedde vintern 1918 med Gabriel Johansson i Hudiksvall som faktör och ledare av arbetet. Många undrade hur han skulle kunna få tag på folk som kunde köra ner allt virke från den oländiga skogstrakten. Emellertid kom det skogskörare från Garluö i Rogsta. Det var Jonas Norrell och hans tre pojkar : Lars, Ragnar och Olle samt en släkting vid namn Erik Olsson. De hade två hästar och arbetade tillsammans alla fem karlarna. Äldre mössöbor hade aldrig hört att någon kunnat fått fram virke från Sandvarpsberget. Det hade växt grova tallar i en s. k. lägda på berget som det ansågs omöjligt att komma fram till med hästar. Då hade dessa skogskörare den turen att det blev ett stort blidväder tidigt på vintern. Det fanns mycket snö så att de kunde bygga väg eller kanske rättare sagt en brygga över stenklyftorna som sedan frös till så att hästarna kunde taga sig fram. Därefter släpade de virket fram mot ett stup där det rullades efter hällorna ned mot stranden. Många stockar splittrades vid den hiskeliga nedfarten. Talja hade de alltid med i skogen att använda då det behövdes för att dra fram timmer ur stenklyftorna.

Vid Sandvarpet byggde Erik Enros (1 R 36) stuga år 1950.

Sandsveden

kallas slätten som är väster om Sandvarpsudden. Det berättas att där hade min mormors mor "Greta Erikdotter (6 M 10) varit med och krattat rågsved och sått råg. Hon skulle vid detta tillfälle vara mycket ung.

Våren och försommaren 1966 lät jag bygga väg från gården och till Sandvarpet. Vägens längd är 1300 meter och kostnaden blev 9.130 kronor lika med 7 kronor per sträckmeter. Av detta deltog Erik Enros med en tredjedel av kostnaden.

Söristrannerne

kallas stranden mellan Sandsvedsudden och Kalsved vid Bresnäsberget. Strax norr om den goda och flödiga skogskällan finns lämningar efter en spisgrund och grundstenar efter en stuga som jag inte har kunnat utforskat vem den har bebotts av.

Det finns en anteckning efter min morfar, "Mårten Persson", att han år 1881 avverkade timmer vid Söristrannerne. Vad han fått vid avyttringen står det inte något om. Det nämnes bara att timrets minsta mått var 10 tum och 15 fot. Det berättas att före denna avverkning högg han spiror på samma plats och sålde till uppköpare för skeppsvarv.

Vintern 1917 avverkades ^{på hemskiftet} en rötpost av 5908 st. träd som var utstämplade av länskogvaktare. Avverkningen omfattade den trakt som är väster om gamla rågången från råsten ovan Långhagen vid Fägatan till råsten på Sandvarpsudden. Det var A B Ströms Bruk som var köpare och faktor Gabriel Johansson i Hudiksvall som ledare för avverkningarna. Den gången gjorde min far en mycket god affär.

Kalsved

Namnet kan härleda sig från kalhuggning av skogen ovan stranden. Kanske det har varit en rågsved. Mest känt är namnet som fiskeplats, för det räknas som ett bra notvarp.

Bresnäsberget

Berget har haft en fornlämning som förstördes av tanklösa pojkar. Jag hörde i min barndom äldre personer berättade att det i deras barndom fanns en stor ring^{lagd} av stenar på bergets högsta krön. Min sagesman Sven Matsson (6 M 20) berättade att han tillsammans med andra jämnåriga pojkar var med och bar sten av detta fornminne och kastade den

utgenom bergstupet. Jag frågade honom hur stor och vid denna stenvall kunde vara. Om den var lika stor som en kolring på en kolbotten. Han svarade att den var mycket större. Han trodde att den kunde vara nära femtio meter i diameter. Man vet inte hans jämförelse hur det stämmer för utan att skarva så tycker man att allt var så stort då man var ung.

Berg hör samman med okulta saker. Trollens bakugn i Bresnäsberget kunde sätta fantasin igång. Det berättades från min mormors barndomshem i Mössön att de hade stora besvär för trollen i Bresnäsberget. Det kom troll på nätterna ända fram till gården och krafsade på fönstren. När de vistades i Bresnäs hörde de trollen ropade och ville vilseföra dem från deras kristna tro. Trollen kom med hotelse att de fick ingen räddning, de fick ingen förlossning. Det blev slut på detta förskräckliga väsen sedan de tog en Psalmbok och gick upp på Bresnäsberget och läste Guds ord för de otäcka trollen.

En dag under torrsommaren 1947 fick vi stora besvär med att släcka skogeld på Bresnäsberget. Åskan slog ned och antände, och elden tog fart till följd av en ganska kraftig sydvästlig vind, så att vi upptäckte elden då röken kom mot byn. Vi hade Erik Engnell (1 N 20) hos oss som murade om skorstenen på köksmuren då det inträffade. När vi vistades på taket såg vi och fattade med det samma vad som var på gång, så det gällde att varsko grannarna och skynda sig att mota den röda hanen. Det såg mycket illa ut emedan det efter avverkningar låg tort ris på marken från berget och ända hem till byn. Det kom folk till hjälp med släckningen från Njutånger och från Bergön. Vi slog med buskar och det såg kritiskt ut att kunna stoppa eldens framfart. Markens sluttning var en god hjälp vid släckningen, emedan det blev mera lå för vinden och eldflammorna slog högre. Det tycktes ha varit omöjligt om det varit motlut. Att bära upp vatten och släcka ansågs hopplöst. Hela det brända området med djupa skrevor i berget såg ut som en stor glödhög. Det gick inte på något annat sätt än att beställa hjälp med skogsbranspruta från Iggesund. De kom med sprutan till Kalsved och drog slangarna upp på berget och satte sprutan igång med den verkan att det kom vatten med högt tryck. På natten måste vi gå vakt vid brandplatsen, vilket var en småsak mot vad följderna ha kunnat blivit av denna skogseld.

Bresnäs

Täkten omfattar ett tunnland åker som före laga skiftet var sämjedelad med en gräns av en plogfåra som gick från höladan vid sjön och ända opp till ledet där vägen går in i täkten. I handlingarna till storskiftet 1789 - 1781 står det att Bresnästäkten förut varit båtsmansjord. De båtsmän som bodde i Bresnäs och brukade jorden hette Olof Månsson Fors (7 J V) och hans son Måns Olofsson Fors (7 J 59). Måns Fors var gift två gånger och hade barn i båda äktenskapen. I Njutångers Släktbok fattas uppgift på sonen Olof som föddes i första äktenskapet. I Njutångers förhörslängd år 1737 antecknades 24 innevånare i Mössön. Bland dem : Båtsman Måns Fors, i Stockholm

Hustru Anna

Son Olof, i Hudiksvalls skola.

Son Erik är liten men läser bra.

Dotter Brita, liten.

På nodöstra kanten av täkten, på laga skifteskartan ägofigur 16, finns lämningar efter båtsmansgården. Spisgrunden med tegelskärvor finns kvar och gropen efter gödselstaden synes mycket väl. Längre ned mot stranden finns en brunn som är fylld med sten. Intill den stora stenen på täkten fanns källaren. Källargropen igenfylldes av Jon Fransson (7 M 16). Ned mot stranden vid taktens sydvästra hörn finns ännu kvar humlerankor efter en humlegård.

På Kusudden, på laga skifteskartan ägofigur 14, finns också lämningar efter en stuga som haft murad eldstad av tegel.

Ytterst på Bresnäsudden bodde skogvaktaren Clas Jakobsson (22 N 2) från 1769 till 1802. Hans hustru hette Karin Hindriksdotter, född i Sätra 3, Enånger. De hade två barn : Lars och Anna som man finner i förhörslängderna med goda betyg i läsning och kristendomskunskap. För Lars antecknades vitsordet "Egregie peromnia" och Anna fick anteckningen "Eleganter peromnia". Lars gick i skola och studerade till präst. Han fick sin första tjänst som kapellpredikant och skollärare i Nianforsl798, och sedan komminister i Undersvik 1807 och komminister i Ljusdal 1821. Han blev död 1837 i en ålder av 73 år.

Anna, född 1765, gift 1795 med drängen i Prästgården, Michael Holm, född i Långvind 1769. Michael Holm med familj bodde i Bresnäs till 1802 då de tillsammans med hans svärföräldrar flyttade till Långvind. Se Enångers Släktbok 2 J 6 där Michael Holm är skriven för byggmästare i Långvinds bruk! Efterkommande släkten fortsätter på (X7) 5 L i Borka.

Utanför laga skifteskartans ägofigur nr 4 finns ett skutvrak som ingen vet från vilken tid det är eller vem som ägt eller seglat med denna skuta. En sägen har jag hört av flera personer att den skulle varit malmlastad och gått in i hamn mot Bresnäs. Det skedde sent på hösten och den blev infrusen i isen. Malmen lossades på vintern och fraktades därifrån och skutan blev vrak. Jon Fransson (7 M 16) som var mycket verksam för anskaffande av ved minnes jag till hur han drog opp bitar av vraket som han torkade och fraktade hem till vedboden.

Det kan finnas möjligheter att denna skuta har anknytning till folket som bodde i Bresnäs. Skogvaktaren Clas Jakobssons hustru Karin Henriksdotter hade en bror, fartygsbyggmästaren Erik Hindriksson Säter, som byggde skutor åt köpmännen i Hudiksvall. Se Enångers Släktbok 4 S 4 !

På storskifteskartan från 1781 finns Clas Jakobssons gård utsatt. På storskifteskartan från 1817 över Njutångers öar finns också samma gård utsatt tillika med en stuga något längre i nodost mot täkten. Vid stranden nedom den stuga är utsatt en stor sjöbod. Något som kan likna ett båthus.

Per Mickelsson Sjölund (7 M 12) blev Clas Jakobssons efterträdare som skogvaktare och troligen bosatt i Bresnäs. Han var måg i vår gård och hans hustru Chatharina syster till min mormors morfar. Denna familj är skriven i Mössön i förhörslängd 1804 - 1810 samt i förhörslängd 1812 1817 där Per Sjölund's yrke är utbytt från skogvaktar^e till strandfiskare. En anteckning från 1813 uppger att han är beväringsskarl och utkommanderad.

Vid den tiden Per Sjölund blev antagen till beväringsskarl, och kanske gick ut i kriget, upphörde Bresnäsgården som skogvaktarboställe. På grund av en process som pågick 1808 till 1814 miste Iggesunds bruk Njutångers sockenöar och behövde inte någon skogvaktare bosatt på Bresnäs. De hade senare en kolare boende på Innerstön med skogvaktares befogenhet att hålla uppsikt över skogen i alla årstider.

I mina föräldrars ungdom hade kusttraktens ungdom nöjesplats i Bresnäs. De hade en dansbana uppbyggd på skogvaktargårdens grundstenar. Det var lika då som nu att en uppgående kultur slutar många gånger enbart med nöjesliv.

Notkojan

heter stranden med ett strömmingsnotvarp 100 meter väster om Lilltåkten. Detta strömmingsnotvarp har varit mycket givande. Olof Broman beskriver det i Glysisvallur enligt följande : Ty här vid Mösön, Mösönäset och som thet ställer sig, så går med hela sommarfisket på alla andra ställen Jag har hört de som berättat om fisket vid Notkojan. De fick fångster av strömming så att de lastade sina skötbåtar. Efter vad mina sagesmän berättade gick det lätt att sälja notströmming. På vårarna kom det folk som de kallade opplänningar. De kom körande med häst och vagn från bygderna i västra Hälsingland. Det fanns de som kom ända från Los. En del av dem kallades för gulbeningar emedan de kom från socknar där det var gammal sed att ha gula byxor. De kallade dessa resor att de skulle fara och ligga i strömmingsbygd. De fick inkvartering i gårdarna i Njutånger och fick låna båt för att ro ut till fångstplatserna och köpa strömming.

Jag har hört berättas att det skedde en drunkningsolycka i samband med notdragning vid Notkojan. En pojke i fjorton års åldern föll i sjön och drunknade då de höll på lägga ut noten. Han var son till Lars Mattson (12 F 4) i Fegärde. Denna olycka skedde den 12 juni 1848.

Gammeljäntbacken

heter västra delen av Västertåkten som på laga skifteskartan betecknas med ägofigur nr 40 - 41 . Där skall enligt sägen ha bott två systrar som gick under namnet Tores jänterne. Någon lämning efter deras stuga har jag inte funnit.

Mössövikens notvarp

vid Västertåkten hade förr stor betydelse. I min barndom drogs där not nästan varje kväll. Någon dag före islossningen skedde dygning (lottning) om dagar då byns sex hemmansägare fick turvis draga not. För det mesta brukade dygningen ske en söndagseftermiddag då folket hade tid att samlas. Det räknades för tur i detta spel för den som fick det dygn då viken sköljdes. Om då viken öppnades med västlig vind kunde det bli mycket sik. Notdragningen gick som ett skådespel då byns folk inställde sig som intresserade åskådare.

Vid storskiftet år 1781 ägdes vår gård Mössön nr 3 av Lars Johansson (7 M 6) då 69 år gammal. Av storskifteshandlingarna ser man att denne bonde kunde få det väl omställt med sin egendom.

Protokollet har följande lydelse angående fisket : Samtycktes det alla få fritt och obehindrat idka sina fiskredskap uti alla vikar och ställen som byn tillhöra varest de helst åstunda vara om varandra : Dock förbehålles att nr 1 icke får nyttja notdräkt längre tid uti Mössö- viken än ifrån våren till och med den 11 juni då sjöfodret börjar upp- växa som varar till den 10 augusti, men sedan får stå honom fritt den övriga tiden av året att idka vad redskap han åstundar. Likaledes förbehålles att nr 2 och nr 3 icke heller fara inpå varandras ägor med not under förenämnda tid på de ställen som gräset växer och bliver ned- trampat.

Det berättas att min mormors far, Mats Jonsson (6 M 10), höll strängt på dessa rättigheter. En gång när grannarna drog not vid Väster- tälten efter den 11 juni rodde han ut och skar av notrepen.

Vid Stensbäcken

laga skifteskartans ägofigur nr 591, brukades också ett notvarp vid den tiden när vattenståndet var nära två meter högre.

Stensbäcken förstördes vid utgrävning då Iggesunds Bruks semester- hem anlades. Förut kunde man om vårarna få höra bäckens språng, men nu är det ställt så att den tystnat för alltid. I min barndom hölls ett vattenhjul med hammare igång vid denna bäck. När vi fick hammaren att slå kraftigt och det blev vindstilla om kvällarna hade vi stor förnöj- else med att lyssna hemma vid gårdarna.

Maslandet

laga skifteskartans ägofigur nr 600 är en odling som uppodlades till potatisland av Lång-Mas. Samma Mats Matsson som uppodlade Maslandet vid Grolan.

Kyrkle

I de gamla storskifteshandlingarna heter tälten Kyrkoledet. Den sam- fällda vägen på storskifteskartan slutar vid Kyrkoledet. Sägner om upp- odlingen av Kyrkle berättades mycket i min barndom. Bönderna från Östergården och Oppigården rodde en söndagsmorgon till kyrkan och vid

ut ur Mössövikén kom båda att upptäcka ett jordområde lämpligt för odling. De diskuterade under färden till kyrkan möjligheten av denna uppodling och kommo tydligen båda var för sig till den uppfattningen att det här gällde att hinna först. På måndagsmorgonen före hanegället begav sig bonden i Oppigården iväg till platsen med häst och plog, men fann vid framkomsten sin granne sittande på plogen och sova, medan ett stort område redan var färdigplöjt.

Ol - Måns täkt

heter i storskifteshandlingarna den täkt som vi allmänt kallade för Jon-Frans Kyrkle. På laga skifteskartans ägofigur nr 659 a finns tegel-skärvor och tegelstenar efter en spisgrund. Vem som de lämningarna är efter har jag inte kunnat utforska. Olof Månsson bodde i Bresnäs och man vet inte om han hade någon samhörighet med jordägan Ol - Måns täkt.

Krögers

har platsen benämns efter den familj som bodde där en tid. På laga skifteskartans ägofigur nr 670 bodde Erik Jonsson Fridlund (25 T 3) son till Jonas Jonsson Kröger i Övernjöte (2 5 T 2). Deras gård, 9 X 4,5 meter, stod öst och väst med köket i östra ändan. Erik Fridlund hade tjänat dräng hos min mormors far (Mats Jonsson, 6 M 10) och fick då han bildade familj tomtplats att bygga gård i Östra Skäret, för vilken plats han fick ge dryga dagsverken i skördetiden. Första tiden innan han fick opp den senare gården bodde de i en mycket liten upptimrad stuga. Det har berättats om dessa människor att de levde i mycket stor fattigdom. När det hände i gårdarna att kalvar självdog (Ett uttryck från den tiden) voro Fridlunds glada att få taga dem till föda. De hade två getter som de kallade för Bena och Snoa som troligen också hade litet att äta. Fridlund fick till sist arbete under rättaren i Iggesund och vistades i sitt hem i Mössön över söndagarna till dess de flyttade till Iggesund. Gården rivdes och blev flyttad och uppbyggd i Kvavtjär av Sven Eriksson (f. 1862, 1 K 13). Sedermera var den bryggstuga vid min farbror Per Bodéns gård.

Min mor berättade hur hon en vinter åkte med sin far förbi malmbacken på Iggesund och träffade Fridlund som då arbetade där. Morfar frågade då hur han mädde och hur han hade det med sitt arbete. Han svarade att det höll på bli slut med hans krafter och att arbetsförtjänsten var tio öre timmen med sju timmars arbetsdag. Arbetet på malmbacken utfördes på vintertid bara vid dagsljus, för någon belysning att arbeta för fanns inte under den tiden.

Min sagesman Olle Enström (7 M 27) berättade om Fridlunds yngste son Jonas Olof, född 1857, (kallad Kröger-Jonke) som en mycket påhittig och uppfinningsrik pojke. Vad det gällde att göra ofog s. k. pojkstreck var han en föregångare, men även begåvad att slöjda och få till konstruktioner till glädje både för honom själv och andra människor. Bland annat gjorde han vattenhjul och modeller till verk i bäcken hemma vid gården. Han gick i unga år till sjöss och hördes aldrig mera av. Det gick ett rykte att sjömän från hemorten skulle ha träffat svenska sjömän som berättade att de var bekant med honom och visste säkert att han bosatt sig i London där han ägde ett stort hus. Jag mins de som tvivlade på dessa rykten om Kröger-Jonkes framgångar. Berättelser som sjöfolk kom hem med över de stora haven trodde folk inte så mycket på. I Njutångers Släktbok 25 T 3 får man upplysning att Jonas Olof Fridlund emigrerade till London år 1883.

Östra och Västra Skäret

heter inägorna i omgivningarna där Krögers bodde. Före laga skiftet ägde vi de åkersvalar som är öster om utfallsdiket samt några smålappar i Västerskäret som jag inte minns att de plöjdes utan vi slog av dem och bärgade hö i en lada som var delad för två ägare. Den övriga inägojorden, skogsmarken, som är mellan svalarna och sjön heter Skärssveden och brukades samfällt. Skäret har fått sitt namn efter sedan det var ett skär. Det är inte så många hundra år sedan vattnet gick över tåkterna och det var omflutit av vatten.

Skäret har nu summa elva stycken sommarstugor eller kanske rättare benämning att kalla dem för skärgårdsvillor. I omgivningarna där backstugusittaren Fridlund med sin familj bodde och svalt sig fram på sina små inkomster bor nu bättre inkomsttagare såsom en skogsvårdschef, en riksdagsman, ingenjörer och andra från våra närmaste samhällen som inte tillhör den lägsta socialgruppen.

Alla stugorna på Skäret är byggda under tiden efter andra världskriget och äges av följande : Målarmästare Edvin Andersson (13 K 4) och dennes son Skogsvårdschef Roland Nellbäck, Skolhusvaktmästare . . . Brant i Bollnäs, bördig från Iggesund, Riksdagsman Sven Ekström (47 J 1 Ingenjör Stig Hööks sterbhus (4 S 1), Henning Rundqvist (2 P 6), Arne Berlin (4 K 12), Otto Waschelitz, Hudiksvall, . . . Sandberg,

Hudiksvall, Erik Ullman, Hudiksvall. På skifteskartans ägofigur nr 712 har Alvar Lind (10 H 7) byggt sin stuga på en gammal gårdstomt.

Där har från början varit en båtsmansgård som båtsmansrotens bönder byggde opp på 1850- talet. Hemmanet Mössön nr 3 helt om 5 öresland och 6 penningland i skatt hörde till samma båtsmansrote som Örange by som innefattade 31 öresland och 6 penningland i skatt. Under denna tid hade båtsmansroten tre båtsmän som skulle hållas med jord. Även sedan de gick ur tjänsten skulle de ha sina torp, och även hustrun om hon blev änka hade rätt att besitta torpet. Det ansågs olämpligt att båtsmannen skulle ha jord från både Mössön och Örange så att Mössön nr 3 fick börja med att hålla båtsman på 5 öresland och 6 penningland då Örange by slapp undan med att hålla bara två båtsmän på 31 öresland och 6 penningland. Rotesystemet upprättades på den grunden att när det i framtiden skulle tillsättas nya båtsmän inom roten skulle Mössön nr 3 vara befriad att hålla båtsmansjord. På senare tid upphörde indelningsverket och bönderna på Mössön nr 3 fick aldrig någon ersättning för att de hållit mera båtsmansjord än andra bönder.

Nils Carlsson Skarplycka (11 K 3) tog båtsmanstjänst med nr 167 och tillsattes på torpet från Mössön nr 3. Båtsmansrotens bönder byggde gård i Grönviken på ägofigur 712 där Alvar Lind nu har sin sommarstuga. Skarplycka fick den avlägsna tälkten Rönstrand till båtsmansjord. Dit hade han en kilometer att gå i mycket oländig teräng och vintervägen med häst och släde över Essvik och isen på fjärden är nog en och en halv kilometer. Nils Carlsson sökte och fick avsked från sin båtsmanstjänst och lämnade torpet i Mössön till sin efterträdare anställde båtsmannen Johan Persson Skarplycka (1 K 44).

Folket i Grönviken och Småholmarne

Vid 1900- talets början va^rHolmarne som en hel by. Där fanns då sex gårdar med bofast folk.

De första som bosatte sig där var bröderna Jonas och Olof Jonsson från Mössön nr 3. Jonas Jonsson med öknamnet Bången, född 1789, byggde sin gård i Grönviken och Olof Jonsson med öknamnet Klommen, född 1792. byggde sin gård vid Småholmarne.

Deras kontrakt är upprättat efter arv från deras fader Jon Eriksson (7 M 8) på Mössön nr 3 som avled den 25 mars 1803. Det var modern änkan Greta Fransdotter Lögdström och äldsta myndiga sönerna Erik och Frans samt sönerna Jonas och Olofs förmyndare Olof Olofsson i Kyrkbyn sub 4 (11 K 1) som godkänt följande kontrakt daterat den 31 dec. 1803.

Kontraktets 3:je punkt lyder :

Bröderna Jonas och Olof Jonssöner få uti sin livstid nyttja och bruka Olandsmyran eller 1 tunneland, 26 kappland, samt Grönviken som består av 4 kappland men den senare icke förrän efter vår kära moders död, vilka ägor komma att fördelas till hälften emellan vardera och skall det vara Jonas och Olof efterlåtitt att för deras efterkommande, för desse jord- ägor behålla emot det att deras andel i hemmanets köpeskilling tillfalle: oss Erik och Frans samt att deras efterkommande till hemmanets innehavare utgöra dagsverken varom med hemmansåboen överenskommas kan, även som Jonas och Olof skall vara förbunden att i händelse någondera genom en framtida lycka skulle bliva försedd och icke komma i behov av denna jord sin andel till den andra brodern emot tjugusju riksdaler tio skillingar åtta runstycken riksgälds, eller därimot svarande banko avstå samt att ifall bägge genom lyckan skulle bliva så gynnad att de denna jord för- utan sin fulla bärgning äga kunna, den samma till hemmansägarna upplåta och avstå emot ovanberörde summas erläggande till dem vardera, därimot förbinde vi Erik och Frans oss att hålla bemälte våra bröder häst till jordens fullkomliga uppkörande första gången, samt kosthållning i åtta dagar utan betalning vid jordens röjning, varemot de äga göra början så framt deras krafter och förmåga det tillåta, men där de vidare hjälp av hemmanet äska skulle, må sådant ankomma på vidare åsämngande vedfång samt timmer och tro till nödig husbyggnad vilken de äga å vår skog när- mast sin jord, varest de vilja å egen kost utsätta måga de taga å hem- manets skog.

Med detta kontrakt hade vid sin faders död bröderna Jonas 14 år och Olof 11 år sin framtid som nybyggare vid Småholmarne. Efter den tidens anspråk så kanske de hade gott ställt dessa faderlösa gossar. De var åtta syskon i hemmet. Deras far dog 49 år gammal och efterlämnade

löseegendom som i bouppteckningen värderades till 611 riksdaler, 28 skill.

Från Njutångers förhörbok år 1805 - 1811 :

År 1805 flyttade änkan Greta Fransdotter Lögdström från sina söner Erik och Frans Jonssönens gård Mössön nr 3 till någon lägenhet Södra Kyrkoby nr 4 och 5:te roten och medhavande sina barn : Jonas, född 1789 ; Olof, född 1792 ; Anna, född 1796. Troligen bodde de i egen förvärvat stuga.

Sedan flyttade Jonas vid 16- års ålder till Sundsäter som dräng. Anna flyttade 1809, således 13 år, till Enånger och flyttade tillbaka till Njutånger 1810.

Nybyggrarna i Holmarne fick börja med endast ett tunnland jord vardera. Deras gårdstomter hade ett mycket vackert och för utkomsten lämpligt läge. Vid byggande av gårdarna gjorde de arbetet gemensamt. Det berättas att de var kraftiga karlar som bar byggnadstimret från skogen till bygget. De var som många andra nybyggare ogifta då de utförde sina husbyggen. Det skulle ske efter gamla ordspråket. - Bås först, ko sedan.

För att börja beskrivningen om Jonas har det berättats att han var lång och stor till växten och hade stora kroppskrafter. Han tjänade dräng i Sivertgården i Sundsäter, där han utmärkte sig för sin styrka bland annat med att draga harven i vårkörningen. Det hände på grund av att de fick hästen sjuk en dag i säanningstiden, och då tog drängen till att draga harven. - Denna sägen har jag upptecknat efter min sagesman Olle Enström (7 M 27).

När Jonas bildade familj vet man via Njutångers vigselbok - Torparen Jonas Jonsson i Mössön och Brita Kajsa Jonsdotter i Sundsätter vigdes den 5 nov. 1820. Även hon tjänade en bonde i Sundsätter. Kanske i samma gård som Jonas. Brita Kajsa, född den 16 aug. 1797, var dotter till Jonas Olsson Öman (4 T 7) i Öränge.

Jonas Öman kallades för Stor-Jon eller kyrktjuven i Öränge. Han straffades för stölder som han begick, däribland inbrott i Njutångers kyrka den 10 juli 1801, som uppdagades och det blev ransakning och dom på många års fästning. Enligt sägen skulle den fyraåriga Brita Kajsa vid den tiden för sin faders ransakan ha berättat att en natt när hennes far kom hem med tjuvgods från en kyrka så satte han en grann krona på huvudet på hennes mor och dansade med henne på golvet i glädje över allt värde han lyckats fått tag på.

En annan sägen efter min sagesman Mattias Öberg (5 K 17) :
Länsman kom till deras gård för visetering och såg smör i en bytta som han ansåg vara ganska mycket. Senare uppdagades att de haft sitt tjuvgods gömt under smöret.

Sockenstämmoprotokollet den 5 maj 1805, paragraf 2 lyder :
 Under åberopat löfte, det ock församlingen vidkändes att ihågkommas
 drängen Lindmans barn i Öränge med någon gratifikation för det de gåvo
 första anledningen till kyrktjuvarnas upptäckande 1801, beviljades dem
 av kyrkokassan 3 riksd. 16 skill. banco, vilka deras moder Maja Kajsa
 Källman tillställas skulle. - - - Deras fyraåriga Brita Kajsa
 talade om för Lindmans barn vad hon hört och sett i sitt hem !

Samma sagesman berättade att dessa brottsliga människor bodde i en
 gård som stod på tåkten ovanför Karl Vikströms (1724) gård i Öränge. Den
 na gård rivdes och flyttades och är nuvarande Olle Viks stuga på Flakskä

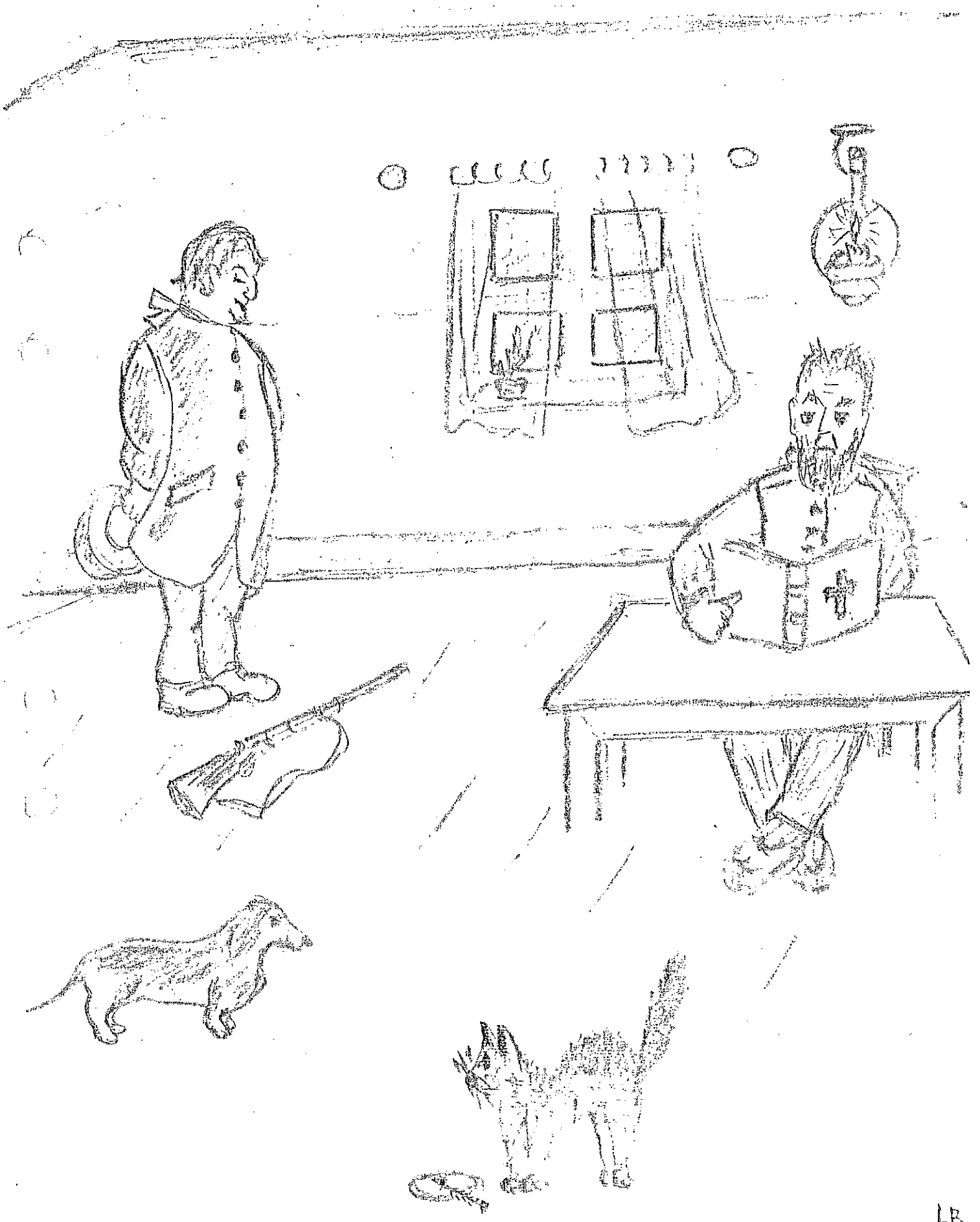
Stor-Jon var bondson från Öränge sub 4 och ägde när han fängslades
 en hemmansdel av detta hemman. Utkommen från fångenskapen var han en tid
 med sin familj bosatt i Mo socken. Han hade en son vid namn Erik, född
 21/10 1799, som tog namnet Ferm och blev gästgivare på Myske 6 i Mo soc-
 ken. Gården är ännu i Ferms släkt. Frun i gården som är efterkommande
 av Stor-Jon i Öränge är gift med en kapten i flygvapnet.

Torparen Jon Jonssons hustru kom inte från något gott hem. Men vi
 får antaga att det var en duktig kvinna för att arbeta sig fram i denna
 hårda tid.

Jon Jonsson (7 M 13) i Grönviken hade även jord i Öränge. Slagsunds-
 tåkten och Brita Kajsas tåkten är röjda och uppodlade av honom. Täkter
 som för länge sedan är igenväxta med skog. Knappast syns att det har va-
 rit odlad jord. Det var jord från Öränge sub 4 som Jon Jonsson för-
 värvat av Inspektor Hörner på Sofieholm. Brita Kajsas tåkt har än i
 dag sitt namn efter Brita Kajsa i Grönviken.

Bröderna Jonas och Olof hade som grannar sitt arbete tillsammans.
 Det har funnits en basta byggd efter stranden i lika avstånd mellan
 gårdarna som de troligen hade tillsammans. Namnet på platsen brukas än
 i samband med notdragning. Jag har inte utforskat vad denna basta an-
 vänts till. Det kan ha varit för torkning av säd. Min sagesman Olle
 Enström berättade efter dem som mindes dessa bröder att de tillsammans
 med annat arbete drog två notvarp varje dag.-- Rövarnästvarpet och Basta

Deras hustrur kunde inte samarbeta utan blev de värsta ovänner.
 De hade en källa innerst i Grönviken där de kunde hämta så kallade
 renvatten, vilken Olof Jonssons brukade sällan gå till utan tog mesta-
 dels vatten från Rödhälle där de hade sin tåkt. Brita Kajsa var en myc-
 ket ond kvinna att ha till granne. Det berättades att hon gick och häm-
 tade jord på kyrkogården och lade den på Olof Jonssons kor för att få
 dem förtrollade.

Jon Jonsson gick ner på svag is vid Linviksudden och drunknade den 20 november 1836. Denna händelse har jag skildrat förut i samband med Linviken. Han efterlämnade tre barn : Greta född 1821, Jonas född 1824, Erik född 1826, död 1847.

Jonas antog namnet Viklund (7 M 19). Han fick öknamnet Trumf för sin falskhet i kortspel. Han blev hemma vid gården och torpet tillsammans med sin mor som dog den 4 juni 1864.

Olle Enström brukade berätta om när Brita Kajsa i Grönviken blev död. Han var då bara sex år. Samma dag var Viklund med honom och Kröger-Jonke och plundrade ett kråkbo i en stor gran vid Olandsmyran. Viklund klättrade upp i granen och kastade ned kråkungarna som småpojkar fick roligt med att döda. Han daterade händelsen med att det var vid potatissättningen år 64, och sedan hur spännande det var att skydda sig för kråkfår och kråkmor som försökte rädda sina ungar. Viklund hade ingen nedstämdhet för sin mors bortgång efter vad Enström berättade.

Detta folk i Grönviken räknades för att vara förmögen efter den tidens penningvärde. Brita Kajsa hade penningar utlånta till Mats Jonsson mot inteckning i hans hemman Mössön nr 3. Summan gällde på 900 riksdaler, vilken skuld min morfar, Märten Persson, övertog då han år 1863 köpte hemmanet av sina svärföräldrar.

Viklund eller Trumf som han kallades var omtalad som en listig, falsk och hämngirig människa som kunde misstänkas för det grövsta brott. I sitt umgänges uppförande gjorde han sig mycket slät och fin. Han talade gott med mild röst och inga fula ord och svordomar. Han gick till kyrkan så mycket han kunde och läste i postillan om lördagskvällarna. En gång kom komminister Lars Olof Norell, som vistades mycket med jakt och fiske uti skären, roende iland hos Viklunds och fann honom sittande med högläsning ur postillan. Prästen fick förstås vänta tills andakten var färdig för att framföra sitt ärende som troligen inte hade karaktär av själavård.

Sin rikedom fick Viklund mestadels genom brännvinsförsäljning. Krögare har alltid handlat sig rik. Gården hade ett bra läge för brännvinshandel. Folket hade på den tiden både sommar och vinter sina vägar på sjön. Inte behövde de frukta för lagens tjänare för de for sällan ut över fjärdarna. Det kom mycket kunder. Om vintrarna kom folk körande med hästar som kunde räknas i större antal bundna i albuskarna vid Grönviken

Sent en höst när inre fjärdarna va isbelagd var Viklund tillsammans med Olof Fransson (7 M 17) ute med båt vid Innerstön där de hittade ett fat med vin som kom drivande med isen. De rullade opp fatet på hällorna vid Laxviken för att senare frakta hem det på isen. När vintern kom med första bästa isföre gick viklund utan Olof Franssons kännedom och hämtade deras hittegods, som han drog hem till Grönviken. Sedan sålde han ur fatet och Olof Fransson fick ingenting av hittegodset.

Att ha affärer tillsammans med Trumf var mycket osäkert, Hans mor hade strömmingsnoten tillsammans med andra fiskare. Erik Matsson (9K10) i Mössön hade andel i denna not. Efter Brita Kajsas död då boet skiftades mellan Viklund och hans syster Greta, gift med fiskaren Nils Källin (1 F 24) i Snäckmor, fraktades deras redskap och annat lösöre till Snäckmor för försäljning därstädes. När auktionen skulle hållas så hade Nils Källin lovat de andra delägarna i strömmingsnoten hjälp att bliwa fri Trumf som delägare. Då auktionen som hölls vid en sjöbod hade kommit som bäst igång gick Källin till Viklund sägande : "Kom med hem sväger så skall jag bju på en sup". Viklund anade inte denna list utan följde gott och glatt sin sväger hem för att supa . När de kom tillbaka till auktionen hade strömmingsnotsandelen sålts och Viklund var för en gång bedragen.

Vintern därpå var denna strömmingsnot förvarad i sjöboden nedanför Erik Matssons gård i Mössön. En dag på vårsidan då noten skulle ses över för reparation befanns den vara totalt sönderbränd av svavelsyra.

Min sagesman Erik Östrand (9 K 15) berättade hur han mindes detta sabotage. Hans far, Erik Mattsson, for genast till Hudiksvall för att höra efter på apoteket om de mindes till någon som varit dit och köpt svavelsyra . Och mycket riktigt hade de sålt en större sats åt en man motsvarande Viklunds signalement, som var lätt att minnas för han hade ett öga skadat. Erik Östrand berättade vidare om den händelsen, att en dag då de såg Viklund kom till byn och gick till Östergården satte hans far honom och hans bror Jonke att taga trasor av noten och hänga på hagarna och ledstolparna efter vägen som Viklund skulle återkomma.

För Viklund var nog hämnden ljuv. Efter sin ilgärning kände han sig bra trygg. Det fanns inga bevis och ingen tordes göra honom något, för ^{hade} då striden fortsatt ändå värre.

Att hjälpa folk som kom i fara intresserade inte Viklund. En gång rodde han tillsammans med en man som kallades Dal - Pelle. Dal-Pelle var döv men tycktes höra någon som ropade på hjälp. Han varskodde Viklund flera gånger och fick det svaret att det intet hördes. Viklund tillade att du skall inte vara orolig Pelle för nog bärgar vi oss.

Vid samma tid var det en känd person som drunknade vilkens namn inte är bevarat.

Ett till liknande yttrande av Viklund berättades mycket i mitt hem. Min mormors äldste bror Erik Matsson hade gått ner på svag is uti Mössö-viken och ropade på hjälp. Det var ingen som hörde honom och kom till hjälp, utan han tog sig opp själv och kom hem. När han kom in i sitt hem satt Viklund där och med stor medömkan sägande: "Var då du å jag hörde däg - å inte hjälpte däg - för jag trodde att då var Lillsnickar'n. Lill-snickaren (8 F 1) hette Anders Johan, född 1836 och död 1866, och son till båtsman Anders Johan Fors, född 1788 i Kuopio i Finland. Folket hade samma omdömen om Lill-snickaren som Viklund. Lill-snickaren hade nog gjort lika om han hört Viklund ropa på hjälp. Han omtalades för en skicklig snickare som tillverkade de bästa möbler. Vi har en klaffskänk hemma i gården på Mössön som han tillverkat.

Den 13 november 1864 vigdes Karin Ersdotter (23 F 1) och Jonas Viklund. Brudgummen var 40 år och bruden 36.

Karin var änka efter Erik Jonsson (1 K 42) med vilken hon haft tre barn. Två barn som levat bara två å tre månader och en son som levde tills han blev tre och ett halvt år. Denne son var ett år och sju månader då hans far dog.

Erik Jonsson och hans två bröder omtalades för att vara särskilt hyggliga karlar men hade de elakaste ragater till hustrur.

Carl Jonsson (1 K 43) är omtalad som talare och ledare när folket samlades till bönemöten. Därjämte såg han syner som uppenbarade för honom framtida händelser. Då hans hustru Brita blev allt för våldsamt elak måste han trots sin gudsfruktan släpa iväg henne till gethuset och bomma igen dörren. Där fick hon vara instängd tills hennes raserianfall gick över. Han hade ingen rädsla för spöken, men för Brita var han rädd. Troligen var han rädd att hon kunde döda honom eller göra honom mycket illa. De hade sin gård vid Stranderna och på somrarna bodde de på Bergön och idkade fiske. De hade inga barn.

Erik Jonsson Nyberg (1 K 45) hade en hustru som hade samma temperament som de andra svägerskorna. Hon gick under namnet Cessla på ön. Hennes dotter Brita Katrina blev gift med . . . Sjöholm och hade jordbruk på Skälön. Jonas och Cessla Nyberg hade sina kor i bete på Innerstön och hade fäbodstuga vid Bakspån. Bland alla berättelser om Cesslas elakheter var den brutalaste då Nyberg genom slag av något föremål för-olyckades i sågen. Hon tyckte det blev mycket besvär att taga reda på honom mot om han hade fått drunknat då han for mellan Iggesund och Innerstön. Där som han hade farit så många gånger i hårt väder och kommit hem igen.

Jonas Viklund och Karin Ersdotter höll bröllop hos Anders Colling i Öränge nr 2. Karin hade varit där i tjänst innan hon gick andra gången i äktenskap. Olle Enström (7 M 27) berättade hur han som lillpojke var med på brölloppet, där det gick livligt tillväga.

Karin var av samma natur som Viklund. I en del fall bättre men i en del kanske sämre. När hon blev förargad så hade hon ett humör som inte funnits dess like på våra trakter. Hon omtalades för vacker samt mycket glad och trevlig då hon inte var på dåligt humör. Hon kunde även vara tålmodig och hjälpsam mer än andra människor.

För att skildra hennes ilgärningar vid äktenskapet med Viklund så började hon på bröllopsdagen där hon stal penningar för egen del av bröllopgåvorna och sedan skyllde deras svåger Nils Källin för stölden.

Deras äktenskap fortsatte som det börjat. Viklund brukade inte grovskälla på folk, men när Karin var ovetting på någon så brukade han må bra och säga : "Kare hon är inte tök hon".

Olle Enström berättade för mig många gånger hur det hände där i Grönviken en julafton. Det var den äktenskapliga osämjan. Julaftonsfriden hade så brutits att hon gick till anfall med att bita honom mycket illa i en tumme. Han gav sig inte utan retade upp henne ännu mera med att riva en lång remsa av ett nytt lakan som låg över sängen för att linda om såret. Efter fortsatt batalj kunde han inte värja sig utan sprang undan henne till Enströms med henne hack i häl efter. Olle Enström berättade hur han var ute på gården och fick i mörkret höra Viklund med svordomar och oljud vid stranden där han stupat omkull i en uppstående kant av landtjälet. Viklund brukade inte svära så han förstod att han var särskilt uppretad.

Efter Brita Kajsas död , 1864, brukade Viklund jorden i Olandsmyran tillsammans med sin svåger Källin. Källins-Greta brukade även vistas där med kor för höstbete tillsammans med Viklunds. Hon höll då till hos Enströms med sin mjölkhantering.

Till sist tröttnade Källins på sin lilla fäbodrörelse, så att en höst fick Jon Fransson (7 M 16) lov att beta deras andel av Olandsmyran. Men Jon Franssons hustru Karin sade ifrån att hon gick inte med kor till denna täkt i betesgång med Viklunds. Jon Fransson var mån om det som han fick förvärvat och gick själv dit med deras kor samt tog sin dotter Lena med sig för djurens gång och vallning.

När Viklunds hustru Karin fick se Jon Fransson med sina kor blev hon rasande. Viklund var inte hemma utan vistades på Bergön där han hade sina skärboningar. Hon rodde genast till Bergön och varskodde Viklund om vad som hänt. De skyndade hem till Grönviken. Viklund tog den

laddade bössan med och gick till Olandsmyran där Jon Fransson ännu var kvar och höll på med buskhuggning på sin egen äga som gränsade intill. Det blev inte så långa förhandlingar. Jon Fransson förklarade sina rättigheter. Men det hjälpte inte för han skulle därifrån med sina kor. Jon Fransson gick mot Viklund hutande med yxan. Viklund gick inte undan utan drog opp hanen på bössan och hotade sägande : "Stiger du fram ett steg till så smäller dä"! Då kom Jon Fransson till besinning och fattade hur allvarligt läget var. Han släppte ned yxan och gick baklänges undan. Han tog sedan sina kor och gick därifrån. Viklund blev den segrande på fältet.

Efter denna strid så delade Viklund och Källin sin täkt. De hade dit lantmätare som gjorde en privat sämjedelning. Efter jordens uppmätning voro de inne hos Viklunds där lantmätaren höll till med sina förhandlingar och skrivelser. Karin var på sitt dåliga humör och förargad som det brukar hända med människor när något skall delas. Hon satt med spinnrocken och spann så att det bara surrade utan uppehåll. Lantmätaren önskade tystnad i rummet och sade med befallande röst: "Håll tyst med rockens surrande". Det bekom henne intet, hon bara surrade på med sin spåna

Att vara granne med Trumfa måste ha varit en stor osäkerhet. Bäst som hon var på sitt gladaste humör kunde det sno om till det vildaste raseri. En av hennes grymmaste gärningar var hennes misshandel mot deras granne Johan Enström (7 M 20). Enström omtalades som en godsint människa men för det gick det lätt att komma i ovänskap med Trumfa. Han kom till Viklunds och när den elaka Trumfa fick se honom komma ställde hon sig bakom dörren med rockhuvudet som anfallsvapen och stack ut det ena ögat på honom. När Johan Enström vistades på lasarettet för vård av Trumfas misshandel passade Trumf på och lagsökte med utmätning av fordringar som han hade hos Enströms.

Om en sådan människa som Trumfa levat i vår tid så har hon nog blivit intagen för vård på mentalsjukhus.

Viklund dog av lunginflammation på Karl-dagen 1874 i en ålder av femtio år. Deras nioåriga äktenskap hade varit ganska bullersamt. En gång när han slog henne sade hon : "Om du slår sönder mig i flera bitar så skall varje bit skälla på dig ändå".

Min mor mindes till Viklunds död. Hon var då sex år. Hon mindes hur hon fick följa sin mormor till Viklunds där hon var anlitaad att koka vid gravölet. Det omtalades att veckorna efter Karl-dagen voro särskilt kalla det året.

Trumfas änkesorger varade inte länge. Karlar höll hon sig inte undan fast hon haft en sådan strid i äktenskapet. Karlar fanns det också som tordes befatta sig med henne. Hon betraktades som en rik änka. I Viklunds bouppteckning fanns tretusen kronor i kontanter vilket var en betydande summa på den tiden.

Olle Enström berättade om Jonas Bolin som bodde i en stuga vid deras gård. Han var gammelpojke, kusin till Viklund, född 1818, således vid denna tid 56 år. Han kom en kväll, den sommaren Trumfa hade blivit änka seglande från skären och landade i Grönviken. Berusad av brännvin och med ett kärlekssvärmeri för ankans penningar gick han in för att fria till Trumfa. Där blev han väl mottagen och fick stanna kvar på natten. Men så kom de på tal om hennes avlidne man. Då började hon att gråta, vilket Bolin inte gillade. Han gick då från henne, för han var en som ville leva ett sorgfritt liv.

Efter en änketid av ett år och två månader giftade Trumfa i Grönviken sig för tredje gången. Brudgummen var fiskaren Jon Erling (6 V 9). Även denna gång hölls brölloppet hos Collings i Öränge. Olle Enström som var med på brölloppet berättade händelseförloppet som skedde den 29 mars 1875. Efter det bröllopgåvorna lystes ut tog Jon de kontanta penningarna och överlämnade dem till Karin med förord att hon inte skulle behöva stjäla bröllopgåvorna som hon gjorde förra gången hon giftade sig. Efter denna hutlösa beskyllning så föll hon omkull och låtsades svimma. Det blev stor uppståndelse bland gästerna då bruden låg avsvimmad. Dansen slutade och spelmännen slutade att spela. Jon såg att hans brud simulerade och befallde spelmännen att spela och folket att dansa och ha roligt.

Karin började sitt tredje äktenskap med samma hemska liv. Jon Erling var inte så ond som Viklund. Han omtalas av somliga som en god och snäll karl. Men en natur hade han som passade för att kunna härda ut i ett äktenskap med Karin. Han hade ingen rädsla för någonting, därjämte stursk och envis, och han hade sina fördomar tvärt emot annat folk. Han var inte som hans föregångare i gården ekonomisk och förvärvande utan söp i glada lag och levde lite rullan. Han kunde skryta över sin skicklighet att kunna snickra njutångers-snebbar som voro välgjorda och gingo lätt att ro med. Uti brottning, som var den tidens förnämsta idrott, brukade Jon Erling göra sig gällande som vinnare. I arbete ville han också gälla för stark. Han brukade göra spe åt skogsarbetare som nötte och slipade yxorna tätt på varven. Det gjorde väl intet om yxan blev slö. Man kunde väl hugga i lite kraftigare.

En påskhelg blev Jon Ering inbjuden till Enånger för tävling i brottning. Han hade bekanta i Nordanbergsbygden genom att han brukade vistas där och snickra båtar. Där träffade han kraftiga motståndare av enångersbrottare. Han blev så nedbruten efter tävlingskampen att bägge armarna fördärvades och inte kunde göra sin tjänst. När han gick hem så kände han att mössan höll på att åka av huvudet och var i det tillståndet att det gick inte att få händerna till mössan. Armarna gick inte att få öpp till huvudet. Han måste då gå och lägga huvudet mot ett träd för att få mössan rättad så att den satt kvar.

En vecka efter Jon och Karind bröllop, som hölls den 29 mars, skulle de mocka till deras äga i Olandsmyran. Olof Jönsson i Gårdsfjärd (3 J 18) hade betingats att köra gödsel. Han kom på bestämd tid som var måndagsmorgon. Men Jon fanns inte tillstädes. Han var borta och svirade på sin första söndag som äkta man. Samma måndagsmorgon kom Erling-Olle (6 S 6) gående ut till skären och gick in i Grönviken. Han vidtalades att taga Jons plats i gödselstaden så att den lejda körkarlen inte hindrades vid sin körning av gödseln. Under fortsättningen på dagen kom Jon hem utan att haft något bekymmer för mockningen.

Karin som var en mycket rensam kvinna tog inte in karlarna från gödselstaden för att dricka kaffe, utan hon bar ut kaffet med bricka och servis på gården. Under samma tid som förmiddagskaffet skulle drickas kom Jon hem. Han kom och jollrade som fullkarlar brukar, och lovprisade så rar gumma han hade och lade armen om henne då hon kom med kaffet. Då kom humöret på Karin så att hon slängde brickan med kaffekärlden i backen. De kärl som inte gick i kras sparkade Jon sönder med följande utrop: "Nu är det slut med smekmåna'n karlar" !

Av Olle Enströms många historier om vad som hände vid Grönviken och Småholmarna är det en skildring om en auktionsbal som fäst sig i mitt minne. Det hände mickelsmässmåndagen 1874 då auktion hölls efter Mickel Hålen (7 M 15) i Mössön. På kvällen efter auktionen skulle ungdomen ha dans och rodde med en skötbåt full av ungdom till Enströms i Holmarne för att få lov och tillträde att dansa. Olle Enströms far lovade att de fick hålla till i deras stuga bara de svarade för att det inte blev bråk och busliv för då fick de lov att fara därifrån. Jag minns inte vem han sade var spelman. En av de kända pojkarna ~~för xxxxxxxxxx~~ som lovade för ordningens upprätthållande var Sven Sivertsson (4 S 15) Han hade sitt parti med Jon-Frans-Brita som han senare blev gift med. Till historien hörde att Sven Sivertsson hade friat av för en ifrån Enånger

som hette Pelle Englund (29 D 1). Denne Englund bodde i Mössön tillika med Erik Åkerström (15 S 3) och voro anställda vid arbetet med att bryta väg till Mössön, vilket var det första arbete som företogs för att få körbar väg till byn.

Det blev spel och dans i Enströms stuga. Pelle Englund blev inte belåten med kvällens fröjd utan var uppretad som en försmådd friare. Han satt först och teg och skar tänderna så att det gnisslade. Enström berättade att det hördes som om han skulle ha ätit av en sockertopp. Dansen måste avbrytas för slagsmål hade kunnat komma igång. De två rivalerna grälade och förde oväsen så att de övriga pojkarna fick hålla dem i styr. Flera av dem hade god lust att knöla på Englund, fast det gick inte då de hade lovat Enström goda toner och god ordning. Den som tog sig an att tukta dansgillestöraren var Jon Erling. När de allesamman kommit i båten och kom en bit från stranden sade Jon Erling till Sven Sivertsson : "Ska jag hjälpa dig med han" ! Därmed tog han Englund och slängde honom i sjön. Englund fick kräla sig i land blöt och ilsken.

Jon Erling hade nog inte så gott med sin Karin. Många gånger när hon kom i elakt humör måste han ge sig av hemifrån. Min mor berättade att Jon kom en gång till hennes hem då han inte vågade vara hemma. Sedan kom Karin efter och var ovetting. Så ilsken att hon förvandlades blå i ansiktet. Hon brukade när hon blev uppretad få en hemsk färg i det annars så glada ansiktet. Då höll min morfar på att plöja i Västertäkten och Jon tog skydd av honom med att följa honom med plogen fram och tillbaka efter svalen. Karin gick där och grälade tills hon tröttnade och gick sedan in till min mormors föräldrar som bodde på gården som fördelsfolk. Inte heller där kunde hon sätta sig och vara lugn. Då försökte min mormors mor att tillrättavisa henne på sitt fromma och andaktsfulla sätt med följande ord : Tänk Kare om döden skulle komma nu i det tillstånd du är"! Karin svarade : "Inte kommer den i dag"!

Jag frågade mor många gånger hur hon kunde hålla så god vänskap med en så elak människa som Trumfa. Hon svarade att mot henne hade hon aldrig varit elak. Mor talade om att hon brukade gå dit och ligga hos henne då Jon for ut på fiske. Jag framställde att hon tordes ligga där över nätterna, men det svarade hon att hon aldrig hade tänkt på att det kunde vara någon fara för hon hade alltid visat sig så snäll mot henne. Mor berättade att en gång sade faster Kare, som hon kallade henne , "att med dej kan jag aldrig bli ovänner". Hon svarade henne med en förklaring, att det kunde komma någon och ljuga med beskyllningar som hon

aldrig hade sagt. Karin svarade att sådant förtal trodde hon inte kunde komma från min mor. Trots allt var mor ändå inte säker på hur det skulle ha gått med vänskapen om någon kommit med lögnaktigt förtal. De blev även släkt med varandra till följd att far var Jon Erlings brorson. Han hade också god vänskap med faster Kare. För henne fanns det ingen bättre pojke att förordas för min mor. Vi har kvar en trebent kaffeanna, vilken vi använde då vi är ute i fiske, som mina föräldrar fått till bröllopsgåva av farbror Jon och faster Kare.

Karin var också god och hjälpsam mot min mormor och morfar. Då mor föddes, det var i december, fanns det ingen kvinlig hjälp för tillfället att uppbringa än Karin. Hon hade lång väg i mycket snö från Grönviken till vår gård. Morfar skjutsade henne med häst och skrinna varje dag morgon och kväll. Han brukade säga att hur elak Kare blev så skulle han försöka ha överseende med henne för att hon varit så hjälpsam mot dem.

Jag har undrat hur denna vänskap kunde hålla till livets slut. Den jord som Erling hade i Grönviken och Olandsmyran brukades på grund av ett arrendekontrakt från 1849 som var skrivit med en arrendetid på 40 år. Efter arrendetidens utgång yrkade morfar att återfå jorden till sitt hemman, vilket Jon Erling inte gick med på utan påstod att jorden var deras företrädares evärdeliga arv från morfars hemman. Morfar utfärdade stämning på Jon Erling med advokat Sv. Hafton i Hudiksvall som saksförare för att få tillbaka jorden. Jon Erling hade Lars Jonsson i Fegärde som förestod sina svaromål med påföljd att häradsrätten dömde honom att avträda sin arrenderade jord. Han överklagade domen till hovrätten och fick även där samma utslag att han skulle avträda jorden. Tomten till gården gjorde morfar aldrig någon anspråk på utan lovade att för den skulle han aldrig taga något arrende. Han tänkte hur god Karin hade varit mot hans hus och hur hon kunde hålla god min under och efter denna tid vid ägotvisten. En gång då mor var tillsammans med Karin blev hon påmind om deras process fast inte med några elakheter, utan hon hoppades att karlarna skulle komma överens och domslutet skulle utvisa jordens rätta ägare.

En tid efter processens slut sammanträffade morfar med Lars Jonsson och påminde honom hur han kunde taga sig an en sådan planlös sak och ställa Jon Erling i så stora rättegångskostnader. Lars Jonsson tillstod att det gällde att försvara Jons intressen. Lars Jonsson var släkt och mycket god vän med Jon Erling i Grönviken.

År 1891 sålde Jon Olsson (6 M 13) hemmanet Mössön nr 2, som innefattade 5 öres och 6 penningland, till skogshandlarna Sundvik och Berglöv i Rogsta. De avverkade den skog som fanns att tillgå på hemmanets stora skogsmark. Därefter sålde de halva hemmanet, som före 1884 varit delat med fastighetsbeteckningen Mössön sub 2, till Erik Östrand (9 K 15). Den andra halvan av hemmanet såldes med stamgården till Anders Olsson (5 N 11) och Jon Erling (6 V 9) på det sättet att Anders Olsson fick ta gården i besittning och två tredjedelar av skattetalet. Jon Erling förvärvade 21 penningland som bestod av jordägan Gumåkern och en liten täkt därovanför i skogen som på kartan heter Lillrönningen fast vi kallat den för Norrmyran. Till Jon Erlings hemmansdel tillföll 33, 4105 hektar skogsmark. 19,7460 hektar på västra skogskiftet och 13,6645 hektar på norra ändan av östra skogskiftet. Skog och jord tillsammans med en byggnad som stod öster på gården. Med denna byggnad planade Jon Erling att få en gård i Gumåkern på exakt samma plats som huvudbyggnaden till nuvarande AB Iggesunds Bruks semesterhem är beläget.

Han planade mycket väl med att lägga en sockel av kilad sten där byggnaden skulle stå samt lät gräva brunn och bygga källare. Arbetet med byggnadens stensockel och källaren utfördes av Anders Olof Vettersten (5 K 39) och hans då fjortonåriga son Johan. Den sedermera så berömda konstnären John Sten. Han har huggit in årtalet 1893 ovanför dörren på källaren. Han var då en fjortonårig stenarbetare som omtalades att han hade stort intresse att läsa böcker. Han lånte av sin far en serie häften som hette Sibiriens hemlighet.

Källaren är i gott skick och användes än i dag. Far körde hem den kilade och lagda stensockeln från Jon Erlings påbörjade bygge. Den finns nu som sockel under vår gård. Den byggnad vid Oppigården som Jon Erling tänkte flytta till Gumåkern flyttades och blev Johan Jonssons (14 V 7) gård i Öranje.

Jon Erlings bygge avstannade och upphörde samma år som ~~han~~ han lade grunden och första tomtvarvet till sin gård. Karin blev sjuk samma höst och dog den 6 december i en ålder av 65 år. Jon var då 58 år och hade nog planat för mycket efter deras ålder och företagsamhet.

Han fortsatte som hemmansägare fyra år till. Han avverkade skog på hemskiftet ovanför Kyrkle. Skog som blivit lämnad efter den stora skogs-skövlingen. Tiderna var då inte så goda för hemmansaffärer, utan Jon fick hålla på en tid innan han fick sälja sin egendom. Det berättades om hans säregna sätt med höskörden, att han lät inte hö torka som vad andra gjorde utan tog in hö halvtorkat och satsade mycket på saltning. Det gick bra för han slog ner så liten areal för varje dag. Vad det gällde utgifter för salt påstod folket att han fick igen då han sålde hö

för det blev mycket tyngre hötappar. Han hade en tid egen häst på sin lilla hemmansdel. En liten märr och en kärra som han köpte av Reinhold Andersson i Rådsla (3 R 16). För en småbrukare att äga en häst på den tiden var någonting storslaget och bekvämt. De som var utan fick gå till fots och bära sina saker dit de ville komma. Kärran sålde han till min morfar där den har använts mycket vid vår gård. Jag har åkt många gånger i den kärran efter Mössövägen.

Jon Erling satte igång med ett riktigt storverk med att begära laga skifte över Mössöns jord och skog. Far berättade att han kom många gånger till dem och talade skrytsamt om sin hemmansdel och tillhörande affärer. När han gick hem så brukade far ro honom över viken och gjorde sig god vän med sin farbroder. Då kom de på tal om hur illa jorden var samsjedelad i vår by, och far klagade särdeles över förhållandet hur han vid deras gård ingenting ägde utan hälften ägde min mor sedan hon var ogift tillsammans med sin far, och att han hade ingen talan och förmåga att få någon förbättring med förhållandet av jordägorna. Jon framhöll att han var besutten med egendom och kunde få ordning i hela byn om han ville. Far berömde honom för att han hade kunnat kommit på en så klok tanke och framhöll hur bra det skulle bli för honom och de övriga grannarna.

En söndag strax därpå kungjordes från predikstolen i Njutångers kyrka att det skulle bli sammanträde med sakägare i Mössöns skifteslag i Mössöns skolhus. Det kom alldeles oförberett som en bomb skulle ha slagit ned i byn. Ingen annan än far hade en aning om vad som skulle komma. Allesamman voro betänksamma för den stora kostnaden som skulle drabba dem för denna lilla förbättring. De fick väl ändå veta att Jon Erling var syndabocken som hade makt att ställa till så mycket elände. En dag kom Jon till vår gård och satt där och diskuterade om förbättringen kom deras granne Jon Fransson (7 M 16) och var mycket ovetting. Först beskyllde han mina föräldrar att de kunde hysa en sådan usel person och sedan fick Jon Erling för sina gärningar. Om han hade haft tjugu år tillbaka så skulle Jon Erling fått stryk så att framtänderna hade ramlat ur käften på honom. Jon Erling i sin tur kunde vara mycket retsam men hade en särdeles förmåga att inte bli upphetsad och illa berörd. Han svarade Jon Fransson lugnt och spetakelfullt att då hade han också haft tjugu år tillbaka och då hade han nog fått haft tänderna kvar. Jon Fransons säkra omdöme var att ett hemmans värde i byn skulle gå åt för att täcka kostnaden med att få byn laga skiftad.

Min morfar hade nog velat haft byn laga skiftad men var betänklig för kostnaderna så att han gjorde opp affären med Jon Erling med att köpa hans hemmansdel, tillika med byggningen som stod kvar vid Oppigård

för ett pris av 1.150 kronor. Köpebrevet är undertecknat den 13/9 1897.

Lantmätaren Magnus Hofrén tillsammans med godemännen kom på utsatt tid till Mössön och höll sammanträde med den påföljden att ingen av sakägarna hade något yrkande att få byn laga skiftad. Morfar hade då köpt Jon Erlings hemmansdel och de andra tillsammans med honom lät förrättningen gå tillbaka. Morfar gjorde en god affär. Han fick sälja byggningen för 160 kronor och hade då sitt hemman utökat med en tredjedel till för 990 kronor och slapp undan skifteskostnaden. Laga skiftet i Mössön påbörjades tjugusju år senare nämligen år 1924 och avslutades 1934.

Trots att Jon Erling slogs med sin Karin flera gånger ville han ändå inte att någon annan skulle misshandla henne. Det blåste opp ovänskap mellan Karin och hennes granne båtsman Skarplycka. Karin hade beskyllt Janne Skarplycka (1 K 44) för att han stulit deras koskälla och för det hade hon varit mycket ovetting. Sedan hade Janne försvarat sig oskyldig och med stort munväder påpekat allt orätt Karin hade gjort. På allt detta gräl lurpassade Janne på hämnd för att oskadliggöra sin motståndare med att överfalla och misshandla henne en dag då Jon inte var hemma. Han hade sin son med som då inte var så gammal men var honom behjälplig att överfalla en värnlös kvinna. Många förklarade pojken oskyldig för han var aldrig grälsjuk och våldsam utan gjorde sitt uppdrag med förtroende och lydnad åt sin far. Det skedde efter vägen mellan gårdarna där de överföll henne med att dra kjolarna över hennes huvud och en höll i dem medan den andre slog henne med en dåligt kvistad stör. När Jon kom hem och tog reda på sin hustru efter denna grymma misshandel så blev han också ilsken på sin granne och satte iväg dit för att överfalla honom. Janne hade inte så stora kropps krafter som vad Jon hade och kände sig mycket osäker inför nästa sammanträffande. Det berättas att första tiden efter misshandeln på Karin var han mycket vaksam så att han såg då Jon kom på väg till gården och hade då sin bästa tillflykt med att skynda sig upp på gårdens tak. Efter att Jon inte fann honom i gården gick han och letade där omkring. Janne gömde sig bakom skorstenen allt eftersom Jon förflyttade sig. Man kan fatta att det var ett bra gömställe. Även om han blivit upptäckt så var det ett bra försvarsställe om Jon kommit upp på taket då hade det gått lätt att sparka ner honom. Om Jon hade tagit undan stegen så får man tro att en så omtänksam karl som Janne hade nog ett rep med för att fira sig ned från taket. Janne gjorde för sin del mycket oförståndigt med att tala om för Höks på Rödhälle (14 V 3) att de hade spöat Karin. Det kom fram till Jon och Karins öron så att vid stämningen för misshandeln fick vittnen på att Janne hade erkänt

sin gärning. Med påföljd att Janne och hans son vid nekandet av brottet blevo av häradsrätten dömda att infinna sig till tinget och svära sig fri. För en sådan rättsak beordrades de att infinna sig hos komminister Holmqvist för att undervisas om edens vikt. Pastor Holmqvist fick ingen framgång med undervisningen när de bara snodde sig undan med att de ingenting visste och ingenting trodde. Till sist började prästen med att fråga om andra världsliga saker som gällde utskeppningen vid Iggesund för att få Janne att yttra sig om någonting. Han frågade om det var bra förtjänst att arbeta vid stuveriet. Janne kom ihåg att passa sig med att svara att han varken visste eller trodde något om stuveriarbetet. Efter den omöjliga undervisningen som upprepades flera gånger så slapp de inställelse till tinget för att svära sig fri. Deras inställelse till undervisning hos prästen blev med tiden försummat så att målet blev uppskjutet på framtiden. En gång fick de böta för denna försummelse och därefter fick tiden gå utan någon dom och straff.

Mor berättade om det Karin kom hem till henne och visade sina sår och bulnader. Mor hade en väv uppsatt på logen och satt och vävde när hon kom. Hon berättade hur allt hade gått till väga. Den som höll i henne med kjolarna över huvudet hade trampat henne mycket illa på armarna. Med den tidens långa kjolar var deras behandling ett effektivt sätt att tysta ner hennes skrik och vrål.

Efter Karins död den 6 december 1893 kände Janne sig glad och trygg för vidare efterräkningar. Brita Jutterström (55 J 3) berättade om det Janne kom till dem efter Karins död och de frågade honom som det vanligen brukades om det inte blev ovant för grannarna efter "Jones- Kare", och fick det svaret att det var ovant att gå förbi den gården numera och inte se någon som gör långnäsa åt oss.

Två månader och tretton dagar efter Karin lämnade Janne Skarplycka detta förgängliga liv.

Jon Erling hade heller inte så djup sorg när hans hustru Karin dog. Han var snickare så att han snickrade kistan åt henne och efter en nödvungen svepning tog han henne på en kälke och drog henne, utan annan hjälp, på isen fram till Kyrkbyn och Kyrkogården. Därefter gick han till sin syster Stina-Lisa då sedan förra året änka efter Jonas Nyqvist (3 F 2), där han berättade hur Karin blev död på natten och han lade sig och sov i samma rum tills morgonen. Då frågade Stina-Lisa hur han kunde

sova så bra efter det som skedde, och Jon svarade att då behövde han inte vara rädd henne som han fått varit många gånger när hon levde.

Jon och Karin hade aldrig haft några barn. I det första äktenskapet hade Karin haft tre och i det andra äktenskapet två barn, allesamman pojkar som dog mycket små. En levde fyra dagar, två levde två månader och en levde tre år och sju månader. Det har berättats att den gossen som överlevde spädbarnsåldern fick stryk av modern sista dagen han levde. Han låg sjuk i feber och begärde vatten, som han upprepade flera gånger, vilket Karin ansåg för tjat, så att hon i sin ilska gav honom stryk.

Jon fick inte efter Karins död sitta lugnt i orubbat bo. De hade en gång liksom övriga på den tiden som var barnlösa i sitt äktenskap upprättat ett inbördes testamente. Med tiden i deras stormiga levnad började Jon frukta att Karin kunde förkorta hans liv. Om hon dödade honom fick hon deras tillgångar utan att behöva dela med sig till Jons arvingar. Han tyckte också att det var skada att förstöra testamentet för att om han överlevde henne måste han efter den tidens lag dela med sig hälften av boets tillgångar till Karins arvingar. Han gick då till häradsdomaren Lars Jonsson i Fegärde med sina stora bekymmer och han skrev en avskrift av testamentet och samtyckte med Jon att när nästa gräl uppkom och Karin blev våldsam skulle han framkasta att de kunde bränna opp testamentet som då skulle vara avskriften. En dag efter detta fiffel med testamentskrivning kom ett gräl igång som var ett bland de våldsammaste så att Jon försvarade sig med att slå Karin i huvudet med stekpannan. I samband med uppträdet kom de överens om att uppbränna testamentehandlingen som då i den upphetsade stämningen blev förväxlad så att det rätta originalet blev uppbränt och avskriften blev kvar.

Efter Karins död infunno sig hennes arvingar och ville ta del av boets tillgångar. De blevo anmodade att godkänna testamentet vilket då bara var en avskrift av originalhandlingen som inte ansågs giltig. När inte testamentet godkändes blev det stämning och rättegång. Jon Erling hade åter häradsdomaren Lars Jonsson i Fegärde som sakförare vid domstolarna. Häradsrätten dömde testamentet ogiltigt och lika dom blev det vid överklagandet till hovrätten. Arvingarna voro Karins tre syskon : Jonas Eriksson Strömgren (23 F 3) då bosatt i Saltvik, Idenor, Brita Erikdotter, gift med Anders Andersson Nyberg (23 F 2) bosatt Teknologgatan 7, Stockholm och Sara Margareta gift med farmaren Anders Bylin i Anoka, Minnesota.

Jag har mycket väl minne av Jon Erling, Farbror Jon som vi kallade honom, emedan han vistades mycket i mitt hemm. En gång minns jag honom då Mössövikén var isbelagd hade han rott till Bresnäs och kom från skogen ned till oss bärande en tjäderhöna som han fått i en snara. En annan minnesbild av honom är då han var hos oss en gång då sotaren höll på att sota. Mor hade satt för mattor och skynket övanför spisen så att inte sotet skulle ryka så mycket omkring i köket. Farbror Jon satt på kökssoffan och hade en hund med sig som satt på golvet intill hans fötter. När sotaren började att skrapa och dundra i skorstenen började hunden att skälla vilken Jon tuktrade med att slå honom med en käpp. Jag tyckte han var inte snäll då han slog hunden. Sista minnet jag har av honom är från slättertiden då han hjälpte mina föräldrar med att bärga in hö av en hässja i Lilltåkten hemma vid hans gård i Grönviken. Straxt förut hade han varit inlagd på lasarettet i Hudiksvall och kommit hem med bruten hälsa. Han avled den 26 augusti 1912. Kvällen före sin död hade han lagt nät i sjön tillsammans med Lars Enström (7 M 27) vilken skulle följa honom på morgonen för att taga opp näten och fann honom liggande död på golvet i sin gård.

Farbror Jons begravning var den första jordfästning jag var med om. Jag tyckte inte att det var så besynnerligt med en så gammal människa. Då kände jag mig mera rörd när samtidigt ett okänt litet barn lades ned i graven. Att ett litet barn måste dö var svårare att fatta. Jag minns att Algot Granström (11 K 6) bar den lilla kistan med barnet till graven

Den 31 mars 1913 hölls auktion efter Jon Erling. En dag som jag minns mycket väl då det tillika var den första auktion jag bevistade. Vi hade i vår skola varannandags läsning så att troligen hade jag och min kamrat Vilhelm Jutterström (55 J 6) enligt lag och förordning en ledig dag att bevista auktionen. På fjärdarna låg isen blank så att folk kunde taga sig fram med sparkstötting som på den tiden kanske fanns lika många av den gamla typen med stålbeslagna trämedar. Jag och min kamrat fick den största glädjen av dagen med att vi fick låna var sin sparkstötting som hade fjädrande stålmedar och åka på isen nedom auktionsgården. Jag minns så väl att sparken var grann röd målad och ägdes av Lars Erik Persson (1 M 34).

Av de varor som såldes på auktionen minns jag att det fanns böcker, kalendrarna Frideborg och Korsblomman och andra kulturella böcker. Mor berättade att när hon kom till Karin brukade hon underhålla med att sjunga skillingtrycksvisor. Jon kunde skriva vilket många på den tiden

inte kunde som var i hans ålder. Trots all tvedräkt i detta hem så kunde de ändå odla sina själsförmögenheter.

Logen ropade far in för 50 kronor och lät bygga opp den hemma vid gården som bagarstuga. Själva bostadshuset ropade Per Olof Myrgren (6 M 48) in och sålde den sedan till Jonas Vickström (1 K 46) som av den lät bygga gård i Snäckmor.

Nu har Erik Persson-Eng (49 F 2) sommarstuga på Jon Erlings gårdstomt som på laga skifteskartan innefattar ägofigur nr 720. Det enda som finns kvar sedan forna dagar är den släta tomtmarken och en rönn som Karin har planterat.

Grönvikens båtsmansgård

Johan Persson nr 167 Skarplycka (1 K 44) kom till Grönviken, Mössön år 1862 som efterträdare efter Nils Carlsson som tagit avsked från båtsmanstjänsten efter att ha varit båtsman för roten sedan 1850. Efter en tid blev Johan Skarplycka mycket missnöjd med jorden på sitt torp och klagade på rotebönderna som lämnat honom så besvärlig jord att bruka. Det brukade allmänt uppstå konflikter mellan båtsmän och rotebönder, emedan båtsmännen hade rättigheter att komma med och bönderna hade skyldigheter att fullgöra. Johan (Janne) Skarplycka hade också stora skäl att klaga över läget på sin jord enligt följande rättshandling.

Landshövdinge Ämbetet har tagit inneliggande vid, i behörig ordning den 14 oktober 1880 förrättad syn å torpet till båtsmansroten vid Norrlands första båtsmanskompani N: 167 Skarplycka, upprättade instrument i övervägande, och på 5 :te punkten av det med roten den 15 juli 1850 upprättade kontrakt föreskriver att : "Ett tunnland röjd och ett tunnland oröjd jord så nära som möjligt eller lämpligt ske kan", skall till båtsmannen upplåtas, alltså då upplyst blivit att vederbörande rotehållare tillhörig jord är att tillgå dels på kort och dels på 2000 fots avstånd från torphusen finner Landshövdinge Ämbetet, med ogillande av det gjorda ägoutbytet, såsom icke i behörig ordning tillkommit, skäligt till alla delar gilla och fastställa synemännens i instrumentet framställda förslag i anseende på den båtsmannen för här ifrågavarande rote tillkommande odlade jorden.

Denna resolution till Kronofogden i Norra Hälsinglands fögderi som har att dels delgiva vederbörande rotehållare densamma emot bevis, som

hit inväntas och dels tillse att beslutet till alla delar verkställas inom av Kronofogden bestämd lämplig tid därom rapport sedermera hit inföväntas.

Gävle Slott i Landskontoret den 22 april 1881.

På Landshövdinge Ämbetets vägnar

M. Floman

C. W Lundberg

1880 den 14 oktober förrättade undertecknad, på grund av Kongl. Maj:t Befallningshavandes i länet av den 21 sistlidne september samt Herr Kronofogden W. Andersson avskrift bifogande förordnande av denna dag, med biträde av nämndemännen Lars Jonsson i Pegärde och Lars Olsson (2 V 13) i Norra Iggesund, Njutångers socken, laga syn å torpet till roten vid Norrlands 1:sta Båtsmanskompani nr 167 Skarpflycka, och hade angående tiden för syneförrättningen skriftväxling med Kompanichefen Herr Kaptenen och Riddaren A. Lindbäck försiggått samt kallelse till undertecknade båtsman och rotehållare blivit utfärdad och kungjord. Vid förrättningen inställde sig såväl Herr Kaptenen och Riddaren A. Lindbäck samt rotehållarne Mårten Persson (6 M 15) å Mössön nr 3, Jon Fransson (7 M 16) å Mössön sub 3, Erik Persson (2 S 11) å Skarpflycka nr 2 och Anders Persson å Skarpflycka nr 3 (3 S 11) samt även båtsmannen Skarpflycka jämte hans företrädare Nils Karlsson Skarpflycka (11 K 3) nu i Kyrkbyn, Njutångers socken.

Sedan de för undertecknad utfärdade, härovan åberopade, förordnanden blivit uppläste, och efter det Herr Kompanichefen upplyst det ej mindre åbyggnaderne nu även till båtsmannen upplåten öröjd jord vore till belåtenhet och i följd därav någon syn därå icke erfordrades företogs förrättningen, varvid följande antecnedes :

Genom kontrakt den 15 juli 1850 hade rotehållarne förbundet sig att till båtsmannen Nils Carlsson Skarpflycka under hans tjänstetid lämna 1 tunnland röjd jord och 1 tunnland öröjd jord så nära husen som möjligt och lämpligen ske kan, men då den honom på grund härav tilldelade jorden befanns vara ytterst dålig och vattendränkt, hade han och rotehållarne år 1852 tillbytt sig den båtsmanstorpet nu tillhöriga jordägan, över vilket byte skriftlig avhandling i ett exemplar utfärdats samt överlämnats till Kompani Chefen, i vilkens arkiv den dock ~~den~~ ~~den~~ nu enligt Herr Kaptenen och Riddaren A. Lindbäcks uppgift ej finnes.

Jämlikt i avskrift bifogade kontrakt har med rotehållarnes begivande nuvarande båtsmannen Johan Skarpflycka med bibehållande av de förmåner, som i förstnämnde kontrakt bestämmas, år 1862 inträtt i den förres ställe, varvid han, som före kontraktets underskrivande ej besett

torplägenheten, ej kunnat antaga annat än det äldre kontraktet gjorda bestämmelser blivit följda.

Ägare till det ifrågavarande båtsmans roterande skatte-
tal som varken bifallit jordutbytet eller medgivit den nya båtsmannens
insättande numret, samt vilka det ålåge, att under båtsmannens uppförd-
ring till tjänstgöring hävda torpet, ansåg sig ej skyldiga sköta annan
jord än den, som till lägenheten överensstämde med kontraktet av den
15 juli 1850, varemot de så kallade legningsrotehållarne, som påstodo
att den jord som förre båtsmannen Nils Skarpflycka på egen begäran an-
hållit samt vilken därefter, utan att klagomål anförts i 28 år tillhört
torpet, även fortfarande vore lämplig, bestredo allt jordbyte, synner-
ligast som båtsmansjorden nu vore i dåligt skick.

Den nu till torpet ^{nu} hörande odlade jorden av omkring 1 tunnlands
vidd är med undantag av några mindre potatisland belägen på ett avstånd
av omkring 1/8 mil från åbyggnaderna, samt den dit över en oländig höjd-
sträckning ledande vägen föga bruten samt omöjlig att befara med skörden
Till hävden dålig ansåg synemännen för densammas sättande i fullgott
skick erforderligt :

90 lass gödsel - - - å	0:67	60:30
1/2 :ten av därvarande stängsel; dels nystänges		6:00
dels repareras		15:00
Dikerna ränsas för		<u>81:30</u>
	<u>Summa Kronor</u>	<u>81:30</u>

På grund av vad sålunda förekommit, och då båtsmannen Skarpflycka,
genom å honom den 15 maj och den 1 juni 1862 överlätet kontrakt av den
15 juli 1850 tillförsäkrats jord så nära husen som möjligt och lämpliger
ske kan, samt utränt blivit det vederbörande rotehållare tillhörig jord
finnes dels på kort dels på omkring 2000 fots avstånd från husen, till
vilka bägge ägor körväg finnes, samt nämnde rotehållare därjämte ej kun-
nat visa, varken att det gjorda ägoutbytet tillgått på lagligt sätt el-
ler av Kompanichefen gillats, ansågo synemännen skäligt, att sedan båts-
mannen antingen försatt den av honom nu innehavande jorden i gott stånd
eller ersatt det härför erforderliga arbetet med skäligen ansedde 81
Kronor och 30 öre, detsamma utbytes mot någon sådanⁱ lagligt skick när-
mare torpbyggnaderna, till vilket ägoutbyte lämpligaste tiden ansågs
vara den 14 mars 1881. År och dag som ovan.

Lars Jonsson

Arv. Muntzing
Lars Olofsson

Nr 167 Skarplycka

Antagen och inskriven i nr 167 Skarplycka den 27 juni 1862.

O. F. Kreüger

Båtsmanskontrakt

Undertecknade båtsmän vid 1:sta Norrlands 1:sta Kompani Nr 167 Skarp-
lycka i Njutånger och Mössön samt drängen Johan Persson Blomqvist i
Nickåra hava överenskommit om följande vilkor nämligen :

1. Att båtsman Nils Skarplycka skall avträda båtsmanstjänsten och i
stället leja ovannämnde Johan Blomqvist, vilken ingår på samma vilkor
och förbehåll som Nils Skarplyckas kontrakt den 15 juli 1850 äro upp-
givne.
2. Att som Nils Skarplycka nu genast till Johan Blomqvist avträder hus,
jord, årspenningar och kost, samt alla förmåner som i ovanstående kon-
trakt äro angivne, så äges densamma, att emottaga alltsammans, som det
nu befinnes, hus och jord får Blomqvist besitta i sin och sin tillkom-
mande hustrus livstid med de vilkor 8:de punkten innehåller.
3. Som även vi rotehållare i Mössön och Öränge bevilja att ovannämnde
Johan Blomqvist får begagna samma kontrakt, som Nils Carlsson Skarplyc-
ka har med oss rotehållare ingått, så skall även Johan Blomqvist upp-
fylla de vilkor som förefinnes i detsamma.

Att sålunda överenskommit och avtalat är bekräfta med egenhändiga
underskrifter.

Njutånger och Nickåra den 15 maj 1862

Johan Skarplycka

Nils Skarplycka
avskedad båtsman

Såvida förenämnde Johan Persson Blomqvist uppfyller honom åliggande
skyldigheter som båtsman, godkänna undertecknade rotehållare föreståen-
de kontrakt med det uttryckliga vilkor att Nils Skarplyckas kontrakt
av den 15 juli 1850 med rotehållarne skall tjäna till efter rättelse och
att 8:de punkten i sistnämnde kontrakt tillämpas på Johan Persson Blom-
qvist, om sådana fall förekomma, som i samma punkt äro intagne.

Öränge den 1 juni 1862.

A. M. Ångman ägare av nr 3 och 4

i Öränge by.

Per Persson ägare av nr 1 i Öränge by

Anders Colling ägare av nr 2 Öränge "

Jon Fransson ägare av sub 3 i Mössön

Vittnar	Mats Jonsson ägare av nr 3 i Mössön
Jon Olofsson i Mössön	Henrik Ersson ägare av s. s. 1 i Örange
Olof Jonsson i Mössön	Bengt Colling ägare av sub 1 i Örange

I anseende till Kronolänsmannen L. Västerlunds inträffade sjukdom förordades Kontorsskrivaren A. Muntzing härigenom att i laga ordning förrätta till i dag utsatta båtsmanstorp . . . i Njutångers socken Norra Hälsinglands Kronofogde-kontor den 14 oktober 1880.

Vald. Andersson

Till Konungens Befallningshavande i Gävleborgs län.
Härmed får jag erkänna emottagandet av 3 :ne syneinstrument för båtsmansrotarne nr 179 Åkman, 183 Edsta samt 167 Skarpflycka och påkallas de tvenne förstnämnde ingen vidare åtgärd från min sida. Vad nr 167 Skarpflycka beträffar får jag vördsamt anhålla, att då karlens kontrakt bestämmer att den odlade jorden bör vara belägen i närheten av torpet, samt nu uttrönt blivit att sådan jord finnes att tillgå, rotehållarna måtte förpliktas tilldela båtsmannen densamma emot de vilkor som äro upptagna i syneprotokollet. För närvarande är den odlade jorden långt avlägsen från torpet och nästan oåtkomlig för brukning, emedan ingen väg finnes och en högst oländig gångstig ledes till densamma. För övrigt torde jag få hänvisa till sista punkten i syneprotokollet av den 14 okt.

Gävle den 16 december 1880

A. Lindbäck

Kompanishef

Vid kaptен Lindbäck's laga syn å Janne Skarpflyckas båtsmansjord skulle jordägan Rönnstranden utbytas mot ett tunnland jord i Olandsmyran. Mor brukade berätta om hur denne kaptен måtte opp jorden och lät slå ner pålar för dess gränser, och hur rotebönderna måste finna sig med förrättningen. Men det gjorde inte Janne Skarpflycka, utan blev mycket missnöjd och protesterade att betala summan 81:30 kr. som gälde hans jords vanhävd vid bytet. Rotebönderna voro bekymrade för att Janne skulle erkänna sin skuld, för de ville inte byta till sig Rönnstranden för något pris. Straxt därpå då kaptен Lindbäck hade någon annan förrättning i Njutånger och höll till på Gästgivargården uppsökte Janne Skarpflycka sin shef, utan diciplin, och framhöll med elaka ord sina krav och hur illa han hade blivit behandlad av kaptenen. Kaptenen tog inte mot

något ovetat utan svarade att Skarpflycka hördes att kunna klara sig själv och förklarade att han tänkt gått med saken till högre instans som hade befriat honom att betala summan för jordens vanhävd. Därmed var Janne Skarpflycka utan bistånd av kapten Lindbäck, besvärstiden gick ut, och han måste fortsätta att bruka sin jord i Rönstrand.

Janne Skarpflycka hade intresse att läsa och hade lärt sig skriva. Han hade ortstidningen tillsammans med två andra mössöbor, Sven Persson (5 K 34) och Jon Olsson (6 M 13).

Jon Olsson omtalades för att vara en bland de första av socknens allmog som hade ortstidning, som av honom förbilligades med att ha den tillsammans med skräddaren Per Gustav Söderström i Fegärde (10 T 3). Kulturen kom till Mössön på den tiden trots det långa avståndet och sparsamhet med penningarna. Dessa två tidningsläsare lämnade tidningar till varandra då de träffades vid kyrkan om söndagarna.

Att tre hushåll kunde förenas och ha en tidning tillsammans anses av oss som omöjligt. Mor berättade om denna tidningsläsartrio att Janne var mycket noga med de gamla utlästa tidningarna som skulle delas upp lika för alla tre. Det fanns inte så mycket papper och gamla tidningar kunde användas för olika ändamål.

Janne Skarpflycka blev änkeman två gånger men hade förmåga och tur med frieri, för han gick i äktenskap samma år som hans hustrur dog. Vi kan fatta, att det måste ha varit svårt för en ensamstående båtsman att lämna torpet och vara borta i tjänsten.

Min mor brukade berätta om Jannes andra hustru, Anna Jönsdotter, hur hon otrivdes när Janne var borta i tjänsten på Skeppsholmen. Hon brukade sucka och säga : "Nu är det ett stort svalg mellan Janne och mig".

Brita Lisa Jansdotter som blev Jannes efterlevande änka i trettio tre år minns jag mycket väl. Hon hade sina ärenden till vår gård med att köpa mjölk, skicka efter varor från affärerna och anlätade far att kvittera ut pension. Då skrev far hennes namn på pensionskvittot och Brita Lisa ritade till ett B och ett L mellan förnamnet och efternamnet. Mor anlätade henne mycket med att sticka strumpor och vantar samt karda ull till spinning av garn, vilket hon fick arbeta med som betalning för sin skummjölk och något hektogram smör. Många gånger fick hon av folket i byn produkter såsom fisk, kött och fläsk när grisen slaktades, mjukt bröd när det bakades och ibland gick man dit med sötmjölk, Hon hade nog mycket knappt att leva på sina bidrag. Ved skulle hon ha av

rotebönderna och kommunen betalade huggningen. Jag deltog med att köra hem hennes ved som var en aln lång och upptravad i kastar. Trots en mycket kall bostad hade hon tillgång på ved att elda med.

Om Brita Lisas personlighet kan man säga att hon var mycket försynt och tänkte sig för innan hon yttrade sig. Efter en stunds betänkande kunde hon svara nyfikna människor med ett lämpligt ordspråk eller att läsa en passande ramsa som inte förolämpade folk.

Efter sedan hon blev änka hade hon en ko och brukade sin jord så länge hon orkade. Det fanns folk som slog ner hö och biträdde med annan hjälp för mycket låg ersättning. Därefter fick allt förfalla och jorden blev allmänt mulbete.

Våren 1919 flyttade Brita Lisa från sin stuga i Grönviken. Jag minns henne inte annat än ofärdig i ett ben som besvärade henne att gå. Sista vintern blev hennes rörelseförmåga mycket försämrade, så att hon var dagligen beroende av grannar som kom och biträdde henne. Man kan förstå hur svårt hon hade haft det med att bo ensam i sin stuga. Det lämnades små bidrag från kommunen, men efter min åsikt var grannarna på den tiden inte så rädd för besväret att biträda med hjälp till pensionärer som vad de är i vår tid. Brita Lisas bror Jan Jansson (6 E 2) i Övernjöte avled 1817 och hon blev arvinge till halva boets kvarlåtenskap emedan de var utan barn. Arvet gällde en summa av två tusen och några hundratals kronor som kommunen tog i förvar för det underhåll hon hade fått och för det underhåll hon skulle få. De styrande i kommunen gav henne frihet att välja och bestämma vad hon ville vara inackorderad vilket blev bestämt till Sven Nilssons (2 B 19) i Mörtsjö där hon blev kvar sitt återstående liv till 1927. Grannarna i byn rodde henne och hennes tillhörigheter till Snäckmor där Sven Nilsson hämtade henne med häst och vagn. Det övriga bohaget fraktades till Snäckmor och lades in i sockenmagasinet vid kajen där det senare såldes på auktion.

Då Brita Lisa packade ner sina saker som hon lämnade och for ifrån gav hon presenter till sina vänner och bekanta som hade bistått henne. Mor fick en galvaniserad hink och en handduk av henne vid avskedet.

Klom-Olle och hans efterträdare

7M14
 Olof Jonsson Öberg kallades allmänt för Klom-Olle emedan han var grovväxt och tjock. Han var inte så lång som sina bröder men hade ändå mycket stora kroppskrafter. Mor berättade, det hennes mormor hade berättat om Olle farbror i Holmarne som hade så gott sinnelag och särskilt vänlig mot barn. När jag som barn hörde berättas om Olof Jonsson så blev han för mig Mössöns stora hjälte, emedan han hade deltagit i krigsdrabbningar vid Sveriges sista krig. Han blev 1813 utkommenderad som beväringsskarl tillika med sin svåger strandfiskaren och skogsvaktaren Per Mickelsson Sjölund (7 M 12) då bosatt i Mössön. De blev en gång då de vistades i en mindre båt beskjutna av fienden och måste lägga sig på båtflaken för att bli skyddade. Klom-Olle kom inte hem oskadad för kulorna utan hade en tumme mycket svårt skadad, fast det nedsatte ändå inte hans stora arbetsförmåga.

På vintern drog han sina lass på kälke och på sommaren drog han lass på trädrög. Tillsamman med Olandsmyran brukade han den östra Rödhällstäkten som han uppröjt och odlade och gav arrende till Sofieholms ägare. För den täktens brukande drog han mycket både hö och gödsel. Om man betänker den motlut som är från sjön och opp till Rödhällstäkten så måste han ha haft krafter om det skulle bli något uträttat. Han var även lika kraftfull vid arbete i skogen. På Olön där han hade skogskiften arrenderade på femtio år högg han kastved och drog ner den till stranden lika bra på sommaren på trädrög som på vintern på kälke. Sedan avyttrade han veden med att ro den till Hudiksvall. Segel använde inte Klom-Olle. Han brukade säga, att kunde man ro fram båten i motvind så var det inget arbete att ro i medvind.

På den tiden då styrkan och arbetsfliten var så högt värderad kan man föresrälla sig att Mössön hade en stor tillgång som hade sådana kraftkarlar som Olof Jonsson och hans tre bröder vilka voro bosatta där med sina familjer.

Olof Jonsson Öbergs levnad slutade med att de fann honom död på isen vid Rövarnäste den 12 mars 1860. Den sista vintern hade hans goda hälsa tagit slut så att han nödgas avhålla sig från tyngre arbete. En dag kände han sig så pass bättre att han beslutade sig för att ta kälken och höskrindan och dra hem hö från Rödhälle. På hemvägen avled denne odalman sextioåtta år gammal.

Olof Jonssons gård i Småholmarne, på laga skifteskartan ägofigur nr 726, finns kvar än i dag lika utan påbyggnad. Den är ett händernas verk som blivit bevarad efter en nybyggare och nyodlare sedan början av 1800- talet. Hans efterkommande blevo kvar vid gården till sommaren 1947 då de sålde den till Iggesunds Konsumförenings personalklubb som fortfarande äger gården.

Johan Petter Enström (7 M 20) var styvson till Olof Jonsson men blev behandlad som hans egen son och blev kvar och bosatt i gården. De omtalades att vara fridsamma människor i motsats till deras släktingar och grannar i Grönviken. Johan Enström hade yrkesskicklighet som murare och kakelugnsmakare. I hans sonson Gerhard Enströms (1 B 17) gård i Mössön finns kvar två kakelugnar som är uppsatta av honom.

Johan Petter Enström och hans hustru Ingrid Jonsdotter-Svärd hade fem barn av vilka två dog ung. Dottern Karin, född 1848, omtalades som en kunnig kvinna som kunde antaga tjänsteplatser som de flesta på den tiden inte duga till. Hon var bland annat husföreståndarinna en tid åt en inspektor på Arnön. År 1888 då Arnöns by och Hornslandet härjades av brand vistades Karin där och blev mycket skadad på grund av skrämsel vid branden. En tid därefter tjänstgjorde hon som husföreståndarinna åt en inspektor vid Bergvik. Hon dog ogift 70 år gammal.

Johan Enströms son Lars Olof Enström (7 M 27) och hans hustru Lisa Östlin blev efterträdare i gården. De hade många barn som hade särskilt stor omsorg om sina föräldrar.

Av Olle Enström har jag fått de flesta uppgifterna till dessa nedskrivningar. Han var en god berättare med mycket gott minne och brukade inte skarva på sina berättelser, så att man behövde inte tvivla på sanningen då han berättade om det han hört och sett. Han hade från yngre åren arbetat vid stuveriet och hade mycket att berätta därifrån. Då fanns det segelskutor som lastade trävaror och gick till andra länder. Vem som helst kunde taga sig an att lasta ett fartyg efter att ha överenskommit med kaptenen om priset. Efter Enströms berättelse kom de första stuveriarbetarna från Mössön. Där det då fanns så många karlar att de kunde stuva en skuta.

Han berättade bland mycket annat om hur han och hans två systrar tjänade samtidigt hos Gästgivare Färner i Njutånger. Karin hade sin plats vid gårdens restaurang, Lena vid ladugården och Olle som skjutspojke. Skada att man inte minnes allt vad Enström berättade därifrån. Det hände mycket på en gästgivargård med det stora företaget som det var

innan Norrländska stambanan kom till och mycket resande färdades efter kustlandsvägen. Gästgivaren Ferner hade omkring tjugu hästar. Enbart för posten när den kom skulle fyra hästar stå till förfogande.

Los-mor och hennes son Jonas Bolin

På Enströms gårdstomt fanns en stuga som beboddes av Olof Jonssons syster Anna Jonsdotter, som kallades Los-mor, född . /3 1796 och hennes son Jonas Bolin född 21/10 1818. Hon kallades för Los-mor emedan hon varit gift med en lots i Hudiksvall. Lotsen ^{Johan} Bolin dog när sonen Jonas var mycket yng och Los-mor kom från Hudiksvall tillbaka till Njutånger där hon i många år var hushållerska åt änkemannen Nils Sjulsson (4 S 8) som hade fördelsjord från hemmanet Sundsätter nr 1. Gården där de bodde stod på samma gårdstomt som nuvarande Erik Bodéns. Efter att Los-mor varit husföreståndarinna i många år kom de, troligen efter hennes påverkan, till beslut att de skulle gifta sig. Bruden var då 50 år och brudgummen 78 år. De vigdes den 20 december 1846 och den staccars brudgummen dog två dagar därefter. Det berättades att på morgonen den dag de skulle vigas satt det en flock korpar i träden vid gården. Vid denna syn skulle bruden ha yttrat att bröllopsfolket kom tidigt.

Därefter kom Losmor i äktenskap med änkemannen båtsman Anders Jonsson Mörtsjö (4 T 9) bosatt på Rössäng i Öränge vilken levde till den 4 april 1849. (I Njutångers släktbok står det fel. Anders Mörtsjös andra hustru skall vara Anna Jonsdotter, född . /3 1896, d. t. bonden Jon Eriksson i Mössön 3. Tidigare gift och änka efter lotsen Johan Bolin i Hudiksvall).

Under den tid Los-mor bodde på Rössäng hade hon en styvdotter som begick barnamord. Barnet som hon födde och dödade grävde hon ner i skogen någonstans väster om Magasinbacken (Nuvarande den så kallade Slaktarbacken). Efter att det uppdagades blev hon ransakad och av häradsrätten dömd till döden. Domen överklagades och blev förmildrad till 28 dygn på vatten och bröd, vilket ibland kunde vara en straffmetod som folk inte överlevde.

Min morfars far, Per Eriksson (5 K 27) i Mekrossla, satt då som nämndeman på det urtima ting som hölls hos Sven Nilssons (8 N 9) i Öränge angående barna-mörderskan . Före denna händelse hade också Per Eriksson

suttit vid häradsrätten och dömt Johan Larsson (3 N 12) i Bäckmora till döden. Johan Larsson avrättades den 28 november 1845 vid avrättningsplatsen i Sivik för mord å sin svärfader . Per Eriksson ville inte bli omvald och fortsätta som nämndeman, för han tyckte det var obehagligt att ha dömt människor till döden.

Efter vistelsen på Rössäng kom Los-mor och hennes son Jonas Bolin att bli bosatta vid Enströms gård i Småholmarna. Min mor mindes Los-mor mycket väl och brukade beskriva hennes utseende och framträdande. Hon brukade inte tvätta sig och var så lortig att det blev sårkvisslor i ansiktet. När hon kom till vår gård gick hon klädd i förskinn med förstugunyckeln påträdd på förskinsremmen och framträdde mycket robust med kraftord och grova svordomar. Mor berättade om då hon kom dit och skulle gå in i hennes stuga hann hon inte stiga över tröskeln förr än Los-mor ropade med hög röst att hon skulle stänga dörren. Värmen skulle bevaras i stugan. Tur att de hade öppenspisens stora spjäll som drog ut en del av dunsterna.

Min sagesman Johannes Erling (6 S 8) berättade om interiören hos Los-mor vid deras besök och hur de plägades på kaffe. Kaffet var nog kokat av någorlunda rent vatten men sockret tyckte han var oaptitligt. De högs av en sockertopp som tycktes vara mera svart än vit. Enar Vickström berättar efter sin far (1 K 46) vilken som barn bodde granne med Los-mor att hon hade följande ordstäv : "Jag vet bestämt att jag hade en riktig mor" --- Och hon sa "Det är det samma vad en människa äter bara hon får äta sig mätt;" och hon kokade strömmingsoppa på juldag.

Det kom mycket folk på besök emedan de brukade ha getabock för betäckning av traktens getter. På den tiden hade alla fiskarhushåll getter och även i andra gårdar i byarna fanns det getter. Alla öar avbetades av allslags boskap och till vinterfoder togs vara på vass (så kallad rör) och löv. För barnen kunde det vara intressant att vistas hos Los-mor och Bolin då de hade en bock att titta på, emedan äldre bockar var sällsynta. Ingen ville hålla sig med bock om de kunde slippa. Jag har sett ett mycket stort bockhorn som sades vara efter Bolins getabock.

Los-mor levde till hög ålder. Det tycks inte vara så farligt för hälsan att leva i smutsen. Efter ett så lortigt leverne var de noga att göra människorna rena och snygga efter döden. Det berättades att Bolin gjorde sin mor ren och satte på henne den granna mössan och andra persedlar av sockendräkten så att hon blev snygg för den sista färden.

Bolin omtalades som en god humorist som alltid kom med kvickheter till nöje för alla han umgicks med. Olle Enström som var en mycket god

berättare och hade ett bra minne hade alltid något roligt att upprepa efter Bolin.

Som bidrag av kommunen för det Bolin skötte om sin mor vid hennes sista tid fick han nyttja och få avkastningen av ett strömmingsnotvarp på Olön. Han hade också getskötseln kvar sedan hans mor slutade. Skada att jag glömt vad hans getter och bockar hette emedan de hade så skämtsamma namn.

Bolin hade omåttligt begär för brännvinet och gjorde stora besvär för att få tag på något att dricka. Mor brukade berätta hur han kom till hennes mor och tiggde brännvin och framhöll att han hade fordran att få, för han hade haft stor omtanke om henne emedan han var hennes gudsfar. Han brukade fiska mycket simpor som han avyttrade, vilka rensade och tillredda på den tiden var en mycket eftersökt maträtt. För ett kok simpor skulle han ha några öre och en sup. Kan nämna att vid sekelskiftet kostade rensade simpor ett öre stycket utan sup. Bolin hade kyrkvårdsmor (Erik Erikssons hustru i Kyrkbyn) (8 K 6) till bästa kund, för där kunde han få mer än en sup för ett kok simpor. Då han skulle gå upp på socknen med dessa affärer förklarade han för grannarna att han skulle stå och höra om sig för sin förkylning. Skulle stå och höra om sig var ett talesätt på den tiden för dem som sökte läkare, om det var doktorer eller naturläkare. Brännvinet blev för Bolin en oundgänglig medicin även om han inte hade kroppsligt ont. Sista gången Bolin gick hem efter att ha varit till kyrkvårdsmor med simpor blev ett svårt oväder med mycket snö. Grannarna blev oroliga för att han hade blivit liggande efter vägen hem, så att de sände bud efter hans kusin Jon Fransson (7 M 16) som tillsammans med dem skulle kontrollera om han fanns hemma och tog ansvaret och bröt upp dörren till hans stuga med påföljd att de fann honom liggande död på golvet. Olle Enström berättade om hur mycket det snöade och hur mycket snö de skottade den dagen då de fann Bolin död.

Folket på Haret

Den trakt vi kallar Holmarna kallades förr för Småholmarna, emedan det före landhöjningen funnits fem holmar på det området. Om man räknar upp dem på platsen för Enströms gård så har det varit en holme. Öster därom fanns en holme som jag minnes vara nära omfluten av vatten på höstarna vid stora sjösprång. Holmen väster om Enströms benämndes till senare tid för Sjöbodholmen. Längre åt väster där det nu står en stuga fanns också en holme kringfluten av vatten. I förteckning över avlidna i Njutångers församling från år 1790 nämnes Småholmarna i samband med en drunkningsolycka. Bonden Johan Jonsson (5 M 5) i Mössön drunknade vid Småholmarna den 21 januari 1790, 64 år gammal.

Det vi kallar för Haret bebyggdes vid tiden omkring 1880 av fiskaren Erik Östlin (13 P 3) vilken flyttade dit en byggnad som förut hade stått som skärboning vid Ytterklack och brukats av Per Andersson (1 K 14). Per Andersson flyttade den till Ytterklack från nuvarande Lennart Nordlunds gård, Mössön nr 1, där den stått öster på gården i riktning öst och väst.

Erik Östlin, född 1843, omtalades som våra trakters främsta skärkarl med att skjuta och fånga alla arter av djur både till land och vatten. Han kallades för prickskytt som med kulgevär kunde nedlägga spelorren i trädtoppen och skjuta prick på sälskallen i sjöhävningen. Han gjorde sig även känd som en duktig skytt vid den tidens tävlingar i ett hemvärn som kallades skarpskyttar, där han antog namnet Krut. Två andra kända skarpskyttar i socknen var Tron och Rapp. ^{Svensk jakt} Jonas Sundkvist (6 M 16) antog skarpskyttarnamnet Tron och Per Persson (5 K 35) namnet Rapp.

Östlin hade sina skärboningar på Bergön vid det så kallade Käringhålet. En tid hade han också skärboningar på Kråkön och bodde där med sin familj och idkade fiske. Han vistades uti skären på vintern nästan lika förmånligt som på sommaren. En gång räddade han skeppsbrutna från en skuta som en natt förläste nodost på Disa. Sjomännen kom iland på Disa och hade ingen båt så att de kunde taga sig därifrån. Östlin vilken var den ende som vistades i skären såg dem på morgonen då det ljusnade så att han kunde rädda dem. Det hände år 1888. Skutans namn har jag aldrig hört. Vraket ligger där ännu, för jag har hört att husbehovsfiskare som hade skötar där för några år sedan fastnade mycket illa med sina redskap.

Östlin fick en vådlig död, som av somliga misstänktes för att något brott hade begåtts. Det hände vintern 1898 som dåvarande fyrvaktaren på Agö fyr, Erik Olof Lindfors (Enångers Släktbok 3 N 15), och fiskaren

Emil Iggbom på Agön, född 1869, död 1947, hade farit till Hudiksvall. De företog resan med båt från Agön till Mössön och därifrån gick de till Iggesund för att komma till Hudiksvall. Vid återresan från staden kom de till Östlins i Holmarne där de kom i dryckeslag med Östlin i vilket de kom till beslut att Östlin skulle följa dem hem till Agön. Händelseförloppet har för mig berättats att Östlin hade en den tidens fiskarbåt som kallades löja, med vilken han släpade efter kamraternas båt. På bägge båtarna hade de hissade segel och färden hade gått bra om de hade varit nykter och klok. När vinet går in går vettet ut. Innan de kom fram till Agön slutade deras glada seglats med gräl om båtarnas manövrering så att kamraterna tog loss och kastade av släptrossen till Östlins båt med det beskedet att han fick segla bäst han ville. Efter vad jag kan förstå om segling så kunde det inte gå så bra att styra en släpande båt med tillsatta segel. Vid agöbornas insegling i Agö fiskarhamn sågo de Östlin komma efter dem och seglade in i Storhamnen. Man vet inte hur deras berättelse stämmer med vad som hände. Ibland har jag hört berättat att han seglade iland vid Ormsand utanför Storhamnen. Troligen blev det mörkt innan de kom i land på Agön. Efter vad Lindfors och Iggbom berättade så gick de på kvällen vägen till Storhamnen och letade efter Östlin utan att finna honom. Följande dag gick dåvarande fyrmästaren på Agön, efter det han hört att Östlin inte kom fram, att söka efter Östlin och fann honom liggande död efter vägen till Storhamnen inte långt från Agö fiskarhamn. Fast det hade snöat på natten hade fyrmästaren iakttagit spår efter folk som kommit från fiskarhamnen och vänt där Östlin lå, död. Båten hade Östlin inte lagt fast och bundit utan den återfanns vid Storzjungfrun. Detta vådliga dödsfall hände den 4 februari 1898.

Följande dagar rasade en storm med mycket snöfall, och därefter blev det kallt så att hela Agöfjärden frös till. Då fraktades Östlins döda kropp med båt till Hornslandsudden där de lade honom intill en stor sten som gick att beskriva som igenkänningsmärke och de högg mindre skog och ris som de lade över honom till skydd, därefter gick de upp till de styrande myndigheterna och meddelade dödsfallet och det som hänt.

Det väntades med oro i Östlins hem när det gick flera dagar och han inte kom tillbaka. Då komminister Nordvall kom till Holmarna fattade Östlins änka, Brita, innan prästen sade något, att han kom med dödsbud. Det har talats om från den tiden att de hade stora bekymmer i en del hem innan de fick sina anhöriga i den vigda jorden, men detta fall tycker jag skulle vara de svåraste. Den äldsta sonen Per Östlin kom med mycket bekymmer till Erik Östrand (9 K 15) och bad honom taga hästen

och köra till Hornslandsudden och frakta hem hans döde fader. Man kan fatta att det måste ha varit ett svårt uppdrag att företaga en sådan resa.

Det var hårda tider med en stor kamp för tillvaron att skynda sig uti sin omgivning för att tillvarataga allt som naturen gav både till land och vatten. Den som inte kunde passa tiden för alla näringsfång och förtjänster under den förgångna självhushållningens tid hade svårt att försörja sin familj. Trots detta slit och släp både brått och sent var människorna mycket mer tjänstvilliga mot grannar och omgivningen då än vi är nu de senare tidens barn. Nu är det gott om penningar och det går så lätt utan någon försakelse att ge vid insamling till behövande. Vi har en välordnad socialvård som har tekniska hjälpmedel att tillgå. Hade Östlin avlidit under sådana förhållanden i vår tid så har det blivit en stor och omfattande polisundersökning och myndigheterna har tillkallat en helikopter som fraktat honom hem från Agön. Det besvärliga i vår tid är den ökade brottsligheten så att polisernas antal inte räcker till. Domstolarna dömer många vilkorliga domar men ändå är det stor köbildning till fängelserna.

Erik Östrand och Per Östlin hade en besvärlig resa med att komma till Hornslandsudden och finna Östlin. Det hade fallit mycket snö och var dåliga vägar att färdas. På hemvägen fick de övernatta med hästen och den döde Östlin och själv gå till vila över natten i en gård bland okänt folk i Gäddviken i Lingarö. Dagen efter när de kom till Hudiksvall körde de till stadens bårhus och tillkallade polisen för undersökning av dödsfallet. Polisen tillkallade ingen läkare för undersökning, utan de fick fortsätta hem till Mössön. Inte heller hade polisen något förhör med dem som hade varit med Östlin vid hans resa till Agön.

Östlins änka, Brita, hade alltid sina misstankar om sin mans död. Hon påstod att han hade blå märken på kroppen som kunde varit efter misshandel. De anmälde händelsen till länsman Västerlund som var länsman i vårt distrikt, men han svarade att han kunde inte ta opp saken till behandling emedan Agön låg inte i hans distrikt utan låg på Hudiksvalls område. Brita anlätade deras granne Jonas Vickström (1 K 46) som upprättade en skrivelse till Hudiksvalls poliskommisari^e med yrkande att de skulle vidtaga en utredning om Östlins dödsfall. Hon fick aldrig något svar, utan det blev liggande utan åtgärd.

Östlins död omtalades mycket även i samband med vintrarnas väderlek. Det hade varit en mycket lämplig och mild förårs vinter som i februari slog om till den svåraste snövinter. Den söndag mössöborna skulle till

kyrkan då Östlin begravdes måste karlarna sätta på sig storstövlar för att taga sig fram i snödrivorna.

Änkan Brita giftade om sig med Olof Bergqvist (12 M 4) som blev bosatt på Haret och dog där år 1919. Honom minnes jag mycket väl. Hur han alltid var ren och snyggt klädd och talade en bättre dialekt än andra infödda njutångersbor. Jag minnes de gånger han kom till oss och satte sig på soffan och blossade och rök tobak som var mycket förnämre än vad andra rök på den tiden. Han tycktes vara beläst och intresserad av bokliga kunskaper. På grund av sin gudstro och religiösa intressen gav han trots sina små förhållanden en betydande summa pengar till missionsföreningen då Lutherska bönhuset byggdes i Njutånger. Han hade lätt för att uttrycka sig på svenska språket och var talför som han bland annat utnyttjade som auktionsutropare vid missionsauktioner. Sin gård på Haret vårdade han mycket väl med att bygga en snygg öppen veranda och satte opp en flaggstång samt hade bron över Lillsundet i mycket gott skick. Jag tycker att det var storslaget efter den tidens anspråk. Då de inte bodde där på sommartiden utan vistades då i sin skärstuga på Bergön.

Denna gård på Haret köptes i början av 1930- talet av Per Midell (3 V 26) som flyttade den till Tälje.

Erik Östlins son Per Östlin (13 P 4) eller Pelle som han kallades, gift med Tilda Karlsson från Långvind, byggde gård och bosatte sig på Skärsudden. Pelle hade samma kynne som sin far med att tillbringa vintertiden på Bergön lika mycket som i sitt hem i Mössön.

Tilda hade affärsbegåvning fast hon var obemedlad att kunna satsa på något som gav vinster. Hon var duktig med att plocka bär som hon sålde med större vinst än andra bärplockare. Hon reste till Stockholm och sålde sina bär på ett torg och fick minutpriser. Det tillgick så att hon underhandlade på förhand med kaptenen på passagerarbåten som gick från Hudiksvall till Stockholm om att få resa fritt med sina bär på båten om hon hjälpte till bland kökspersonalen under resan. Då hon kom till Stockholm tog hon in och bodde hos en moster som hade torgstånd där bären såldes till höga priser. Efter den tidens förhållande tycker jag att det var storartat att kunna göra sådana resor till släktingar och förena det med goda affärer. Hon kom hem med presenter till sina anhöriga och hade upplevelser att berätta.

Pelles yngsta son, Erik Östlin (13 P 7), flyttade deras gård till Öränge år 1932.

Den sista gård som uppfördes vid Holmarna

Erik Olsson (7 M 25) byggde sin gård vid tiden kring 1907. Han var måg till Jon Fransson (7 M 16) och bodde den första tiden med sin familj i en byggnad på sina svärföräldrars gård. Erik Olsson, född 1870 i Åmots bruk, Ockelbo, gick vägen för sökande av arbete och kom till Mössön på skogsarbete vid L. O. Franks avverkningar därstädes. På den tiden gick det inte så lätt för den som var obemedlad att bygga sig en gård. Erik Olsson hade tur att ha god hälsa och stora kropps krafter samt en hustru som var mycket duktig husmor. Han tillstod själv för sina föräldrar att han hade i sin ungdom levat som en slarver med de medel han förtjänat, men främhöll att han ändå borde godkännas som människa av sin hustrus släktingar, för han hade inte något barn utom äktenskapet och inte hade han gjort något brott som han åtalats för. Den som har egenskaperna tilltagsen, flitig och outtröttlig han kan skapa sig ^{något} med sina föresatser även utan tursamma affärer. Efter vad det berättats tycker jag att Erik Olsson var en mycket duktig nybyggare. Till samman med sitt förvärvsarbete för att föda sig själv och sin familj byggde han sin gård med tilltagsenhet att kunna göra alla förekommande arbeten. Han lade grund och timrade upp byggnaden, slog tegel och murade själv, inredde rummen med att snickra fönster och dörrar samt snickrade även möblerna själv. Sedan byggde han en ladugård och köpte ko samt hade gris och höns. De förvärvade allt detta och sitt nödvändiga lösöre på allenast tolv år i dessa svåra tider.

Det berättas om honom hur han byggde båten själv utan att taga råd av någon båtbyggare. Då gick han inte upp med borden samtidigt på båda sidor, utan han gjorde en sida färdig innan han byggde den andra. Det blev en båt som han färdades mycket med på sina färder till Innerstön där han höll till med kolning.

Erik Olssons huvudsakliga arbete var skogsarbete och något ibland arbetade han med stuveriarbete.

Efter hustruns död, år 1909, såldes gården och deras lösöre på auktion. Hemmet upplöstes och barnen skingrades åt olika håll. Själv flyttade han till Mora, där han också sysslade med skogsarbete. Han hade förbindelse med sina barn och kom och besökte dem ibland. Tiden efter 1918 besökte han aldrig sina barn. Han bodde på äldre dagar i sin hemtrakt, Ockelbo, där han gick med gårdfarehandel.

Vid Erik Olssons flyttning köptes gården av deras granne Olle Enström (7 M 27) som sålde den 1916 till Gustav Östlin (13 P 6).

Gustav Östlin sålde gården 1922 till poststationsföreståndaren Augusta Johansson i Iggesund som brukade den till vinterbostad till sin död 1934. Hon är förut omtalad i samband med sin sommarbostad vid Hårdsvedsön.

Något år efter Augusta Johanssons död såldes gården till Gustav Broddesson (7 F 33) i Iggesund. Han lät riva den och byggde en ny gård av cementtegel på samma plats. Gustav Broddesson var liksom gårdens nybyggare sin egen lyckas byggmästare som kunde företaga sig med alla förekommande arbeten. Hösten 1946 flyttade de därifrån och bosatte sig i Iggesund. Sommaren efterföljande år sålde de gården till bankdirektör Bertil Vestin i Hudiksvall som fortfarande använder den till sommarbostad.

Drage

är namnet på det näs som är beläget mellan Kyrkbyns gräns och Holmarna. På stranden av Drage har på senare tid uppbyggts tolv stycken stugor. Den första som byggde var Otto Enström (7 M 34). Han anlade sitt sommarställe på Sjöbodholmen och kom då mycket nära den plats som varit hans föräldrahem.

Sedan räknar jag upp stugorna i följande ordning från öster till väster :

Erik Jakobsson (5 B 5).

Martin Vestin (47 N 1).

Yngve Lodén (4 F 4).

Svend Hansen (6 F 2).

Åke Östlund (12 G 12).

Vid deras stugor heter platsen "Rövarnästet" som är ett mycket gammalt ortnamn. Man kan tänka sig att det uppkommit efter de stora stenblock med skydd och gömställen som är belägen norr om vägen som går till Mössön. Stranden vid Åke Östlunds stuga har ett notvarp som omtalas för bra fiske vid sydvästlig vind. Vid Martin Vestins stuga finns lämningar efter en spisgrund med gråstenar och murtegel. Jag frågade Olle Enström (7 M 27) om han visste vem som hade varit bosatt där och fick den upplysningen att Iggesunds bruk hade en koja uppförd där för skogsarbetare som högg rostugnsved. Den veden var 4 alnar lång och användes till eldning för rostning av malmen.

Bertil Espholm (5 N 18).

Sven Olof Östlin (11 L 15).

Verner Larssons änka och dotter (16 B 5).

Albin Andersson (13 K 2).
 Hjalmar Svedman (6 M 41).
 Gustav Karlsson (6 K 18).

Vigrens gård på Dragenäset

var belägen vid Vigrensviken något väster om Hjalmar Svedmans stuga. Grundstenarna visar att huset stått sydöst- och nordvästlig riktning med en kvadratytta av 8 X 5 meter. Hans Vigren var född 1763 i Näs by, Vibyggerå socken, Ångermanland. I Njutånger kyrkobokföring finner man Vigren i vigdeboken år 1793. Den 8 september 1793 stod brudgum fiskaren i Hudiksvall, Hans Vigren. Fader : båtsmannen Anders Frisk. Moder: hustru Catharina Hansdotter i Näs by, Vibyggerå socken, Ångermanland. Bruden : bondedottern Helena Johansdotter i Mössön (nr 1); där född 1761 den 7 december. Fader : bonden Johan Jonsson och Moder : hustru Margta Eriksdotter. (Se Njutångers Släktbok 5 M 5 !)

Vid arvskiftet från Mössön nr 1 där Hans Vigrens hustru Helena Johansdotter var ett av bonden Johan Jonssons två barn gjordes följande avtal.

Såsom jag undertecknade står mig hava av min svåger Olof Jönsson i Mössön på min hustrus Lena Jansdotter i arv efter sin fader följande persedlar. Först 1/2 tunna råg, en tunna korn, ett lispund fläsk, tvänne får, tvenne kor, en tredjedel i en oxe, en gilling svalhö, en gilling ängeshö. Föda en ko halva vintern. 2 och en halv gilling avdragit. 1796 den 27 oktober.

1797 den 14 mars bekommit i penningar En Riksdaler 4 skill. Överskott eller behåll i boet är utgivit och emottagit nämligen En Riksd. 32 sk. Levererat en halv gilling ängeshö.

Mattias Jonsson i Rumsta, Forsa
 Mickel Matsson i Mössön

Hans Vigren

År 1797 om vintern förde jag Olof Jönsson till Vigren som då bodde i Hudiksvall 1 . . råghalm, som enligt överenskommelse Vigren och sig emellan räknas för 1/2 gilling ängeshö.

År 1799 då Vigren bodde hos mig undfick han i martie månad taga ur gården 1/2 gilling svalhö till utfodring för 2 - . i slutet av oktober månad, eller då Vigren om hösten som till mig undfick. Fick han en kalv som (nuligt) . . längden skulle räknas för 24 sk. samma år om vintern som Vigren bodde hos oss fick Vigren ofta nuligt överenskommelse

att hugga på min skog 75 stockar byggnadstimmer som Vigren högg på Jon Matssons skog äro här icke 75 timm Utan Jon Matsson får där för betalas för dessa 75 stycken byggnadstimmer som Vigren huggit på min skog under sin hustrus livstid, var ju avhandlat att jag Olof Jonsson skulle ha fyra stycken för sockel, samt att jag på så väl han som hans hustrus vänliga anhållan icke . . taga mer än 4 stockar, efter det som avtalat var oss emellan att detta timmer skulle få huggas såsom ersättning för det arv som hans hustru Min syster till någon del ännu torde äga fordran såsom utlösen^{vid} (vår) ännu levande moders död. Summa på dessa 75 stycken byggnadstimmer och 4 stycken stockar belöper sig Daler 12 stycken såg tim . . . icke detta allt kan jag edeligen bestyrka om så påfordras . . . Priset på detta timmer 4 stockar

Vittnar

Jon Matsson i Mössön
Erik Jonsson i "

Jag Hans Vigren tillstår mig hava min arv efter min hustru Helena Jansdotter och halva summan skall min dotter Anna Kajsa utbekomma som skedde den 4 februari 1811.

Vittnar

Nils Andersson i Kyrkobyn
Lars Matsson i Nickora

Enligt ovanstående kvitto kan man uppfatta att Hans Vignens hustru Helena Johansdotter var död 1811. Originalhandlingarna till dessa avskrifter är mycket dåligt skrivna.

Vid en arvsprocess 1838 från hennes hem Mössön nr 1 nämnes att hon har bara ett barn nämligen : Anna Kajsa Vigren (född 14/4 1794) gift med båtsmannen Anders Fors i Skarplycka. (född 8/8 1788 i Kuopio, Finland. Se Njutångers Släktbok 8 F 1 !)

Jag har i min ägo en bössa som tillhört Vigren. Min far köpte den av Jonas Sundqvist (6 M 16) i Snäckmor. Far var intresserad av denna gamla mynningsladdare för att den var känd av all skärgårdens folk. Det är en bössa med vilken man kunde träffa och döda sjöfågel på mycket långa avstånd. Jag har själv då jag var i 15 - års ålder skjutit sjöfågel med Hans Vignens bössa.

Vid den tiden då Vigren bodde på Dragenäset fanns en inspektor Ferner i Iggesund som skaffat sig en hel del ovänner. Bland dessa återfanns en mjölnare i Iggesund vilken sökte upp Vigren och diskuterade med denne, hur man skulle bli av med Ferner. Vigren åtog sig att ordna saken och då man visste, att Ferner varje morgon färdades ifrån Sofieholm i Njutånger, där han var bosatt, till sin arbetsplats i Iggesund lade sig Vigren i försåt vid Långviken för att skjuta inspektoren. Denne brukade vara sin egen kusk under åkturen fram och åter till Iggesund. Men den morgon Vigren låg med bössan och inväntade Ferner hade denne sin maka med i ekipaget. Det blev ett streck i räkningen för Vigrens planer och även om han stod i begrepp att mörda en människa var han dock inte tillräckligt illasinnad för att göra detta i hustruns till det utsedda offrets åsyn. Vigren gjorde sedan inte något ytterligare försök att skjuta inspektoren.

Min mor berättade efter sin mormor, Greta Eriksson, född 1816, att det hände i hennes barndom då de gingo på isen fram och åter till det centrala Njutånger vid dåligt väglag brukade ha strumpor med och gå in till Vigrens och byta om och få värma sig. Mor berättade också att hon mindes en flöjel som satt i toppen på ett träd i Vigrensviken.

Skogskiftet Drage

har i århundraden satt begärliga tankar i huvudet på Mössöns bönder. De har trott att Iggesunds bruk inte har haft sin fullkomliga rättighet på denna skogstrakt. Isak Breant som gjorde köpet den 21 oktober 1686 hade inga vittnen på köpebrevet. Ej heller hade Iggesunds bruk lagfart på köpebrevet förrän år 1922. Sista gången det gjordes forskning i denna sak var år 1917. Den våren och sommaren hade far ombyggnad av vår gård med nedrivning av en mycket gammal byggnad som stod i riktning öst och väst på gården och byggde av det timret en påbyggnad på byggningen som står i riktning norr och söder. Bland de saker som buros ut ur den gamla byggningen var det en chiffonjé som ställdes på logen för tillfällig förvaring. I den fanns det bevarade gamla handlingar som för mig som tolvårig pojke var mycket begärliga att titta på. Jag kunde se deras årtal och läsa en del personnamn, men sedan var det inte mycket som jag kunde tyda av skriften på dessa papper. Bland annat fanns det en tingshandling från 1826 som gällde en process där mössöbönderna utfärdat stämning på Iggesunds bruksägare med krav att återfå Drageskiftet. Detta papper som innehöll häradsrättens dom med avslag för bönderna att

återfå skogskiftet tog far och lämnade sin granne Frans Jonsson (5 M 11) som i sin tur lämnade det till advokaten Knut Hedlund från Stockholm som på den tiden vistades hos sin moster poststationsföreståndaren Augusta Johansson på Kallebo. Advokaten Hedlund fann saken intressant och tog reda på att A B Iggesunds Bruk hade inte lagfart på sitt köp, men han upplyste att häradsrättens dom gällde som fast äganderätt till köpet. Mössöbönderna hade vid storskiftet godkänt skifteslagets rågång mot den skogstrakt som Isak Breant köpt år 1686. Efter advokaten Hedlunds upplysning om vad häradsrättens dom 1826 innefattade var det ingen som trodde något annat än att A B Iggesunds Bruk hade full äganderätt på Drageskiftet.

Följande avskrift kan vara av intresse :

Utdrag af Enångers Härads Rätts dombok,
hållen vid Lagtima höstetinget i Iggesunds tingshus den 7 December 1826.

S. D. Uti det wid häradsrätten och, på sätt domboken för den 17 sistlidne maji utwisar till detta ting upskutne mål mellan Mössö byamän i Njutångers socken, käreande, och numera ägaren af Iggesunds jernbruk, Herr Hofmarskalken och Riddaren af Kongl. Nordstjärne Orden, Högwälborne Friherren Gustaf Ridderstolpe, svarande, angående återbekommande af en under berörde bruk såld Skogstract på Mössönäset, inställde sig parternes ombud, å käreandesidan Stadsfiscalen Eric Fredric Regnander och för swarenden Landsfiscalen Herr vise Häradshöfdingen Olof Bollin, ävensom i egne personer tillstädes voro Jon Jonsson (Skall vara Jan Jansson), Jon Matsson och Frans Jonsson i Mössön.

Herr vice Häradshöfdingen Bollin inlämnade, i hufwudskrift, infortrade köpebrefvet å i ifrågawarande Skogstract, lydande ordagrant sålunda : Wi undertecknade hafva slutit och Transporterat till brukspatron Herr Isaack Breant et frii och aldeles ograverat skogstycke wid Mössön belägen, nembligen ifrån Össwijk och till Dragöhn i lengden och i bredden ifrån den ena sjön till den andra twerrt öfver, för ethundrade och ardernton dahler k.mt för hwilka penningar wij samma skogstycke afträda och den för oss och våre arfwingar så föde som oföde till förbemälte Herr Isaack Breant, dess arfwingar och efterkommande, att detta af oss och våre efterkommande oryggeligen hållas kommande öfwerdraga därmed at göra och låtta som bäst tycker och behagar, att detta af oss och våre efterkommande oryggeligen hållas

skall hafva wij detta samptlige med vår namn och bomärken bekräftat. Datum Iggesundh 21 octobris A:o 1686. Erich Olsson i Mössön, bomärke, Lars Andersson, ibidem, bomärke, Olof Knutsson, ibidem, bomärke. och begärde Herr vice Häradshöfdingen ytterligare uppskof med målet till nästa Lagtima ting, för at utur domsagans äldre handlingar få läsa den stadfästelse eller lagfart å berörde köp, som förmodades inom tio eller femton år därefter bliwit af Häradsrätten meddelad ; Men sådant oskäligen uppehåll, allenast för att draga ut på tiden och bringa käranderne på större kostnad, bestriddes af Stadsfiscalen Regnander, som, enligt häradsrättens föreskrift, ånyo inlämnade jämte förr oförmälde Landtmätare Protocol af den 11 Junii 1773, 1781 års Charta och beskrifning öfver Mössöbyns hemägor och skog, hwaraf, wid närmare granskning uplystes, hwad af käranderne medgafs, at den i förra tingsprotocoll^{jemwål} anmärkte skogstrakt, Mössönäset kallad, tecknad med No 164, belägen på östra näset af Mössön, icke är den omtvistade, hvilken däremot ligger på Mössöns västra näs och hwarken uti Cartae beskrifningen fanns upptagen eller på Chartan utmärkt, allenast därå tecknadt denna mening : Bruket tillköpta skogstract möter. Öfver sistnämnda skogstract inlämnade Herr vice Häradshöfdingen Bollin, Charta, uprättad af Landtmätaren Holmberg genom Landtmätaren Giljam i Junii månad år 1773, med därå skrifwit likalydande Protocol som det, af samma dag, hwilket kändefullmäktigen ingifwit, uplysaende att emellan berörde skogstract, som innehåller i widd sjuttiosex tunnland, men efter avdrag för et äng, Mössöbyn tillhörigt, och et berg, i ren skog sjuttiofyra tunne- fjorton kappeland, Råskilnaden å östra sidan emot Mössö byeskog och å den västra emot Kyrkbyns skog, som i anledning af Konungens Befallningshafwandes förordnande den 11 Maji 1747, blifwit i samtelige tillgränsande jordägares närvaro ordenteligen uphuggen och af alla samtyckt, men ej med behörige Råmärken försedd, då eller år 1773 till mera säkerhet i framtiden bliwit med Laglige Råmärken förwarad.

Stadsfiskalen Regnander, som ansåg alla emellankomne åtgärder icke ligga i vägen för hans hufwudmän, at, enligt författningarne och skattskyldig jords förminskning, återbekomma hwad blifwit olagligen från deras hemman söndrat, yrkade käromålet och fordrade Rättegångsarsättning enligt räkning med femtiotre Riksdaler 28 s:r banco, och Herr ^{vice} Häradshöfdingen Bollin förnyade gjord begäran om uppskof ; hwarefter parterne tillsades, at, nästa dag, häradsrättens

beslut wille meddelas, och enär de då, till dess afhörande förekallades samt sig inställde, begärde Herr vice Häradshöfdingen Bollin at få förete någre ytterligare handlingar ; efter erhållit tillstånd hwartill han inlämnade i hufwudskrift höglofl. Kongl. Bergs Collegie den 18 September år 1685 för handlanden i Stockholm Isaac Breant utfärdade Privilegium på anläggande af Iggesunds jernbruk, hwarutur Herr vice Häradshöfdingen åberopade följande mening : hwarandes åtskillige åboer ther å orthen, som igönom sådant wärks inrättande gärna åstunda få göra sigh nytta af theras skogh ; och som Bruket sålunda blifwit privilegieradt på den skog, hwilken af hemmansåboer i orten wille uplåtas, hwaribland hörde den ifrågawarande trakten ; så ansåg Herr vice Häradshöfdingen densamma icke kunna Bruket frändömas utan att likwål Herr vice Häradshöfdingen frånträdde sin förut gjorda begäran om uppskof, men emedlertid inlämnade Herr vice Häradshöfdingen jemwål Expense räkning, slutande sig på sjutton riksdaler 8 s:r banco.

Stadsfiscalen Regnander anmärkte, at de inlämnade bruksprivilegierna woro äldre än 1686 års klandrade köp och åberopade sig på 1690 års förklaring öfwer 1677 års jorda-Placat.

Efter förnyad öfwerläggning i parternes frånvaro afsades för dem, inkallade, häradsrättens utslag: Det å swarandesidan åskade ytterligare uppskof till inskaffande af handlingar, som med någon sannolikhet icke stå att finna, anser häradsrätten dess mindre skäl att bifalla, som af företedde handlingar och wad parterne anfört, målet finnes tillräckeligen utredt, och som nästberörde handlingar uplysa, at, sedan Höglofl. Kongl. Bergs Collegium den 18 September år 1685 tillåtit handlanden i Stockholm Isaac Breant anläggning af Iggesunds jernbruk på den skogstillgång, som, enligt hållen ransakning, funnos däromkring och åtskillige hemmansåboer i orten, till deras nytta, åstundande at uplåta, bemälte Breant, nästföljande år, genom nu klandrade köp af den 21 October år 1686, utaf dåwarande hemmans-åboer i Mössön fått omtwistade skogstract under Iggesunds bruk öferlåten, hwarefter densamma alt hittills, under framfluten tid af Ethundradefyratio år, legat under Brukets oklandrade ägo, samt, efter det, till följe af Konungens Befallningshafwandes i Länet förordnande den 11 Maji 1747, skillnaden emellan berörde skogstract och Mössöbyns å ena, åfwensom Kyrkobyns skog å andra sidan

blifwit i samtelige tillgräntdsande jordägares närvaro ordentli-
gen uphuggen och af alla samtyckt, berörde skilnad är worden
sedermera den 11 juni 1773 af Landtmätaren med nämnd i Mössö
hemmansägares närvaro och med deras samtycke med Rå och Rör försedd,
hwilken Rågång därefter iakttagits och ärkänts, då laga delning, år
1781 å Mössöbyns jord och skog skjett, därvid ifrågawarande skogstract
helt och hållet uteslutets från byns område med ytterligare ärkännande
af Iggesunds bruks äganderätt därtill, utan at densamma finner något
eller någre hemman i Mössö eller hela byn beräknad ; alltså och enär
sistberörde delning blifwit af häradsrätten, genom utslag den 15 octo-
ber år 1781, som wunnit laga kraft, stadfästad, och wid sådant förhål-
lande, emot Kongl. förbudet den 28 September år 1762, jämnfört med
Kongl. förklaringen den 14 augusti 1690 öfwer 1677 års Placat den af
käranderne åtalade afsöndring från deras hemman, hwarå Iggesunds bruk
blifwit grundat och privilegierat samt med särskilgde laga kraft wunne
åtgärder och domar försedt, ej klandras eller från Bruket återwinnas
får ; ty warder swaranden från käranderne talan i detta mål befriad ;
men då käranderne haft anledning at underkasta saken domarens pröfning,
finner Häradsrätten dem icke kunna rättegångsårsättning åläggas.
År och dag förr skriwit står.

På Häradsrättens vägnar

Paul Gust. Norin

At, emot förestående utslag, Mössö byamän lagligen wädjat under
Westernorrlands Hwällofliga Lagmansrätt, warder Iggesunds bruks Herr
Ägare kungjort till talans bevakande å nästa 1827 års lagtima Lag-
mansting med Helsingeland och Herjeådalen. Ut supra. På Ämbetets
vägna.

Norin

När jag nu avslutar mina berättelser har vi kommit till våren 1970. Jag började vintern 1966 med de första anteckningarna och sedan de efterföljande vintrarna har jag försökt vid tillfällena och med min ingivelse och åtanke nedskriva några sidor. Ibland gick det mycket trögt med långa uppehåll. För den som inte kan grammatiken är det svårt att uttrycka sig även om man tror sig ha ordförråd.

I mina memoarer har jag försökt med hänsyn för överdrifter att skildra liv och leverne i vår skärgård. Jag har varit tillsammans med många trevliga människor som var goda berättare. De flesta är nu borta men deras berättelser om sina upplevelser vill jag bevara. Vad de i sin tur hörde äldre människor berätta från den förflutna tiden tillhör vår hembygdskultur. Det har i alla tider odlats och intagits kunskaper till förmån för efterkommande. Gamla näringar och hantverk är nu nedlagda, men i stället uppstår nya företag som ger arbete och vinst.

Mössöns stränder har alltid förändrats på grund av landhöjningen. Vi får föreställa oss att det till stor del haft helt annat utseende.

Bresnäs och stranden österöver till Bresboviken är det område som jag haft det största intresse av att bevara i sitt gamla läge utan bebyggelse med fritidsstugor. Jag tyckte alltid att det var trevligt med arbetet på åkerjorden i Bresnäs trots dess kuperade och för ändamålet besvärliga mark.

Vi vill nog ingen av oss ha de gamla tidsförhållandena tillbaka, men jag tycker att för en vecka skulle det vara mycket intressant att få leva tillsammans med alla dem som bodde och rodde vid min hembygdsstränder för ett hundra år sedan.

Det är så mycket som förändrats under min livstid. Våra gamla näringar jordbruk och fiske har nedlagts. Skogsbruket består och drives med rationalisering. Hur det kommer att gå i framtiden med skogsavverkningar och skogsindustrier är svårt att veta. Man fruktar allmänt att luft och vattenföroreningar skall förstöra tillvaron för framtidens människor.

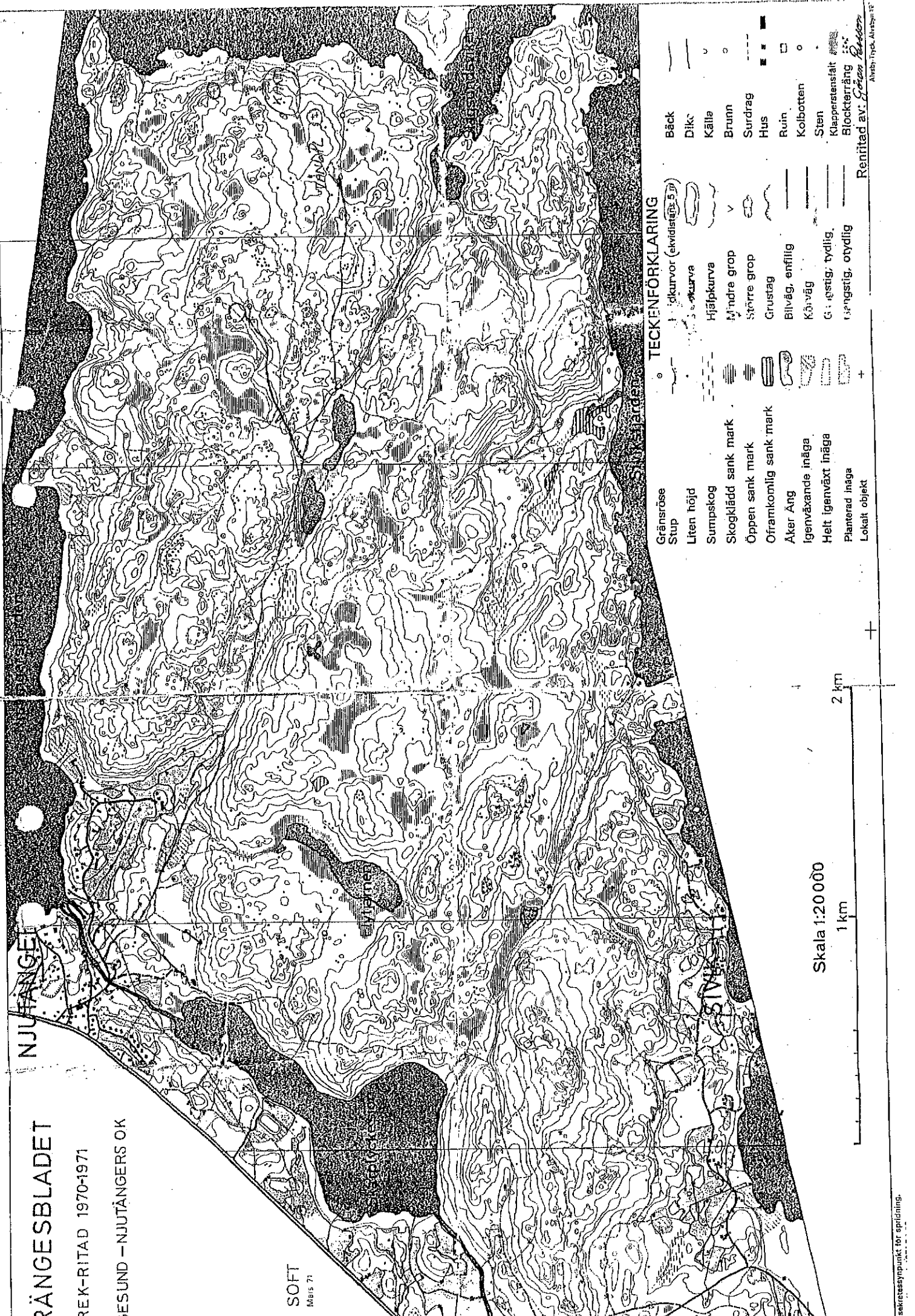
RÄNGESBLADET

REK-RITAD 1970-1971

RESUND - NJUTÅNGERS OK

SOFT
Måst 71

NJUTÅNGER

TECKENFÖRKLARING

Gränsröse	○	Bäck	—
Stup	—	Dike	—
Liten höjd	—	Källa	○
Sumpskog	—	Brunn	○
Skogklädd sank mark	—	Surdrag	—
Öppen sank mark	—	Hus	—
Oframkomlig sank mark	—	Ruin	○
Aker Ång	—	Kolbotten	○
Igenväxande inäga	—	Sten	—
Helt igenväxt inäga	—	Klapperstensfält	—
Planterad inäga	—	Blockterräng	—
Lokalt objekt	+	Blockterräng	—

Skala 1:20000
1 km
2 km

Renitad av: *Leif Eriksson*
A. H. B. Tryck, Åkersberg

Antagen och inskriven under nr 165 Hök den 4 nov. 1865.

Contrakt

Vi underskrivne Rotelagan uti Båtsmans Rote nr 166 af Westernorrlands första Compani och första del, hafva med Drängen Jon Mattsson i Kyrkbyn öfverenskommit att han emot efterskrefne vilkor genast inträder såsom Ordinarie Båtsman för Roten nr 165 och för oss tjänar så länge hälsa och krafter sådant medgiver.

1. Städsel Två (2) Riksdaler Riksmünt som han nu genast bekommer.
2. Hufvudlega Fem (5) Riksdaler samma münt.
3. Husbyggnad bestående i Stufva med Kammare i vanligt förhållande 14 varf hög med mellantak samt spis allt i Complett stånd uppfört på tjenlig plats i yttre Rödhäll på Örange mark. Byggnaden skall vara färdig att tillträda år 66.
4. Till fähus och foderbod lemna Rotelagana nödigt Timmer 16 alnar långt, och virke på byggnadsplatsen i Rödhäll, och verkställa äfven upptimringen, men takens påläggning och inredningen m. m. görs af Båtsmannen utan någon ersättning af Roten.
5. Ett tunnland röjd jord lemnas av de svalar i yttre Rödhäll som aflidne Olof Jonssons Enka i Mössön hitintills innehåft, och för den oröjda jorden äfven utgörande ett Tunnland lämnas på samma ställe först så mycket oröjd jord som finnes inom hägnaderna, och för vad som till äventyrs brister i detta Tunnland lemnas i samma Rödhäll slotter fyllnaden i röjd jord men af denna endast hälften af den bristande arealen.
6. Wedbrand får tagas på skogen, likaså Gärdsel, stör och nödigt hus-tarf, dock att Timmer och gröfre skog icke fälles utan Rotelagagarnas bifall och utsyning, samt till vedbrand användes vindfällan och torr skog så långt tillgång derpå är, innan växande skog tillgripes.
7. I Rotelön består efter Lag och sedvanligt bruk årligen Tolf kubikfot, 6 kannor säd, motsvarande Två tunnor gamla måttet bestående uti $1/4$ del Råg och $3/4$ ^{delar} Korn, Tjugu skålpund smör och lika vig torkat Får eller Getkött, samt Fyra (4) Riksdaler Riksmünt i årspengar.
8. Göra Rotelagarna det uttryckliga förbehåll att Jon^{om} Mattsson i eller utom tjensten ådrager sig vanhederligt straff som gör honom tjensten förlustig, så har han och förverkadt besittningsrätten till hus och jord hvilka tillfalla Roten utan ringaste ersättning,

som tjänar Jon Mattsson redeligt och ordentligt så efterlåta Rotelagana både hus och jord, men i den händelse af mannens frånfälle, och om den efterlevande hustrun inträder i nytt gifte, får hon endast i sin lifstid besitta husen och den del af jorden hvilken såsom oröjd blifvet af Jon Mattsson emottagen.

Med dessa vilkor och förbehåll förklarar jag mig Jon Mattsson till alla delar nöjd hvilket med mitt härunder tecknade namn försäkrar.

Njutånger och Örange den 19 de September 1865.

Jon X Mattsson

Båtsman

Matts \ Jansson

I Holsänge

fadren

A. M. Ångman

Pehr Pehrsson nr 1

Pehr X Ersson nr S 1

And. Colling nr 2

Jakob Engström nr S S 1

Henrik H Ersson nr S S 1

Undertecknade på en gång närvarande vittnen intyga att namn och bomärken äro egenhändigt underskrefne.

Fredr. Dahné

Johan \ Enström

Matts Jonssons godkännande häraf och påsatt bomärke styrkes af

Erik Mattsson i Mössön

Lars Karlsson i Örange

Förutstående städsel 2 R D och huvudlega 5 R D tillsammans Sju R D har jag bekommit. Qvitterar

Örange den 26 sept. 1865.

Jon X Mattsson

Ofvanstående kontrakt godkännes

F. Chreuger

Compani Chef

Ordinarie Båtsmän i Njutånger 1845

- Nr 159 Nils Bodare (1794 - 1883) 1 P 6, Båtsman i Kyrkbyn.
Hustru Lisa Jonsdotter (1795 - 1890)
- Nr 160 Hans Buller (1818 - 1874) 3 J 14, Båtsm. i Kyrkbyn.
Hustru Margta Andersdotter (1815 - 1851)
- Nr 161 Erik Westberg (1804 - 1876) 3 M 25, Båtsm. i Gårdsfjärd.
Hustru Ingrid Magnidotter (1815 - 1879)
- Nr 162 Per Mörtsjö (1795 - 1862) 7 J 6, Båtsm. i Iggesund.
Hustru Anna Sophia Kjellman (1805 - 1873)
- Nr 163 Carl Springare (1804 - 1874) 11 K 2) Båtsm. i Öranje.
Hustru Anna Olsdotter (1802 - 1885)
- Nr 164 Johan Gustav Brottom (1816 - 1852) 6 K 40, Båtsman i Boda.
Hustru Inga Brita Westman (1810 - 1889)
- Nr 165 Per Hök (1819 - 1893) 2 S 13, Båtsm. i Mekrossla.
Hustru Kathrina Ersdotter (1813 - 1893)
- Nr 166 Jan Andersson Fors (1815 - 1857) 4 T 11, Båtsm. i Mörtsjö.
Hustru Christina Ersdotter (1817 - 1857)
- Nr 167 Olof Skarplycka (1818 -
Hustru Lena Andersdotter (1821 -
- Nr 168 Vice Korpral Henrik Glad (1796 - 1866) 5 T 27, Båtsm i Rådsla.
Hustru Anna Ersdotter (1797 - 1869)

Båtsmän som gjorde sina tjänsteår innan
då båtsmanstjänsten upphörde

- 8 M 1 Lars Erik Mörtsjö (1836 - 1916) Båtsman i Mössön.
Hustru Margta Hansdotter (1837 - 1925)
- 19 H 2 Sven Fors (1842 - 1913) Båtsman i Fegärde.
Hustru Johanna Margareta Fernlund (1844--1903)
- 14 V 3 Jonas Hök (1845 - 1897) Båtsman i Öränge.
Hustru Magdalena Olsdotter (1849 - 1927)
- 1 K 44 Johan Skarplycka (1833 - 1894) Båtsman i Mössön.
Hustru Brita Lisa Jansdotter (1835 - 1927)
Johan Skarplycka tog tjänsten efter sin företrädare på torpet
1 K 4 Nils Karlsson Skarplycka som beviljades avsked.
- 1 P 9 Olof Norlinder (Brottom)(1825 - 1915) Båtsman i Nordmyra.
Hustru Margreta Andersdotter (1830 - 1905)
- 2 S 22 Bengt Glad (1848 - 1898) Båtsman i Njöte.
Hustru Kristina Jonsdotter Frisk (1864 -
- 1 P 11 Nils Westberg (1839 - 1908) Sjökorpral, Båtsman i Kyrkbyn.
Hustru Anna Sivertsdotter (1835 - 1913)
- 1 P 40 Nils Springare Sandberg (1831 - 1911) Båtsman i N. Iggesund.
Hustru Anna Nilsson (1832 - 1922)
- 7 J 9 Lars Bodare (1828 - 1908) Båtsman i N. Iggesund.
Hustru Cathrina Mattsdotter (1826 - 1900)